

איברא בהרמב"ם נ"ל ליישב עפ"י מה שמקשין התוס' כאן (דף ק"ו ע"א) ד"ה דפסקינהו ובזבחים והא דרביעית דמקוה בטלי' כו' אבל לא לענין להטביל ידיו, ועוד דהכא איירי במחוברין עכ"ל, והרמב"ם נ"ל דאזיל לשיטתי' בהל' מקואות דמעיינ מטהר בכ"ש כדאיתא בטור ריש סי' ר"א ע"ש, אפי' באדם, וא"כ הכא בחמי טבריא דהוא מעיין אפשר למצוא דהוא מעיין בפני עצמו ואינו מ' סאה, משא"כ בההיא דמים סרוחין. והא דאמר בש"ס דפליגי בכת בירתא, היינו בזמן המשנה מקמי דבטלו לרביעית, ולא ס"ל להרמב"ם לחלק וכמ"ש הב"י בשם הרמב"ם דכ"מ דאין אדם טובל בו אין טובלין בו ידים, וגם התירוצ' של תוס' דמחוברין ס"ל כר' יונה (המובא בסעיף ז') דכשירין בכ"ג, ומש"ה א"א לו להביא לדין דבטלו לרביעית, ההיא דמים סרוחין, דאיירי במקוה ולא במעיין. איברא על הש"ע צ"ע.

* * *

עוד שם בא"ח סי' ק"ס סעיף ז' במ"א ס"ק יו"ד, ואפי' להמכשירין הכא גזור חריץ אטו מנא ודלא כע"ת עכ"ל. ולהליץ בעד הע"ת נ"ל, דודאי הטעם דגזרינן אטו מנא, אמנם קשיא לי' להע"ת, א"כ הא דמכשירין בס"י קנ"ט סעיף י"ד באין בו שיעור מקוה נמי נגזור, ותירץ דדווקא הכא גזרינן הוואיל ואינן ראויין לנטילה משא"כ התם דלא שייך חך גזירה, וק"ל.

* * *

עוד שם במ"א סעיף י"ב ס"ק ט"ז, הקשה דברי הב"י אהדרי עם מ"ש בי"ד סי' ר"א סעיף ל', דאיפכא מיבעי' לי', וכן הקשה בש"ך שם בי"ד ס"ק ע"א. והנה לפע"ד נראה מוכרח כוונת הב"י בי"ד בש"ע שם דבעינן נתרסק דהרי כתב שם בסעיף ל' וז"ל, ולא עוד אלא עשה כל המקוה משלג שהביאו בכלי ועשה מהן מקוה כשר עכ"ל, והאיך אפשר לומר דכוונתו אפי' בלא נתרסק שהרי הקשה בב"י אהא דעשאן משלג בכלי, ליפסול משום מים שאובין, ותירץ דהתורה לא פסלה רק מים שאובין משא"כ אלו שאינן מים, והקשה תו הראב"ד שם דלמה דמסקינן דבשלג אפי' עשה כל המקוה ממנו כשר א"כ הרי יש עליו דין מים ותירץ הוואיל ונתרסק ונימוח לבסוף א"כ שם אחר עליו ממה שהי' בכלי ונשתנה עכ"ל יע"ש. הרי דכתב להדיא עכ"פ אליבא דכ"ע דבעינן נתרסק משום שאובין, והאיך כתב כאן כל המקוה כו' שהביאו בכלי כו', אלא ודאי דאיירי בנתרסק. (ואפשר לפרש גם הפלוגתא בין הר' שמרי' והר"א והר"ש בכה"ג, היינו אם משלים המקוה בשלג דאז לא בעינן שיהא נתרסק, דרעת רש"י וראב"ד דאין מטבילין בו בשלג אם משלים אם לא יהא נימוח, ועיין בתוס' דזבחים וסוכה דף י"ט בטיט הנרוק, ובזה י"ל ההג"ה בי"ד סעיף ל'). ואמנם הכא בא"ח בש"ע, הנה לנטילת ידים כבר כתבתי לעיל דאם אינו ראוי לנטילה גם בטבילה פחות ממ' סאה גזרינן אטו נטילה כדאי' במ"א שם ס"ק יו"ד, והנה כאן שלג אם לא נתרסק פסול לנט"י בודאי, והנה כבר בס"י קנ"ט סי' ד פסק המחבר להקל כיש מכשירין בפחות ממ'

סאה לשבילת ידים, וא"כ ודאי כאן דאיירי מטבילת ידים ר"ל פחות ממ' סאה, ואמנם כאן בשלג גזרינן אטו נטילה, ואמנם בודאי אם הוא מ' סאה נקטינן להקל לנט"י כמ"ש הב"י ב"ד, ואין פסקיו סותרין זא"ז, ודוק היטב כי ברור הוא בכוונת הב"י.

בענין מי יימר דמשתבעת

מהגאון מוה"ר יוסף תאומים פרענקל זצ"ל מפלונצק¹

ב"ה היום יום א' ג' חנוכה תקס"א לפ"ק.

שלום לאדוני ידידי הרב המאור הגאון הגדול המפורסם לשבח
שלשלת היוחסין נ"י ע"ה פ"ה פאר הרור אבר"ק לונשיץ².

הנה לומר אצלי כעת הבחור כ' משה מק"ק ראספשע, אשר נשאו רגליהם
מק' לאסק בקיץ העבר הוא וחבירו התו' מו"ה ליפמן מק' חמעלניק ללכת לק'
שווערזענץ לשאוב מים חיים מבארו, ולמען תקח אזנם שמץ מני דבריו הערבים
מנופת צוף, ויהי כי נגמרה זאת ברעתם שלחו אמתחתם ליר מעלת אדוני ע"י
ש"ב התו' מו"ה אליעזר מלמד, כי לא יכלו שאתו, וילכו שניהם יחדיו, המה יצאו
מן העיר לא הרחיקו, שמעו מהיוקר אשר בפולין גדול, ויחרדו איש אל אחיו
ויאמרו פן יהי לריק יגיענו, כי לא יאסוף איש אותנו הבית, להיות מאוכלי שלחנו,
ויפרדו איש מעל אחיו, הבחור משה בא לכאן, ומו"ה ליפמן שם דרכו לפלאצק,
והנה בשוק העבר הריצו דבריהם אל מעלת אדוני, ע"י איש א' מפה, ושאלו
שימחול לצוות לעושי רצונו למסור אמתחתם להמוביל מכתבם, אמנם נכזבה
תוחלתם, מחמת איזה עיכוב שהי' לאיש הנ"ל, וכעת כסופו ותשוקתו של הבחור
משה הנ"ל לידע אם הביא מעלת אדוני אמתחתם לק' לונשיץ, או אצל מי הניחם
בשווערזענץ, כי ברעתו לשוב לבית אביו תיכף אחר פסח, והנה הוא שם כפי
אמתחתו בגדיו בגדי שבת וחורף אשר עשה לו אביו, ואם ישוב ריקם יהי' בעיניו
כמתעתע. ונעתרתי לבקשתו לכתוב למעלת אדוני שימחול [להודיעני] את כל
ונוכחת, ונא שיתן מעלת אדוני מקום לדברי אלה, וישמח נפש עבדו [להודיעני]
עהב"ד (= על הכידואר) המוקדם כפי האדרעס המבואר למטה.

ולמען לא אראה פניו ריקם אמרתי להעלות על הכתב קושיא אחת אשר
נתקשה לי. — הנה העליתי סברא אחת, והיא, באם א' חייב לחבירו שר"א

(1) הוא בנו השני של הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל וחתן מוה"ר חיים הלוי צמח (בנו
של מח"ס צמח לאברהם). רוב חכמתו שאב אצל אביו הגאון זצ"ל. וגם למד אצל הגאון
בעל פני ארי' מפלאצק. אחר חתונתו נתיישב בפלונצק. תורה וגדולה התאחדו על שולחנו
וניהל שם ישיבה גדולה. נפטר בפלונצק עש"ק ער"ח שבט שנת תקצ"ז לפ"ק ושם מנ"כ.
(2) הוא הגאון מוה"ר אברהם שיקטין זצ"ל שהי' אבר"ק שווערזענץ ואח"כ אבר"ק
לונשיץ וגלוגא ולבסוף אבר"ק ברעסלא. — ראה אודותו בכר"ש שנה א' קונטרס ח'
עמוד י"ד.

(= שבועה דאורייתא) מחמת הודאתו כגון מודה במקצת, ועדים מעידים שחייב כל מה שתבע חבירו ולא יועיל שבועתו לפטור עצמו, הוי עדות כזו אא"ל, דיכולין להתנצל ולומר הלא אף בלא עדותינו היית חייב שבועה ומי יימר דמשתבעת ולא גרמנו לך שום הוצק, וסברת מי יימר דמשתבע מקורו בשבועות דף ל"ב. הכל מודים בשכנגדו חשוד על השבועה, דחשוד מאן אי נימא דחשוד לזה לימא לי' מי יימר דמשתבעת, והנה התם אף דהעד בעצמו יודע שיכול לישבע באמת עכ"ז יכול לומר לו מי יימר דמשתבעת, מכ"ש בנדרון דידן דהעדים אינם יודעים אם יוכל לישבע באמת אם לא.

והנה הש"ך פוסק בא' שתבע חבירו מאתים לשלם לו תיכף, והלה מודה שחייב לו רק לשלם לו אחר כמה שנים, הוי לי' דין מודה במקצת לחייבו שבועה. וע"פ השתי סברות אלו הקשיתי על מתני' דמכות דף ג' מעידין אנו באיש פלוני שחייב לחבירו מאתים וזו ע"מ ליתן לו מכאן ועד ל' יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים, אומדין כמה אדם כו', איך אנו מקיימין בעדים אלו דין הזמה ואיך יעשו עדותן פרי, הא אף בלא עדותן ה' מחויב שבועה לסברת הש"ך, א"כ יכולין לומר מי יימר דמשתבעת, והוי אין יכול להזימן. האף דקושיא זו אינה חזקה כ"כ, דיכולין לומר דמתני' מיירי בגוונא דלא ה' מחויב שבועה, כגון שיש לו עד המסייעו וכדומה, אך כוספי ותשוקתי לדעת אם יסכים מעלת אדוני לסברתי, אחר כי לא מצאתיהו בשום פוסק, ונא אל ימנע הטוב ממני, וה' אם ימצא יוסף חן בעיני אדוני, וישיב לי על דברי, אז כל דבר הקשה אביא אליי, ואל ירע לבב אדוני על שבאתי להטריח אותו על מגן בדבר אשר לא לו, כי תמכתי יתירותי על ענותנות' דילי'.

הכ"ד יידרו המתאבק בעפר רגלי אדוני,

הק' יוסף פרענקל בהגאון מו"ה ברוך תאומים אבד"ק וישניצא

חתן הנגיד מוה"ה חיים סג"ל מפלונצק

ושלום לכל הנלוים אליו.

אדרעם אן הערן יוזעף פרענקיל שומץ יאָד אין פלאנסק.

תשובה על הנ"ל

מהגאון מוה"ר אברהם טיקטין זצ"ל אבד"ק ברעסלויא

לכבוד ידידי הרכני המופלג חרוץ ושנון חכם השלם מה"ו יוסף נר"ו.

מכתבו קבלתי. אודות המלבושים של הבח' משה לא ידעתי מזה דבר כי לא ניתן לידי מאומה, וזלת פעם אחר בא אלי איש אחר לא נודע לי כעת אי' מקומו, ובירד מגילה עפה בח"י ר' ליפמן מחמעלניק והבח' משה, ושם נאמר אשר אתן לאיש הלז . . . לבושים, ונפלאתי מאוד על המראה, אך כתבו שם אשר נשלח

[לכאן] ע"י התו' מ' אלעזר אשר כעת מתגורר בק"ק לאסק וחקרתי [גם] בבית מ' אלעזר הנ"ל, ואמר לי גיסו אשר יש לו איזה דברים קטנים אך מגיע לו ע"ז איזה זהו, ואמרתי להאיש אשר יתן לו המגיע ויקח הרברים, והלכו מאתי ולא ארע מה נעשה, וכעת שאלתי את פי התו' מ' ליפמן הנ"ל אשר כעת הוא פה, ואמר לי כי לא קיבל דבר, גם אמר לי אשר להבח' משה אין לו רק . . . ע"כ תוכלו לכתוב למ' אלעזר הנ"ל לק"ק לאסק והוא יכתוב לכם הכל באר היטיב.

ע"ד אשר עוררני מעכ"ת בענין מי יימר דמשתבעת וכו', אמת אין הנדון רומה, נוטל לנפטר, אכן מבלעדי זאת כבר בררנו במ"א דסברת מי יימר דוקא לענין קרבן שבועה דנתחייב העד שהי' לו להעיד, ואמר שפיר מש"ה שתקתי דאף בעדות מי יימר וכו', אבל לא שיאמר שקר משום מי יימר, ואין הזמן מסכים להאריך בראיות, אכן הוא אמת מצד עצמו, וק"ל.

בסוגיא דכבתה

מהגאון מו"ה אברהם יהודה הכהן זצ"ל

בעמח"ס שו"ת קול ארי'

ידוע קושית הבית יוסף בריש הל' חנוכה למה נקבע גם חנוכה שמונה ימים, הלא השמן שבפך הי' בו כדי להרליק לילה אחד וא"כ לא הי' הנס רק ז' ימים, ותירץ הטורי זהב עפ"ד הזוה"ק שאין הברכה שורה אלא כשיש דבר שתחול עליו הברכה, וא"כ אלו הי' נרלק כל השמן בלילה הראשון לא הי' מקום לנס לחול על שום דבר, אלא ודאי דגם בלילה הראשון נשתייר קצת ועל אותו השויר באה הברכה, וא"כ גם בלילה הראשון נעשה נס, עכ"ד. והקשה הגאון מוה"ר ברוך פרענקיל בהגהותיו על השו"ע שם, הלא דין פשוט הוא שבכל יום צריכין להטיב את הנרות, ואם נשאר קצת שמן היו מצוה לרשנן ולהוציאם למקום הרשן, וא"כ איך הי' מקום להברכה לחול במנורה עיי"ש שהאריך בזה.

(1) נולד בעיר מאד בר"ח מנחם אב שנת תקפ"ד לפ"ק לאביו מוה"ר פנחס זעליג הכהן. שני רבותיו המובהקים היו, הגאון בעל חת"ס זצ"ל והגאון בעל שערי תורה זצ"ל. בשנת תר"א נשא אשה בק"ק אוהעל, ודר שם אחר חתונתו כמה שנים. — בשנת תרכ"א נתקבל לאב"ד בק"ק בערעגסאז, ומשם נתקבל בשנת תרמ"א לאב"ד בק"ק מאד (עיר מולדתו). — הי' רבוק ומקושר מאוד לכ"ק מרן הגה"ק מצאנז זי"ע ונסע אליו בתכיפות. — נרפס ממנו ספר הנפלא שו"ת קול ארי'. — נשמתו עלתה בגנוי מרומים כיום כ"ד לחודש תשרי שנת תרמ"ד לפ"ק ומנ"כ בעיר מאד.

הועתק מכת"י תלמידו הרב הגאון מוה"ר יצחק טייטלבוים הי"ד דומו"ץ בק"ק בארדיוב, המונה ברשות נכדו ידידנו האברך היקר והחשוב מאוד נעלה מו"ה מרדכי ברוך בלום נ"י. יברכהו ד' בעוז ותעצומות.

עוד הקשו האחרונים על תי' הט"ז, איזה נס הי' צריך כדי שישאר קצת שמן בליל א', הלא השיעור שנתנו בו חכמים חצי לוג שמן למנורה, היינו ללילי שבת הארוכים, וא"כ בכ"ה כסליו שלא הי' הלילה כ"כ ארוך, בלא"ה נשתייר קצת שמן, וממילא הי' מקום להכריכה לחול עליו.

אמנם יש ליישב הכל בחדא מחתא, דהנה מבואר בגמ' (שבת כ"א ע"א) פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן במקדש, והקשה הפני יהושע הלא בין השמינים שאסרו חכמ"ל להדליק בהן בשבת נמנה גם שמן שריפה, ואמאי אסור להדליק בו במקדש. ויתכן בזה, דהנה שער אפרים (בס' ל"ח) הקשה למאי דקיי"ל כרב דככתה אין זקוק לה ומדליקין בכל השמינים בחנוכה ואפי' בשמן שריפה, לכאורה יקשה מאחר דקיי"ל דנר חנוכה בעי שיעור והוא כדי שתכלה רגל מן השוק, נימא כיון דכל העומד לשרוף כשרוף דמי, וא"כ כתותי מיכתת שיעורי'. וכ' בשו"ת שב יעקב (ס' נ') דטעות הוא, דבשלמא במצוה הצריכה שיעור בעצם כגון לולב ושופר שייך בה כתותי מיכתת שיעורי' אבל בנר חנוכה דאין שיעור להשמן רק להדלקה משום פירסום הנס, בזה לא שייך כתותי מיכתת שיעורי', דסוף סוף דולק הוא כשיעור ויש בו פירסום הנס, עיי"ש. אמנם ליישב דברי השער אפרים י"ל דדבר זה תלוי אם אמרינן ככתה זקוק לה או אין זקוק לה, דאם נימא ככתה זקוק לה, א"כ מוכח דעיקר הוא שיעור ההדלקה, שהרי אם ככתה צריך להדליקה שנית, אז שפיר מובן דלא שייך בזה כתותי מיכתת שיעורי', אבל למ"ד ככתה אין זקוק לה, מוכח דעיקר היא נתינת השמן כשיעור, ואין העיקר מה שהשמן דולק שהרי אין זקוק לה, אז שייך לומר בזה כתותי מיכתת שיעורי', ומובן שפיר קושית השער אפרים⁽²⁾.

אולם באמת יש ליישב קו' השער אפרים, דהפרי מגדים כתב במשכבות זהב סי' תרע"ג אות א' דאף למ"ד ככתה אין זקוק לה מ"מ מצוה מן המובחר לחזור ולהדליק שנית, א"כ שוב לא שייך בזה כתותי מיכתת שיעורי'. אמנם התייחד בנר חנוכה, אבל במנורה שבמקדש דהתורה אמרה תן לה כמדתה, היינו שהתורה נתנה בה שיעור, בוודאי דשייך בה כתותי מיכתת שיעורי'. ולפי"ז שפיר מיושב קו' הפ"י הנ"ל שהקשה אמאי אין מדליקין במקדש בשמן שריפה, די"ל דהיינו טעמא משום כתותי מיכתת שיעורא. ועוד יותר בפשטות יש ליישב קו' השער אפרים שהק' אמאי לא נימא כל העומד לשרוף כשרוף דמי, די"ל דכיון דמצותו בכך לא אמרינן כשרוף דמי כמ"ש התוס' גבי כלאי הכרם.

ועפ"י יתיישבו הב' קושיות שהתחלנו בהם, די"ל דהטעם שאמרה תורה שצריכין להטיב הנרות ולהסיר השמן שנשאר, הוא משום דבעת שהכהן נותן השמן במנורה עומד השמן לשרוף, דאי אפשר לידע אם ישאר שמן או לא, ואין לומר דאח"כ הוברר הדבר למפרע דלא כל השמן הי' עומד לשריפה, דהרי קיי"ל

(2) עיין בספרו שו"ת קול ארי' חאו"ח סי' ל"ד ד"ה עוד נקדים, שכתב שם כן. ועיין עוד בכר"ש שנה א' קונט' א' עמוד ט"ז, ובהערה ב' שם.

ראין ברירה, ובוז לא שייך לתרגם רמזותו בכך, דהרי זה אינה מצוה, וא"כ שייך בזה כתותי מיכתת שיעורא, ומש"ה צותה התורה לרשן השמן הנשאר במנורה. — אמנם התינח בשמן שהדליקו בו במקדש בכל יום שפיר הי' עומד לשריפה, אבל בשעת הנס חנוכה שאז בא השמן בנס, לא הי' שייך לומר דעומד לשריפה, וממילא לא אמרינן כתותי מיכתת שיעורא. וא"כ מיושב היטב קו' הבר"ט הנ"ל, דאז בעת שאירע הנס בשמן לא הי' שייך מצות הטבת נרות, כיון דכל הטעם של מצות הטבה הוא רק משום דעומד לשרוף ובשמן של נס לא שייך זה, וכמבואר. ועפ"ז יתיישב מאליו גם קושיא הב', שהקשו האחרונים על הסו"ז, דבלא"ה נשאר קצת שמן, ועל אותו השמן הי' מקום להברכה לחול עליו, דזה אינו, דאותו השמן הי' עליו מצות הטבה, ורק השמן שבא ע"י נס, לא הוצרכו לרשן, ועי"ז הי' מקום להברכה לחול עליו, ואתי שפיר. ודו"ק היטב.

מכתב

מהרה"ק מזה"ר יצחק אייזיק מזידיטשוב זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה.

לכבוד ידידינו החסידים היראים המופלגים הנגידים הנריבים במדינת
אונגריין נ"י וביחוד לאותן הנקובים בשמותם פה אלה ר' עליהם יחי'.

באתי לעורר לבכם עבור ידידנו הרב החסיד המופלג בר אבהן כ"ש מו"ה
יונה נ"י מטארניפאל, אשר זה כמה שנים אוה למושב לו באה"ק והי' משגיח
לשובת הכולל בהשתדלות נמרץ, וכעת מחמת היוקר והפתקות ורבו נוגשיו גם
בתו הגיע כבר זמן הנשואין ואין לכסף מוצא, ע"כ יצא לבקש עזר וסעד
מהנדיבים, לזאת אבקש מהאגודים באהב, לעשות למען חיבת הקודש אה"ק ת"ו
ומצות הכנסת כלה בת גדולים, לסערו ולתומכו בנדיבת לבם ולקבלו בסבר פנים
יפות כראוי לאיש כמוהו, ובפרט באלה המקומות, כזה יתנו, כרשום פה. היינו בק'
ווערצקי סך שלשים ר"כ בהשתדלות ר' משה בר"י נ"י ור' משה שו"ב נ"י, בגליל
סוואליווע ע"י הרב נ"י סך עשרים ר"כ, בק' מונקאטש סך חמשים ר"כ
בהשתדלות ר' יעקב יצחק נ"י ור' נח שמואל נ"י, בגליל פודארין סך עשרים ר"כ
בהשתדלות ר' יודל נ"י ור' הירשל נ"י, ר' שלמה הכהן נ"י מאטי ישתדל בגליל
שלו על סך ארבעים ר"כ, ר' ישעי' ואחיו ר' משה נ"י ממאדע ישתדלו בגליל
שלחם על סך עשרים ר"כ, בגליל דעווידקוב ישתדל הר' ראובן חיים נ"י על סך
עשרים ר"כ, בגליל יולניצא ישתדלו ר' אהרן הכהן ור' יצחק נ"י על סך עשרים

(1) נכתב"ק מונח באוסף שוואדרון בירושלים. — פאקסימיליא להלן בעמוד

רו"כ, בגליל ברעזנא ישתדלו ר' יונה יעקב ובנו נ"י סך חמשה עשר ר"כ, בק' סוגיט סך חמשים רו"כ בהשתדלות ר' מאטיל נ"י ור' שמואל גערניר נ"י, בק' חוסט סך עשרים ר"כ בהשתדלות ר' יעקיל נ"י, במחוז מארימראש סך חמשים ר"כ ע"י השתדלות הרב מוואלאווע נ"י ומשנהו שיבחר לו, בישוב בארשע סך שלשים ר"כ בהשתדלות ר' מרדכי מיזליש נ"י ור' יחזקאל נ"י, ואבקש מכ"א שיעשו בזריזות ונדיבות לב והשתדלות נמרץ על צד היותר טוב²).

וכבר מבואר במשנה אבות פרק ב' משנה ב' וכל העמלים עם הצבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסייעתן וצדקתם עומדת לעד כו', וכבר הפירוש מבואר בהרב כמה פירושים ובתוספת יו"ט, לכן בקשתי ממעלת כבודכם בשביל הרב החסיד המופלג ר' יונה נ"י מארץ הקדושה להשתדל בעדו בסך המבואר לעיל, ויקוים בכם המשנה ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאלו עשיתם, סודו אני הוא כו' ועז זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסכול וגו', ובזה מורה שכר הרבה סוד י' פעם ב"ן בגמטריא שכ"ר כידוע.

כ"ר, הק' יצחק אייזיק מזורטשוב

* * *

ב"ה. יום א' לסדר כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו גל"ה צדקת"ו לפ"ק. שלו' לאנ"ש החיים והקיימים אשר נרשמו מעל"ד במכתב קדושת אאמו"ר זללה"ה ואשר מוכ"ז ידירנו הרב החסיד ר' יונה הנ"ל מאה"ק צפת שלטל א"ע גם בעת ההיא לבקש עזר מהידידים יען שהוא בע"ח ונצרך לו גם לעשות נשואי בתו תחי', לזאת באתי לעזור את לב אנ"ש מאמינים בני מאמינים הנדיבים לקרבו ולסערו בכל האפשרי ככוחם ויותר, והן הנרשמים המשתדלים הנ"ל, ולמצוה רבה יחשב, וזכות אאמו"ר זללה"ה יעמוד לכם בזה ובבא לחיי נחת, ובזה שלו'.
הכ"ד ידירם דושה"ט ומצפה להרמת קרן ישראל בב"א.
הק' אליהו בהרב הקדוש זללה"ה מזידיטשוב

(2) עד כאן בכת"י הכותב. מכאן ואילך גוכתי"ק.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועזו להרפים שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

מכתב מהגאון מוה"ר שלמה קלוגר זצ"ל¹

בעזה"י יום וי"ו עש"ק...²... לפ"ק.

לכבוד ידיד עליון וידיד נפשי הרב הגאון הגדול החר"ף ובקי נ"י ע"ה
פ"ה כש"ת מוהר"ר יוסף³ נ"י אב"ד דק' יאס. ה' יכתבהו ויחתמהו
בספר החיים עם כל הכתוב לחיים.

הנה כ"ק קבלתי, ואם כי הקיפוני עגמת נפש רבות מפריצי הדור אשר מחדשים
חדשות בכל יום ואין פנאי לבאר, ואי"ה בזמן אחר אבאר הכל, אך למען ראיתי
רצונו להשיבו ולטייל בדבריו עשיתי רצונו והשבתי בקצרה, גם מה שכתבתי
מכבר בזה הנני מעתיק לו, ובמטותא מני' דמר, הנה מן הסתם הגיע לידו מה
שהשבתי לו על דבריו הראשונים, ושם בקשתי ממנו אולי מרגיש איזה רבנות
עבורי במדינתו, וכפי הנשמע בק' באטישאן מבקשים רב, נא להתאמץ עבורי כי
דעתי למעקר מכאן בכל אופן בעזה"י, כי לא אוכל לסבול פרצת העיר. ז"ז אין
להאריך.

דברי ידירו נצח,

הק' שלמה קלוגר

פ"ש לחתנו החר"ף נ"י. הנה ראשית דבריו שהרי הוא כתוב בדבריו
הראשונים, וביתר דבריו לא ה' לי פנאי, רק לחותנו הגאון מפני הכבוד, הוכרחתי
להשיב דבר מה טוב.

נא להודיעני אם הגיעו מכתבי על דבריו הראשונים אשר השגתי עליו, ואשר
שאל להודיעני טעם המתירין, הנה טעם אחד להם ע"ש מה שהתירו השו"ב, כי
אין יראת ה' בלבם אומרים לרע טוב ולטוב רע, השם ישלם גמולם בראשם,
מהנמשך מהם, יהי דרכם חושך וכו' תבואה שואה לא ידע ועלינו יערה רוח
הבורא ותראה האמת. וכבר ה' לי תשובת מכמה גדולי מדינתנו, וברכתם עלי
תבא על שבטלתי מקוה זו, וכתבו שפסולה הוא והנשים בעי טבילה ב' כדין.

-
- (1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ג' עמוד י"א. — מכתב זה הגיע לידינו מאוספו של ידידנו הרב בנש"ק מו"ה אהרן יעקב בראנדווין נ"י. יתברך ממעון הברכות.
 - (2) נחתך כאן בנכותי"ק. — וראוי לציין, שעוד בשנת תר"ג כותב הגאון מהרש"ק אודותיו בזה"ל: „את כבוד הרב הגאון מו"ה יוסף נ"י אינני מכירו מעולם". (כן כתב בראש תשובה הב' שנדפסה בסוף ספר שו"ת נאות דשא, אודות הריב שנתהווה אז בק"ק יאס בענין שטר מכירת חמץ). וכאן כותב לו בדידות וקירבות יתירה.
 - (3) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד י"ז.

בסוגיא דככתה

מהרב הגאון מוה"ר דוד יהודא זילבערשטיין (ה"ד¹)
אבד"ק ווייטצען

ב"ה אור לזאת חנוכה תרפ"ד לפ"ק.

בימי חנוכה, אורה ושמחה, וכט"ס למע"כ אהובי ידיד ד' וידנ"פ
הרב הגאון הגדול החו"ב בחדרי תורה אוצר בלום צ"ת וכו' כקש"ת
מו"ה יונתן שליט"א שטייף²) דיין ומו"ץ דקה"י בודאפעסט יצ"ו.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר של מעכת"ה נ"י.

היות אהובי בני ותלמידי הב' המופלג החרוץ כמר צבי יודא³) נ"י אמר לי
משמו של מעכת"ה נ"י פר"ש, וגם מסר לי אגרת ופתחתיו ומצאתי בו משקלי
כסף כמנין שם של כ"ו, ותמהתי על הדר"ג נ"י שעל מה ולמה הטריח א"ע בזה,
והנני בברכה שהשם הטוב יזכהו לעמוד על המשמר וללמוד וללמד ולהרים קרן
התורה מתוך הרחבה ומרוב טוב, ואור חדש על ציון תאיר ב"ב.

ואנב זה אציג כאן קצת מח"ת אשר העליתי כעת בסוגיא דעסקנו דככתה,
וגם דרשתי בה בבהכנ"ס בש"ק העבר. — הנה הגם שרבים כבר הלכו בו
נמושות, אעפ"כ יש לי דקדוקים אשר לא מצאתי שהרהרו בו. ראשית למה
מקדים המסדר הש"ס דברי רב הונא לדברי רב, והלא ר"ה תלמידו דרב הוי, וגם
בחרבה מקומות מצינו שהקשו בנמ' והלא ר"ה תלמידו דרב הוא ואיך פליג עליו,
ואמאי לא הקשו כאן ג"כ, וגם מתחלה קאמר מ"ט דר"ה, משמע שסברא חיצונה
היא נגד דברי ר"ה, ואח"כ קאמר מ"ט דרב משמע דסברא חיצונה היא נגד רב,
ולמה הקשה הגמ' מברייתא רק על רב והלא על ר"ח ג"כ קשה האך קאמר ככתה
אין זקוק לה והלא מברייתא משמע שככתה זקוק לה, וכן ר"ה גרס מתחלה בין
בשבת ואח"כ חול, ורבא קאמר מתחלה הטעם שככתה זקוק לה שקאי על חול

(1) הוא בנו של הגאון מוה"ר ישעי' זילבערשטיין זצ"ל אבד"ק ווייטצען בעמח"ס
מעשי למלך. בתחלה הי' ר"מ בק"ק סערדאהעל ואח"כ נתקבל לאב"ד בק"ק
העליטשאבא, ומשם נתמנה בשנת תר"צ למלאות מקום אביו כאבד"ק ווייטצען. נרפס
ממנו ספר יד דוד, ועוד חידו"ת ממנו נרפס בקובץ הנשר. גם נרפס אליו תשובה בשו"ת
לבושי מרדכי ח"ג סי' קצ"ח. בשנת תש"ד נהרג עקה"ש. הי"ד ותנצב"ה.

(2) כתבנו אודותו בכר"ש שנה ב' קונטרס ג' עמוד י"ט.

(3) הוא בנו יחידו של הג"ר יונתן שטייף זצ"ל. נולד ביום ז' אייר שנת תרס"ד.
למד בווייטצען בישיבת הג"ר דוד ליב זילבערשטיין אבד"ק ווייטצען, והי' ת"ח עצום
וספרא רבא. חידו"ת ממנו נרפס בירחון החיים (שהוציא לאור אביו הג' זצ"ל) חוברת ד'
סי' מ"א, ועוד הרבה חידו"ת נשאר בכת"י. נהרג עקה"ש ז' אייר שנת תש"ד לפ"ק,
הי"ד.

ותורתנו נתונה לבנו הרבני הנגיד הנכבד מו"ה שלו' יוסף שטייף נ"י שמסר לנו
מכתב חידו"ת הללו, לפרסמם בקובצנו. ישא ברכה מאת ד'.

ואח"כ מותר להשתמש לאורה שקאי על שבת. וחזן מזה ידוע הקושיא על הרי"ף דקאמר אליבא דרב וז"ל, ותו ממדליקין בהם בשבת ש"מ כבתה אין זקוק לה, והלא זו מוכח על חול, וגם ידוע הקושיא על התוס' שתי' דע"כ קאמר לרב טעם של מותר להשתמש לאורה מדלא קאמר סתם, ולמה לי ב' טעמים, ועוד הקשה טו"ז (בס"ק ח') על המחבר שכ' בס' תרע"ג קיי"ל להדלקה עושה מצוה ע"כ כבתה אין זקוק לה, והלא האיך תלוי זה בזה.

וי"ל, דהנה מתחלה צריך להבין במה פליגי, שר"ה סובר כבתה זקוק לה ורב סובר כבתה אין זקוק לה, וי"ל דפליגי בפלוגתת ריו"ח ור"ל בב"ק דף כ"ב, דפליגי אי אשו משום חציו או משום ממונו, וידוע קושית הנמוק"י שם, האיך מדליקין ערב שבת, ותיריך דהוי כאלו דלק הכל מע"ש עיי"ש, וקושיא של הנמוק"י קשה ג"כ למ"ד אשו משום חציו האיך מדליקין נר חנוכה בע"ש שידליק בשבת, וצ"ל ג"כ כמו שתירץ דהוי כאלו דלק הכל מע"ש, וא"כ י"ל שרב הונא ע"כ סובר כבתה זקוק לה שסובר אשו משום ממונו ול"צ לומר כנמוק"י, וא"כ לא דלק הכל, וע"כ אם כבה בתוך שיעורו צריך להדליקו, משא"כ רב סובר אין זקוק לה שסובר כריו"ח אשו משום חציו וא"כ הוי כאלו דלק הכל מע"ש ע"כ אין זקוק להדליקו, ומהאי טעמא יובן שמתחלה קאמר משמ' דר' ירמ' ולא קיבלה משום שמברייתא ג"כ מוכח כבתה זקוק לה, רק אח"כ כשאמר משמ' דר' יוחנן דהיינו שסובר אשו משום חציו וצ"ל שהוי כאלו דלק הכל מע"ש וע"כ כבתה אין זקוק לה, ואי דקשה מברייתא, ע"ז תירץ הב' תירוצים שלא קשה מהברייתא. והנה אי הדלקה או הנחה עושה מצוה תלוי ג"כ בזה, אי הדלקה עושה מצוה אז אמרינן אשו משום חציו והוי כאלו דלק הכל אז, ורק ההדלקה עושה מצוה, משא"כ אי הנחה עושה מצוה זו למ"ד אשו משום ממונו. וע"כ לפי"ז מובן מ"ש השו"ע קימ"ל הדלקה עושה מצוה, משום שקימ"ל אשו משום חציו, ומה"ט ג"כ כבתה אין זקוק לה ג"כ משום אשו משום חציו וע"כ אי הדליק ע"ש וכבה אפילו קודם החשיכה מקודם קבלת שבת פסק השו"ע שאין צריך להדליק, שאשו משום חציו, ומיד שהדליק הוא כאלו דלק הכל וע"כ ל"צ להדליק פעם אחרת, ולא קשה קושית טו"ז.

ובזה יובן דברי הרי"ף שקאמר, ותו ממדליקין בהם בשבת וכו', דהי' קשה להרי"ף האיך מדליקין בהם בשבת כקושית נמוק"י, כיון שהרי"ף פסק שם אשו משום חציו, וע"כ צ"ל שהוי כאלו דלק הכל מע"ש וע"כ ס"ל כבתה אין זקוק לה, וא"ש דברי הרי"ף. ובפשיטות אמרתי ליישב קושית הט"ז על השו"ע, כיון שהר"ן הביא תשובת הרשב"א על מה ששאלו אותו מי שהדליק וכבה אם צריך להדליקה פ"א ואם צריך לברך עליו, והשיב שא"צ להדליק פ"א כיון שכבתה אין זקוק לה וגם שהדלקה עושה מצוה עיי"ש, וכ"כ י"ל שהשו"ע רק הביא להלכה דינו של הרשב"א, ול"ק ממילא קושי' הטו"ז וכמ"ש.

והנה נר חנוכה כתבו הראשונים שהוא דומיא דמנורה וקדשים, ובקדשים ידוע שצריך שינה עליו הכתוב לעכב, והנה ר"ה שאמר אין מדליקין סובר אפילו

בריעבר לא, ורב אמר מדליקין אפילו לכתחלה, וע"כ הקשה הגמ' מנ"ל דר"ה שאמר אפילו בריעבר אין מדליקין, ואמר משום שסובר כבתה זקוק לה ורק דמה"ט לבד אז רק לכתחילה, רק כיון שיש עוד טעם שמותר להשתמש לאורה וע"כ אפילו (לכתחילה) [בריעבר], וכן לרב קאמר מ"ט אפילו לכתחלה, ותירץ שסובר כבתה אין זקוק לה, רק אי משעם זה לבד אז רק בריעבר מדליקין, רק ג"כ מכח שיש עוד טעם שאסור להשתמש לאורה ע"כ אפילו לכתחלה מדליקין, וקאי על בין לחול ובין לשבת, וכן הרי"ף שאמר מדליקין אפילו לכתחלה סובר סברא זו, וע"ז קאמר הני ב' טעמים לשבת, שמכח ב' טעמים הללו אפילו לכתחילה מדליקין, ומיושב דברי הרי"ף, וגם הקושיא למה צריך ב' טעמים לרב הונא, וכן מ"ש הגמרא מ"ט דר"ה, ה' הקושיא למה פליג על רב רבו, ותירץ קסבר כבתה זקוק לה מכח הברייתא ומותר להשתמש לאורה שזו סברא פשוטה כמ"ש תוס', וע"כ סבר אין מדליקין, ואח"כ הקשה הגמ' מ"ט דרב שאמר מדליקין והלא מברייתא מוכח שזקוק לה ותירץ שסובר כבתה אין זקוק לה, וגם נגר הסברא פשוטה, רק אסור להשתמש לאורה, ורק לפי"ז יקשה עליו מברייתא, ותירץ הב' תירוצים, ומהאי טעמא קא מקדים דברי ר"ה כיון שהוא פשט דינו מן הברייתא, וזו עוד קודם רב נשנית, וע"כ דוקא על רב הקשה מן הברייתא כיון שר"ה פשט דינו רק מכח הברייתא הלז, וע"כ ה' קושיית הגמ' מ"ט דרב. והארכתי בזה עוד, רק יותר לא מספיק הגליון ולא ארצה להטריחו בזה, וקצרתי שסמכתי על עיניו הברולחים.

והנני ירידו ואוהבו רושה"ט וש"ת באה"ר ואה"ע בלונפ"ח, המצפה לשמוע ולהשמיע תמיד בש"ט וכט"ס.

דוד יודל זילבערשטיין

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערן

של ידידינו הנח"ח מו"ה משה יעקב בירנבוים נ"י ושני בניו האברכים היקרים
ר' שלום איסר נ"י ור' אליעזר נ"י
בהלקח מאתם אשתו-אמם החשובה ע"ה

ושל ידידינו האברך היקר ר' שרגא פייבוש בערגער נ"י מאנטווערפען
בהלקח מאתו אמו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותם בתוך שאר אצו"י
וד' יגדור פרצותינו שלא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו.

המערכת

בקושיית הב"י לחנוכה

מהרב הגאון מוה"ר צבי הירש מייזליש זצ"ל אבר"ק ווייטצען¹

הב"י בסי' תר"ע מקשה למה קבעו ח' ימים דכיון דשמן שבפך היה בו להדליק לילה א' נמצא שלא נעשה הנס אלא בז' הלילות עכ"ק. ותירץ היהודי הקדוש זצ"ל עפ"י קו' התוס' (שבת כא:): דאיך ה' יכולין להדליק בהשמן שמצאו חתום כחותמו של כה"ג והלא נטמא בהיסט עיי"ש בתוס', ואמנם י"ל דזהו גופא ה' עצם הנס בעת מציאת הפך שלא עלה על דעת שום אחר מישראל אז לשאול קו' התוס' ולהסתפק דאולי נטמא בהיסט, ואח"כ כאשר נעשה הנס ודלק השמן ח' ימים אז ידעו למפרע כי טהור ה' וזולת זה לא עביר קוב"ה ניסא למגנא, ומאת ה' היתה זאת הנס ביום ראשון ג"כ, שלא עלה ונסתפק שום א' מהם בענין טהרת השמן והדליקו ממנו בלי שום חשש ופקפוק, ושפיר מתורץ קו' התוס' והב"י כנזכר עכתדה"ק (הובא במסעות ירושלים מאמר נותן בים דרך אות ו').

ונ"ל להסביר דבריו הק', ונקדים קו' אא"ז הרברי חיים זי"ע על דברי תוס' הנ"ל דילמא נטמא בהיסט דהא עכ"פ לא ה' שפי מספק אם העכו"ם הסיט עליה, והא עזרה חשיב רה"ר וספק טומאה ברה"ר טהור עכתדה"ק. ובשפתי מהר"ש מתרץ הקו' בהקדם קו' הב"י אמאי עושין ח' ימים חנוכה הרי הנס לא ה' רק על ז' ימים דבליילה הראשונה הא ה' להם שמן טהור, וגם נודע מה שהעירו המפורשים אמאי הוצרכו לנס הרי ה' יכולין להדליק בשמן טמא דהא טומאה דחוי' בציבור, ועוד הלא ה' להם עצה לערות שמן טמא לשמן טהור מעט מעט ונימא קמא קמא בטיל, אך כתבו דהשי"ת רצה להראות חיבתו לישראל שלא יצטרכו לבא לידי ביטול, אבל הכהנים עכ"פ שלא ידעו שהשי"ת יעשה להם נס בוודאי חלקו השמן לח' חלקים ורצו לבטל בו השמן שאינו טהור דזה טוב יותר מלהדליק שאר הימים בשמן טמא לחור, והראה הקב"ה נס שמיד כשקיבלו מעט

(1) נולד באוהעל בשנת תרס"ב לאביו הרב הגאון מוה"ר דוד מייזליש אבר"ק אוהעל ומח"ס בנין דוד. נתגרל ונתחנך על ברכי אביו. נסמך להוראה מהגאון ר"מ אריק ומהגאון בעל לבושי מדרכי. בשנת תרפ"ג נשא אשה בתו של הרה"צ מוה"ר חיים יעקב שייטלבוים זצ"ל אבר"ק לימאנוב (חתנו של כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוהר"ש זצוק"ל). אחר חתונתו נתקרב מאוד לדודו כ"ק מרן אדמו"ר מהרב"צ זצוק"ל הי"ד, והי' מחסידיו המובהקים ונסע אליו בתיכפות. בשנת תרפ"ה נתמנה לר"מ בק"ק ניימארק וישיבתו קנתה לו שם טוב למרחקים. תלמידים מופלגים מאוד יצאו מישיבה זו. בשנת תרצ"ב נתקבל לדומו"ץ ור"מ בק"ק ווייטצען. אחר מלחמת העולם נתקבל לאב"ד בכערנען בעלזין. וכשבא אח"כ לארצות הברית בשנת תש"ז נתקבל לאב"ד דק"ק ווייטצען בשיקאגא. — נרפס ממנו שו"ת בנין צבי שני חלקים, ושו"ת מקדשי השם עם הגהות דבר צבי ב"ה, וקונטרס תקנות עגונות, ועוד הרבה נשאר בכת"י. — נפטר ביום כ"ה שבת שנת תשל"ד לפ"ק.

ד"ז נרשם על ידי נכדו האב"ד היקר והנעלה בנש"ק ר' מרדכי אהרן מייזליש נ"י, ששמע ד"ז מפי זקנו כחודש ימים לפני פטירתו, כשהי' שוכב על ערש דוי. תשואות חן חן לו שמסרו לנו לפרסמו בקובצנו.

שמן טהור ורצו להוסיף בו שמן טמא לבטלו ניתוסף בהכלי שמן להדליק בו כל הלילה ונמצא דהי' גם מיד בליל א', וכן הי' בכל הלילות, ושפיר עושין חנוכה ח' ימים. א"כ לפי"ז שפיר כתבו התוס' דצ"ל דהכלי הי' מונח בקרקע ולא שייך טומאת היסט, דאל"כ ניוחש שמא נטמא בהיסט ונהי די"ל ס"ט ברה"ר טהור מ"מ כבר כ' בכנה"ג דביטול איסור אינו רק בדבר שהוא וודאי היתר אבל אם ההיתר אינו וודאי אין בכוחו לבטל האיסור, א"כ י"ל דרבר המותר רק מכח ס"ט ברה"ר ג"כ אין בכוחו לבטל איסור, ושוב לא הי' להם עצה לבטל השמן טמא בהשמן הנ"ל שנטהר רק מכח ס"ט ברה"ר, והיו צריכין להדליק כל השמן ביום א', א"כ הדרא קו' הב"י דהא הנס לא הי' רק על ז' ימים, אלא עכצ"ל דהשמן הנ"ל הי' וודאי טהור כדברי התוס', ושוב היו יכולין לבטל בו שאר שמנים הטמאים, וחלקו הכהנים השמן טהור לח' חלקים ושפיר הי' הנס בכל ח' ימים, עכ"ד המהר"ש ענגיל. ולפי"ז י"ל גם קו' הבית יצחק (חאו"ח סי' ק"ו) דהא השמן נתהוו ע"י נס והתוס' כתבו במס' תענית (דף ח' ע"ב) דרבר שנעשה ע"י נס חשוב הפקר והשמן למנורה צריך להיות משל הקדש והרי קיימ"ל דאין חצר להקדש וא"כ לא קניא הקדש מעולם עכ"ק, ולפי הנ"ל י"ל דלא חשוב הפקר רק היכא שהנס נעשה יש מאין אבל כאן הי' יש מיש כי לכתחלה חלקו אותו לח' חלקים.

ועפי"ז יש לפרש ולחסביר בטטו"ד דברי היהודי הק' הנ"ל דאמר דהנס הי' שלא עלה על דעת שום א' קו' התוס' דדילמא נטמא ע"י היסט, דיתכן לומר דאילו הי' יודעים קו' התוס' הי' מתרצים כאא"ז הר"ח דס"ט ברה"ר טהור, ואז לא הי' יכולים לעשות כדברי המהר"ש ענגיל לחלקם לח' חלקים ולעשות קמא קמא בטיל, כיון שאינו וודאי מותר, וע"כ הי' צריכין להדליק כל השמן ביום א', ואז לא הי' ביום א' שום נס, משא"כ עכשיו שלא עלה על דעת שום א' קו' התוס', והיו סוברים שהוא טהור לגמרי, ע"כ חלקו אותו לח' חלקים ורצו לבטלו בדין קמא קמא בטיל, ועשה הקב"ה נס שתיכף כשנתנו המעט שמן טהור, ניתוסף בהכלי די שמן להיות דולק כל הלילה, נמצא דע"י זה הי' גם בליל א', ומתורץ שפיר קו' הב"י.

בסוגיא דכבתה

אברהם מאיר איזראעל

אבד"ק הוניאד

מח"ס ילקוט המאירי על הש"ס
ברוקלין, ניו יארק

במס' שבת (דף כ"א ע"ב) אמרוה רבנן קמי' ראביי משמי' דר' ירמ' ולא קבלה, משמי' דר"י וקבלה, וכבר תמהו המפורשים ז"ל וכי משא פנים יש בדבר, ונראה במ"ד, דהנה ידועה קו' הב"י (סי' תע"ר) למה תקנו ח' ימים, הלא ל"ה הנס רק ז' ימים, ועוד הק' המפוי' ז"ל למה זה הוצרכו לנס הלא יכולים הי' לערות

לתוך שמן הטהור שמנים טמאים מתוך צרצור קטן דקמא קמא בטל כרקי"ל לענין יי"ג (יו"ד סי' קל"ד) ול"ה צריכים לנס, וראיתי להגאון מראדמישלא זצ"ל בפתיחתו לתשו' מהר"ש ח"ד, שכ' דלק"מ עפימ"ש הפנ"י רכל הנס הי' ללא צורך, דקי"ל טומאה הותרה בציבור, וע"כ דרצה הקב"ה להראות חיבתם לפניו יתב"ש שלא יצטרכו להדליק בטומאה, ומה"ט לא הדליקו בשמן טמא אפי' ע"י ביטול שהותר. אך כל זה ניחא להבין על מה שעשה ה' לנו נסים ונפלאות הללו, עכ"ז עוד תקשה איך סמכו חכמים שבאותו הדור להדליק בפ"א כל השמן הטהור, הא קי"ל אין סומכין על הנס, ובודאי שהי' להם לחלק את השמן ולהוסיף עליו משמנים טמאים וכנ"ל (ועי' בבכור שור דמחלק בין ניסא דיחיד לניסא דציבור ולק"מ, ודו"ק) ותירץ, דבאמת כן עשו שחלקו את השמן לח' חלקים והי' ברעתם להוסיף בכל פעם ע"י צרצור קטן ולבטל, רק תומ"י שרצו להוסיף ולבטל נעשה נס שנתמלא המנורה, ולא הוצרכו להוסיף ולבטל, ובוה תתיישב קו' הב"י עכת"ד ז"ל (ועי' עוד שם שמתרץ בזה קו' מרן הר"ח זי"ע מהא דספק טומאה ברה"ר ספקו טהור עי"ש היטב).

ובסברתו זו יש ליישב ג"כ קו' המפו' ז"ל (עי' ס' חוש המשולש פ' מקץ) שהק' על מה שתי' הב"י שחלקו את השמן לח' חלקים, הא אין מעבירין על המצות, אמנם לפימ"ש הגאון מהר"ש ז"ל ניחא, דלא העבירו על המצות, כי הי' ברצונם להוסיף על השמן ולהדליק ע"י ביטול וכנ"ל.

והנה בסוגיא דכבתה זקוק לה כבר האריכו המפו' ז"ל אהא דקי"ל כבתה אין זקוק לה, (וכמבואר בל' המחבר בשו"ע סי' תרע"ח שהוא מטעם הדלקה עושה מצוה, ועי' טו"ז שם), ולכאורה לפי שינוי' דגמ' אי נמי לשיעורא, הרי בעינן ליתן שמן שידליק כשיעור, ולפי"ז איך זה אמרי' כבתה אז"ל, ועי' בסה"ק בני יששכר (מאמר ג' נר מצוה) מש"כ בטעם הדבר, ולפי ההצעה דלעיל י"ל דבאמת העיקר הוא ההדלקה, וכבתה אז"ל, דעושין בזה זכר לנס הגדול שנעשה שם, דל"ה להם שמן שידלק כשיעור הנצרך במנורה, והי' עכ"פ די להדלקה שיהי' משמן טהור שנשאב בפק, וכדי שידלוק כשיעור הי' ברעתם להוסיף ע"י קמא קמא בטל, רק שנעשה להם הנס שלא הוצרכו לביטול, עכ"פ עיקר הנס הי' שהי' עכ"פ שיעור להדליק, ומה נעשה הנס כמש"כ הב"י וטו"ז, ומה"ט קי"ל כבתה אז"ל, והדלקה עושה מצוה, כי זה הי' עיקר הנס, שהי' שיעור להדליק משמן טהור, ועכ"ז צריך שיתנו בה שמן כשיעורא כי גם שם רצו להוסיף ע"י ביטול כדי שתדלוק כשיעורא, ועכ"פ אז"ל, כי אין זה מכבודם וחיבתם של ישראל אצל הקב"ה שנצטרכו לבטל וכנ"ל. אך כ"ז ניחא אי נימא כתי' הנ"ל דחלקו השמן לח' חלקים, והי' ברעתם להוסיף ע"י ביטול, וממילא שייך שפיר לומר כנ"ל, בטעמא דכבתה אז"ל, אבל על קו' הב"י נאמרו בס' המפו' והדרוש הרבה תירוצים, ולפי כל אותם התי' הדרא קו' לדוכתא לבאר טעמא דכאז"ל, והדלקה עושה מצוה.

והנה אמרי' במס' בכורות (דף כ"ב ע"א) אהא דאר"ל משמי' דר"י נשיאה

הלוקח ציר וכו' משיקו במים וטהור ממ"נ וכו' א"ר ירמי' ל"ש אלא לטבול בהן פתו, אבל לקדירה לא, מצא מין את מינו וניעור מתורת ביטול וחוזר לטומאה, עיי"ש דס"ל לר' ירמי' דגם טהרה מעוררת טומאה (כמבואר שם בסוגיא) ופריך אביי ע"ז וכי טומאה שבטלה חוזרה וניעורה, וכן ר' יוחנן פליג אהא דר"י, דפריך שם בגמ' דאיהו קאמר טעמא דמתני' דבהמה ששפעה חררת דם הר"ז תקבר ופטורה מן הבכורה, ותני ר"ח דאינו מטמא לא במגע ולא במשא, וקאמר ר' יוחנן דמשום בטול ברוב נגעו בה שביטל הכשר בדם וכו' ולבר פדא ניהא דאיהו ס"ל טומאה חמורה עד לגר וזה אינו ראוי לגר וניהא דאינו מטמא במשא, משא"כ לר' יוחנן דס"ל אחד זה וא' זה עד לכלב, וזה עכ"פ ראוי לכלב, והו"ל לטמא במשא וממילא לדירי' קשיא הא דר"י, וע"כ כאביי ס"ל דטומאה שבטלה אינה חוזרת וניעורה דטומאה כמאן דליתא דמי (ועיי' בזה בהגהות חשק שלמה שם).

ולפי"ז מיושב הכל כמין חומר הא דלא קבלה משמי' דר' ירמי', דהא ר' ירמי' ס"ל טומאה כמאן דאית' דמי, ממילא לדירי' א"א לומר ולתרץ קו' הב"י כנ"ל שהי' בדעתם להוסיף מצרצור קטן ולבטל שמן הטמא בטהור, דלדירי' טומאה שבטלה כמאן דאית' דמי וכן"ל, וממילא צ"ל כסברא החיצונה דככתה ז"ל, וע"כ לא קבלה משמי' דר' ירמי', משא"כ משמי' דר' יוחנן, דס"ל טומאה שבטלה כמאן דליתא דמי, שפיר י"ל כתי' הנ"ל שרצו לבטל השמן הטמא בטהור, וא"כ י"ל כנ"ל דעושין בזה זכר לנס חנוכה, של"ה להם שיעור כדי הרלקה, והעיקר היא ההרלקה, ושפיר קיי"ל דככתה אין זקוק לה דהרלקה עושה מצוה, והכן.

בסוגיא דככתה

משה (ב"ר יעקב שלום) רייפער

חבר ככולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

איתא בגמרא (שבת כא.) אמר ר"ה פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בחול ובין בשבת משום דסבר ככתה זקוק לה הלכך צריך לכתחילה לעשותה יפה דילמא פשע ולא מתקן לה ומותר להשתמש לאורה, ורב סבר פתילות ושמינים וכו' מדליקין בהן בחנוכה בין בחול ובין בשבת דסבר ככתה אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה. והקשה שם בפנ"י (ועיי' בשו"ע או"ח הל' חנוכה תרע"ב סי' א') הרי בין פתילות ושמינים שאסרו בשבת יש שמן שריפה דהיינו תרומה שנטמאת, ומשום דמצוה עליו לבקרו חיישינן שמא יטה להבעירו מהר, וא"כ קשה מאי פליגי ר"ה ורב בחול לענין ש"ש דזה אינו תלוי בהך דכו"ל, דהרי נמשך יפה אחר הפתילה, ולמה יהא אסור להדליק בו לר"ה, עכת"ד קו' הפנ"י.

ונלפע"ד לתרץ עפ"י מה שהק' בס' קהלת יעקב להגאון מהר"י אלגזי (ועיין בשו"ת קול ארי' סי' ל"ד) אהא דאיתא בירושלמי שלחי מס' תרומות דבי ר' ינאי אמרו מדליקין בשמן שריפה בחנוכה, והא קיי"ל אין עושין מצות חבילות חבילות, והרי תרומה טמאה מצוה לשורפה, והוכיח מזה דל"א אין עושין מצות חבילות חבילות אלא כשזמן עשיית ב' המצות נמשך שוה בשוה ונגמרות יחד, אבל ב' מצות הנעשות בב"א וחד מצוה נגמר מיד ומצוה השני' נמשכת יותר עד שתגמר מצותה אין בזה משום חבילות חבילות. וא"כ הא קיי"ל נ"ח הדלקה עושה מצוה וכאז"ל, לא כן מצות שריפת תרומה טמאה, צריך המשך זמן עד שישרוף כולה וכז"ל, וע"כ אף אם יהיו נמשכים ב' המצות ביחד מ"מ לגבי נ"ח אם כבתה תיכף אחר שנדלק אין זקוק לה, משום דלא מקיים מצוה בהדלקתה יותר, משא"כ תרומה טמאה כבתה זקוק לה עד שיבער לגמרי, ומש"ה לא חשיב חבילות חבילות, עכת"ד הקהלת יעקב. ולפ"ז שפיר מיושב מחלוקתן בש"ש, דר"ה סבר כז"ל א"כ מקיים מצות נ"ח כ"ז שדולק דהא אם כבתה באמצע צריך להדליקו פעם אחרת, נמצא דכ"ז שדולק מקיים ב' מצות, נ"ח והבערת תרומה טמאה, וכיון דקיי"ל דאין עושין מצות חבילות חבילות לכן אין מדליקין בש"ש, דמדיון כבתה זקוק לה מוכח שמקיים מצות נ"ח כ"ז שדולק הנר, ורב סבר כאז"ל על כרחך דסבר דהדלקה עושה מצוה ממילא מדליקין בש"ש דאינו עושה המצות חבילות חבילות משום דקיום מצות נ"ח סגי בהדלקה לחודה, ומצות הבערת תרומה טמאה נמשך עד גמר הבערתן, ובכה"ג עושין מצות חבילות חבילות כמו שכ' הק"י.

אמנם באמת לפי סברתנו קשה למה אמר ר"ה אין מדליקין בש"ש משום דכו"ל וכל זמן שמקיים מצות הבערת תרומה טמאה גם מקיים מצות נ"ח ואין עושין מצות חבילות, הלא יש לו עצה, ליתן קצת יותר שמן של תרומה טמאה כדי שידולק גם אחר החצי שעה שאז כבר אינו מקיים מצות נ"ח, ובכה"ג עושין מצות חבילות חבילות, ושוב קשה למה סובר ר"ה אין מדליקין בש"ש.

ונלע"ד לתרץ ע"פ מה שמקשה שם בגמרא על רב דסבר כבתה אז"ל ורמינהו מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק מאי לאו דאי כבתה דר מדליק לה, לא דאי לא הדליק מדליק, וא"נ לשעוריה. וכתב הרי"ף ע"ז דאחר זמן הזה מותר להשתמש לאורה. והק' עליו הרשב"א אמאי אמר רב מדליקין בשבת משום דסבר דאסור להשתמש לאורה ולא חיישינן שמא יטה, הא אחר שיעבור שיעור שתכלה רגל מן השוק הוא מותר בהנאה וא"כ נחשוש לשמא יטה, וכתב לתרץ דכאן איירי שנותן שיעור מצומצם וא"כ לא תדליק אחר שתכלה רגל מן השוק, עכ"ד הרשב"א. ומסתבר דאם רב איירי בשיעור מצומצם, ר"ה דפליג עליו ג"כ איירי בשיעור מצומצם, וע"כ שפיר סובר דאין מדליקין בש"ש, משום דסבר כז"ל, וכיון דנתן בו ש"ש שיעור מצומצם, נמצא דכ"ז שמקיים מצות הבערת תרומה טמאה מקיים גם מצות נ"ח ושפיר שייך בזה אין עושין מצות חבילות חבילות, ומש"ה סובר ר"ה אין מדליקין בש"ש.

ועפ"ז יש ליישב גם קו' התו' שהקשו על רבא מנ"ל שסובר ר"ה שאסור להדליק בשבת משום דסבר מותר להשתמש לאורה דלמא הא דאסור להדליק בשבת משום דכבתה זקוק לה ובשבת לא יוכל להדליקה עוד, ולהנ"ל י"ל דרבא מדויק כיון דנמצא בין שמנים האסורים גם ש"ש, ומבואר לעיל דכל האיסור בחול הוא משום דסבר כז"ל וע"כ דמקיים מצות נ"ח כל החצי שעה ואז גם מקיים מצות הבערת תרומה טמאה ואין עושין מצות חבילות, וא"כ התינה בחול, אבל ע"ש מוכרח להדליק נ"ח בעוד יום גדול לפני הדלקת נ"ש כמו שנתבאר ברמ"א בהל' חנוכה (סי' תרע"ט ס"א) וז"ל המחבר בע"ש מדליקין נ"ח תחלה ואח"כ נ"ש הג"ה ומברך עליהם כמו בחול אע"פ שמדליקין בעוד היום גדול וכתב ע"ז שם המג"א וז"ל, משום דא"א בענין אחר חשוב הכשר מצוה (ועיי"ש במחצית השקל). מבואר מזה שאין מקיימים מצות נ"ח אלא משתשקע החמה [דהיינו צ"ה כמו שנתבאר שם] עד שתכלה רגל מן השוק, וכל ההיתר שרשאים לברך על הדלקת נ"ח אע"פ שאינו מקיים מצותו עכשיו משום דא"א בע"א, ושפיר חשוב הכשר מצוה, וא"כ אפילו סברין כז"ל, אבל עכ"פ בהתחלת ההדלקה אינו מקיים מצות נ"ח, ואז מקיים רק מצות הבערת תרומה טמאה, ובכח"ג לא אמרינן אין עושין מצות חבילות בש"ש וא"כ קשה למה אוסר ר"ה להדליק בש"ש בשבת, אלא ע"כ הוכיח רבא מזה דסבר מותר להשתמש לאורו וחיישינן שמא יטא להבעירו מהר.

בענין מדליקין מנר לנר וביזוי מצוה

מנחם מענדל סג"ל לנרא

לונדון יע"א

(א) במס' שבת דף כ"ב ע"א איתא איתמר רב אמר אין מדליקין מנר לנר ושמאל אמר מדליקין וכו' יתיב ההוא מדרבנן קמיה דרב אדא בר אהבה ויתיב וקאמר טעמיה דרב משום ביזוי מצוה אמר להו לא תציתו ליה טעמיה דרב משום דקא מכחיש מצוה מאי בינייהו איכא בינייהו דקא מדליק משרגא לשרגא מ"ד משום ביזוי מצוה משרגא לשרגא מדליק מ"ד משום אכחושי מצוה משרגא נמי אסור. מתיב רב אויא סלע של מעשר שני אין שוקלין כנגדו דנרי זהב ואפילו לחלל עליו מעשר שני אחר, אי אמרת בשלמא כי פליגי רב ושמאל מנר לנר אבל בקינסא אסר שמואל הא לא תהוי תיובתא אלא אי אמרת בקינסא נמי שרי הא תהוי תיובתא אמר רבה גזירה שמא לא יכוון משקלותיו וקא מפיק להו לחולין ופירש"י שמא לא יכוון משקלותיו שמא לא ימצאם טובים או ימצאם יתירים ויחוס עליהם ולא יחלל המעשר עליהם ונמצא שביזה המעשר שלא לצורך, ובסוף הסוגיא איתותב המ"ד משום אכחושי, ואנן פסקינן כשמואל וע"כ כמ"ד משום ביזוי.

הרמב"ם פ"ד מהל' חנוכה הל' ט' כ' וז"ל, ומותר להדליק מנר חנוכה לנר חנוכה, ובהשגות הראב"ד א"א על ידי קינסא, והנה לכאורה לפי סוגית הגמרא כאן דמ"ד משום אכחושי מצוה איתותב וא"כ פסקינן כמ"ד משום ביזוי מצוה ולדרייה מותר אף על ידי קינסא, ועוד מק' הלחם משנה שהרי הרמב"ם בפ"ג מהל' מעשר שני הל' י"ט מביא האוקימתא של הגמ' כאן דשמא לא יכוון משקלותיו ולפי סוגיא זו לא איצטריך תירוץ זה אלא למ"ד משום ביזוי, ומדהביאו הרמב"ם א"כ סבר תירוץ זה, ואמאי אסור על ידי קינסא, ועוד צריכים לבאר אמאי נידד הרמב"ם מפירש"י על שמא לא יכוון משקלותיו, ופירש שמא לא יכוון משקלו ונמצאו הפירות חסרים והוא שוקל בהם מעות לחלל עליהם מעשר אחר נמצא מוציא מעשר לחולין בפחות מדמיו עכ"ל, מאי דוחקיה שלא לפירש כפירש"י.

(ב) והנ"ל בשנקדים הגמ' שם באותו עמוד אמר רב יהורא אמר רב אסי אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה כי אמריתא קמיה דשמואל אמר לי וכי נר קרושה יש בה מתקיף לה רבי יוסף וכי דם קרושה יש בה דתנאי ושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יכסנו ברגל שלא יהו מצות בזויות עליו הכא נמי שלא יהא מצות בזויות עליו, עכ"ל הגמ'. וכתב הבעל המאור וכי שמואל לית ליה הברייתא דושפך וכסה, אלא שמואל סבר שאין כאן ביזוי מצוה אלא אם משתמש בגופו של מצוה, ולא כשמשמש לאורה שאינו כמו מכסה דם ברגל, וכ"כ הרשב"א.

והנה בטור או"ח ס' כ"א מביא בשם השאלתות דאסור להשתמש בציצית דילפינן מדם דאמר קרא וכו', וכתב הטור ואפשר לחלק שאינו דומה לדם דשאני התם כשמכסה ברגל עושה המצוה דרך בזיון מה שאין כן כאן עכ"ל, וסברא זו מוזכר בהשלמה כאן לתרץ דברי שמואל מהברייתא דושפך וז"ל, ומיהו שמואל סבר דשאני נ"ח מדם דאילו בדם גוף המצוה נעשה בבזיון משא"כ בנ"ח שכבר נעשית המצוה כהלכתה עכ"ל, וצריך להבין במאי פליגי רב אסי ושמואל לגבי ביזוי מצוה, והנה הב"י כתב על דברי הטור וז"ל ותמהני עליו וכו' דאיכא למימר כשנהנה מהמצוה היא בזויה בעיניו וכיון דחזינן דקפיד רחמנא גבי דם שלא יהא מצות בזויות עליו ילפינן לכל ביזוי מצוה וכו' ובהדיא אמרינן בפ' במה מדליקין דטעמא דאסור להרצות מעות כנגד נ"ח כרי שלא יהא מצות בזויות עליו עכ"ל, והנה על הקושיא דנר חנוכה י"ל דהטעם דאסור להשתמש לאורה משום דעשאן דומיא דמנורה כמ"ש הר"ן וא"כ אם משתמש נקרא ביזוי מצוה, ומצינו כאן בב"י פירוש חדש על שלא יהא מצות בזויות עליו שאין פירושו שלא יבזה המצוה אלא שלא יעשה דבר שהמצוה יתבזה עליו, ואפשר בזה פליגי רב אסי ושמואל, דלשמואל הפירוש שלא יבזה המצוה ממילא סובר שאם אינו עושה גוף המצוה בבזיון ואינו משתמש בגופו לא מקרי ביזוי מצוה, משא"כ רב אסי סבר שהפירוש שלא יהא המצוה נתבזה עליו וא"כ אף אם אינו משתמש בגופו מ"מ המצוה מתבזה עליו במה שנהנה ממנה וע"כ אסור להרצות מעות כנגד נ"ח, ודו"ק.

(ג) והנה אנן קיי"ל כרב אסי דאסור להרצות מעות, א"כ מפרשינן שלא יהא

מצות בזויות שלא יתבזה המצוה עליו ע"י שנהנה ממנה, וממילא ניחא דברי הרמב"ם במה שאוסר ע"י קינסא להדליק מנר לנר דכיון שאחר שהדליק הנ"ח מהקינסא לוקח הקינסא ומשתמש בה לצורכו נמצא שנהנה מהמצוה ונעשית מבזוה עליו ולפיכך אסרין להדליק ע"י קינסא, אבל שמואל שמפרש שלא יבזה המצוה א"כ אם מדליק הקינסא כדי להדליק על ידה נ"ח אחר אינו נקרא ביזוי מצוה רכל לצורך המצוה אינו מבזוה אותה ולפיכך התיר ג"כ על ידי קינסא ודו"ק. ולפי זה יש לישב ג"כ אמאי צריך הרמב"ם להביא תירוץ הנמ' דשמא לא יכוון משקלותיו דכיון שלומד הפירוש שלא יתבזה המצוה עליו אף שלא סבירא ליה דמותר על ידי קינסא מ"מ הוצרך להביא הטעם דשמא לא יכוון אף דהגמרא לא הביאו אלא אליבא דמ"ד שמותר אף ע"י קינסא שזה רק לסברת שמואל שהפירוש שלא יבזה המצוה ממילא אי מתירין קינסא א"כ כל דבר אף שאינו ממש המצוה ג"כ מותר, ולפי זה קשה מהמשנה דמעוה של מעשר שני, וצריך לתרץ שמא לא יכוון, אבל אי הוה אסור שמואל ע"י קינסא א"כ כל דבר שאינו גוף המצוה אסור, אז פשוט אמאי במעשר שני אסור ולא הצריך לתירוץ הנמ', וכל זה לשמואל אבל הרמב"ם דפסק כרב אסי שהפירוש שלא יתבזה המצוה עליו במה שנהנה ממנה לצורכו א"כ במעשר שני שאינו נהנה מהמצוה קשה אמאי אסור וע"כ א"א לפרש כפירש"י, דמ"מ קשה הא אינו נהנה כלל מהמצוה ואמאי אסרין לפיכך פירש דכאן יש חשש אחר שמא יוציא מעשר בפחות מדמיו ודו"ק. (ד) והנה בגמ' לעיל כ"א ע"ב אמרין מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק מאי לאו דאי כבתה הדר מדליק לה לא דאי לא אדליק מדליק א"נ לשיעורא, וכתב הרי"ף היתה דולקת והולכת כשיעור ורצה לכבותה או להשתמש לאורה הרשות בידו, והרמב"ם בפ"ד הל"ה כתב נשארה דולקת אחר שכלתה רגל מן השוק אם רצה לכבותה או לסלקה עושה עכ"ל, ומדייק החידושי מהרצ"א דמשמע מדברי הרמב"ם דלהשתמש לאורה אסור, וכן נראה שזה דעת בעל העיטור שכתב שלחו ממתכתא אם הצריכה אחר שכלתה, פי' הרגל מן השוק, מכניסה ומשתמש לאורה משמע דוקא אם הכניסה, וכן מביא המאירי בשם קצת גאונים שעל מקומו אסור להשתמש לאורה וצריך להבין במה פליגי. ולהנ"ל יש להסביר שסובר הרמב"ם שכיון שנר זו עדיין עומדת על מקומו הראשון שהיה בשעת המצוה ולא נשתנה כלל מצבה הראשון אם משתמש לאורה נעשה המצוה מבזוה אצלו אף שאינו עוד זמנה מ"מ משום שהיא עדיין באותו מקום שהיה קודם אסור, ולפיכך אם רצה להשתמש צריך לסלקה ממקומה, אבל הרי"ף סובר שהפירוש שלא יבזה המצוה וממילא אם אין עכשיו זמן המצוה לא שייך לאסור להשתמש לאורה דאינו מבזוה המצוה, ולפיכך מותר, ודו"ק.

עולת שבת בשבתו

ויצא

ויקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ד' במקום הזה ואנכי לא ידעתי. י"ל בזה, שיעקב אבינו אשר ישב תמיד באהלה של תורה בבית מדרשו של שם ועבר, ה' סובר שעבדות ד' שייך רק בתורה ותפלה אבל שיהי' אפשרות לעבוד את השי"ת גם באכילה ושת' ושינה, זה לא ידע, וכאן בשכבו במקום ההוא וערבה לו שנתו והנה ד' נצב עליו, וראה שלם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה, סל"ם ר"ת ל'עשות ס'עודות מ'צוה, ואע"פ שמוצב ארצה אבל ראשו מגיע השמימה, וכמו כן בשינה אפשר להשיג מדרגות רמות ועליית נשמה, אז ויאמר אכן יש ד' במקום הזה, ענין זה שיכולין לעבוד את ד' גם בשינה ואכילה, אנכי לא ידעתי עד כה מדרך זה.

(הגאון מוה"ר ארי' ליבוש הורוויץ בעל הרי בשמים וצ"ל)

והכשבים הפריד יעקב ויתן פני הצאן אל עקוד וכל חום בצאן לבן וישת לו עדרים לבדו ולא שתם על צאן לבן. י"ל בזה ע"ד הרמז דנודע רבני ישראל נמשלו לצאן כמאה"כ ואתנה צאני צאן מרעיתי, וזהו והכשבים הפריד יעקב, שיעקב הפריד והבדיל את בני ישראל, כרי שלא יתערבו בנוים וילמדו ממעשיהם הרעים, ועי"ז, ויתן פני הצאן אל עקוד, תיבת עקוד יש לפרשה מלשון קשירה כמאה"כ ויעקוד את יצחק בנו, שע"י שיהי' פניהם בצורה יהודית יהיו מובדלים מכל העמים ויהיו מקושרים בקשר אמיץ עם אביהם שבשמים, ואומר הטעם בגדל חיוב ההבדלה, כי וכל חום בצאן לבן, חום הוא אדום (כפירש"י לעיל בפסוק ל"ב) הרומז על עבירות כמאה"כ אם יהיו חטאיכם כשנים וגו' אם יאדימו כתולע וגו' (ישעי' א'), וזהו וכל חום בצאן לבן, שכל העבירות נעשים ע"י לבן ודעימי, ולכן וישת לו עדרים לבדו, ולא שתם על צאן לבן, כתרנומו ולא עריבנינו עם ענא דלבן, שהבדלים והפרישם מצאן לבן לגמרי, לבלתי היות שם ערוב.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וישלח

במדרש רבה עה"פ על כן לא יאכלו בני"י את גיד הנשה, ר' יהודה אמר באחת מהן נגע ואחת מהן נאסרה, ר' יוסי אמר באחת מהן נגע ושתיהן נאסרו, אית תנא תני הדעת מכרעת שהוא של ימין כדברי ר' יהודה, ואית תנא תני הדעת מכרעת שהוא של שמאל כר' יוסי. נראה דהפולגתא בין ר' יהודה ור' יוסי תליא בזה, ותחלה נפרש הפסוק וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב, ולכאורה מפרשים ויגע בכף ירכו, פי' בירך של יעקב, אך לפ"ז ה' לו לכתוב ויגע בכף ירך יעקב ותקע כף ירכו, אלא יש לפרש, ויגע בכף ירכו, פי' שהמלאך נגע בכף ירכו של המלאך, בכף ירך יעקב, וק"ל.

לפי"ז יש לפרש פי' המקרא על כן לא יאכלו בני"י גיד הנשה כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה, שני פירושים, או זכרון הנגיעה בכף ירכו של יעקב, או זכרון שהמלאך נגע בכף ירכו שלו, ולכך סבר ר' יוסי שתיהם נאסרו, א' לזכרון כף ירך של המלאך, וא' לזכרון ירך של יעקב. אך בגמרא איכא שני מ"ד, חד אמר מלפניו בא לו, וח"א מאחוריו בא לו, והנה לית דין צריך בשש שהמלאך נגע בכף ימינו שלו, כדרך המתאבקים וגוברים, שבימינם גוברים, לפי"ז אם אמרת שהמלאך בא מאחוריו, א"כ ימין של המלאך בא נגד ימין של יעקב, לפי זה בין אם נאמר זכרון נגד ירך המלאך, או נפרש זכרון ירך יעקב, בין כך ובין כך זכרון אחד עולה לכאן ולכאן, שירך ימין אסור, וזהו דעת ר' יהודה, אך אי אמרת הדעת מכרעת שהיא של שמאל, א"כ צ"ל מלפניו בא לו, דאז הימין של המלאך נגד שמאל של יעקב, לפי"ז ירך ימין של המלאך נגד ירך שמאל של יעקב, לכך שניהם נאסרו, ודוק. — זה משלי, הקטן יחזקאל.

(הגאון מוה"ר יחזקאל קאצנעלנבויגן זצ"ל אבר"ק אה"ו²)

וישב

וישב יעקב וגו', רש"י מביא המדרש, ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף. ולכאורה יל"ד על הלשון קפ"ץ עליו רוגזו של יוסף ומדוע לא אמר בא עליו רוגזו של יוסף. אמנם יש לומר, עפ"י דברי המדרש (שמו"ר פט"ו) עה"פ קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות (שה"ש ב'), כשהלך משה ואמר לישראל כך אמר לי הקב"ה היום אתם יוצאים בחרש האביב, אמרו לו היכן הוא, אמר להם הרי עומד קול דודי הנה זה בא, אר"י מהו מדלג על ההרים, אמר הקב"ה אם אני מסתכל במעשיהם של ישראל אינן נגאלים לעולם, אלא למי אני מסתכל לאבותיהם הקדושים וכו' לכך כתיב מדלג על ההרים ואין הרים אלא אבות. והנה ידוע דגלות מצרים בא בעון מכירת יוסף, וזה נקרא רוגזו של יוסף. ועפ"י יתבאר דברי המדרש על נכון, ביקש יעקב לישב בשלוה, דידוע דיעקב הוא כינוי לבני ישראל, וזהו שביקש שכנ"י ישבו בשלוה ובהשקט בלי שיעבוד עול הגלות, והתפלל על זה, והועילה תפלתו, שקפץ עליו, כלו' שקפץ הקב"ה בשבילו, את רוגזו של יוסף אשר גרם גלות מצרים, ונתקיים בהם הפסוק מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות.

(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

ויוסף הורד מצרימה. — איתא בגמרא בבא מציעא (דף קי"ז ע"א), הנהו בי תרי דהוו דיירי חד עילאי וחד תתאי איפחות מעזיבה כי משי מיא עילאי אזלי ומוקי לתתאי, מי מתקן, ר' חייא בר אבא אמר העליון מתקן ור' אלעי משום ר' חייא ב"ר יוסי אמר התחתון מתקן וסימן ויוסף הורד מצרימה, ע"כ. והפליאה נשגבה. וכדי לתרץ נקדים דברי הגמרא שם אח"ז, דמאן דאמר העליון מתקן קסבר על המזיק להרחיק את עצמו מן הניזק ומאן דאמר תחתון מתקן קסבר על

(2) בס' זרע אברהם על המדרש בפ' וישלח, בשמו. (כנראה הועתק שם מכת"י).

הניזק להרחיק את עצמו מן המזיק. ולכאורה דברי ר' חייא ב"ר יוסי קשה להולמן, כי לא די שהעליון מזיק לו והוא צריך עוד להרחיק את עצמו ולתקן. אמנם יש להביא ראי' מן התורה שכן הוא הדין, דאיתא במדרש תנחומא עה"פ ויוסף הורד מצרימה, אל תקרא הורד אלא הוריד, שגרים להוריד את אביו והשבטים למצרים. ומקשים המפרשים הלא האחים מכרו אותו וממש שדנו אותו בר' מיתות ב"ד, ומדוע האשמה תלוי' בו. אמנם באמת אתי שפיר, דרש"י מפרש בפרשתן על הפסוק וימצא איש, זה גבריאלי, ויאמר האיש נסעו מזה כי שמעתי אומרים נלכה דותינה, לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם, וא"כ ידע יוסף שהליכה זו בנפשו היא, והו"ל למנוע מליך אצלם, ועל שלא עשה כן ולא ברח תלוי האשמה בו. הרי דעל הניזק להרחיק את עצמו מן המזיק. והשתא מובן היטב דברי הגמ' הנ"ל, שר' חייא ב"ר יוסי אמר על התחתון לתקן וקאמר בגמ' הטעם רקסבר דעל הניזק להרחיק את עצמו, ולכאורה דין זה הוא נגד השכל, על זה מביא הפסוק ויוסף הורד מצרימה ודרשינן ב' הוריד מצרימה שהוא החייב והגורם לאביו ואחיו שירדו למצרים, ומשם מוכח שכן הוא גזרת התורה דעל הניזק להרחיק את עצמו. (הגאון מוה"ר יצחק אבר"ק פיזור זצ"ל³)

לחנוכה

ואורח צדיקים כאור נוגה הולך ואור עד נכון היום, דרך רשעים כאפילה וגו' אל יליו מעיניך שמרם בתוך לבבך (משלי ד'). אולי יש לרמוז בפסוקים הללו ענין נרות חנוכה, דידוע מה שכ' בספה"ק דבנרות חנוכה יש בהם הארה מאור הגנוז, וזהו, ואור"ח, אותיות אור ח', היינו האור מח' ימי חנוכה, צדיקים, שנעשה ע"י הצדיקים (כאמרינו ורשעים ביד צדיקים), הוא כאור נוגה, כלו' כאור הגנוז שזיוו מבחיק ומפיק נוגה, וממשיך הכתוב, הולך ואור, בא לרמוז כאן דהלכה כבית הלל דמוסיף והולך, וז"ש הולך ואור, שבכל יום משמנות ימי חנוכה הולך האור הולך וגדל, ואמר, עד נכון היום, ע"ד אוז"ל ששאל ריב"ל למלך המשיח אימתי קאתי מר, א"ל היום — אם בקולו תשמעו, וזהו כוונת הפסוק עד נכון היום, שאור הגנוז בנרות חנוכה יהא מוסיף והולך, עד נכון היו"ם, שיתקיים הבטחת מלך המשיח על נכון, כמה שאמר היום, ואז יתגלה אור הגנוז במילואו ותוקפו. — ואמר הכתוב אח"כ, דרך רשעים כאפלה, זהו מלכות יון שנמשלה לחושך כמבואר במדרש (ב"ר ב'ד') עה"פ וחושך על פני תהום, זו מלכות יון, שהחשיכו עיניהם של ישראל ורצו להשכיחם את התורה, ונגד זה אמר הכתוב, אל יליו מעיניך, שלא יטה את עיניו מלהסתכל בנרות חנוכה המסוגלים לזכרון, עדה"כ נר מצוה ותורה אור, ועי"ז שמרם בתוך לבבך, שיהיו שמורים וחרותים על לוח לבו לנצח. (כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

(3) בס' אוהל יעקב על אנדות הש"ס (פרנקפורט דאדרה תע"ט) בליקוטים, בשמו.

מקץ

במדרש רבה בפרשתן אשרי הגבר אשר שם ר' מבטחו זה יוסף ולא פנה אל רהבים, אלו המצריים שנקראו רהב, שעל ידי שאמר לשר המשקים כי אם זכרתי וגו' נתוספו לו שתי שנים. והכל תמחים על זה שמביא המקרא לחובתו וראוי לסתור, אלא כך פירושו, דהרי אנו רואים מעשים בכל יום דשכחי אלקים הבוטחים על חילם בתיהם שלום, והלל רשע על תאות נפשו ואימת עליון אותו לא תבעת, אלא הכל הולך אחר החתום, כי אז הרשעים כים נגרש, נמצא תחלתם שלום וסופן יסורים ראשית עשיר ואחריתו רש, אבל בצדיק הוא להיפך תחלתו יסורין לנקותו ולזככו מכל חללה וחובה וסופו שלוח וחי' ראשיתו מצער ואחריתו ישגה, וכן אירע ליוסף שהוצרך להתעכב בבית הסוהר מחמת שנשפל בבטחונו לרשע כי סביבו נשערה מאוד ולפום צערא אנגרא, ולזה יפה הביא הכתוב לפרשו על יוסף, כי מתוך שאנו רואים שנענש מיד ונתעכבה תקותו ידענו כי חי' תמים לא-ל, בוטח בד' מעודו, על כן נפרעו ממנה תחלה כרי להטיב לו באחריתו ולא תאבד תקותו.

(הגאון מוה"ר יעקב מעמדין זצ"ל)

ויגש

קנה אותנו ואת אדמתנו בלחם ונהי' אנחנו ואדמתנו עבדים לפרעה וגו' ויקן יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה וגו' ואת העם העביר אותו לערים מקצה גבול מצרים ועד קצהו. י"ל בביאור הכתובים עפ"י המבואר בפרק השולח דגוי אינו קונה גוי אחר בחליפין, ובטור חו"מ סי' רס"ז כ' כשמקנה לאחר דבר שנקנה בחליפין בהדי דבר שאינו נקנה בחליפין מנו דלא חייל שעבודא אהאי לא חיל נמי אהאי. והנה כאן פי' הרב מזרחי שהלחם שנתן להם יוסף חי' בתורת חליפין, וא"כ כיון שהם אמרו קנה אותנו ואת אדמתנו בלחם, א"כ הקנו דבר שאינו נקנה בחליפין בהדי דבר הנקנה בחליפין, שהרי הם עצמם אינם נקנים בחליפין כי יוסף חי' קודם מתן תורה ואז חי' להם דין בני נח, ואיך קנה אותם יוסף, נימא מינו דלא חייל שעבודא עליהם לא חייל נמי על אדמתם, על כן השכיל יוסף לקנות את אדמתם בפ"ע. וזשה"כ, ויקן יוסף את כל אדמת מצרים, היינו האדמה לברה, ואת המצריים קנה בקנין בפ"ע כמה שהעביר אותם לערים, וכמבואר בטור יו"ד סי' רס"ז סעיף ק"ה שאחר מדרכי קנין העבדים הוא במשיכה שהקונה מושך את העבד מרשות בעליו הראשונים לרשותו, וק"ל.

(הגאון מוה"ר יעקב מטאמאשוב זצ"ל הי"ד)

(4) בספרו מגדל עוז בחלק עליית הבטחון פרק ט'.

(5) בספר ברכת טוב (וויניציאה תע"א) פ' ויגש, בשמו.

נוסחאות והערות ברש"י עה"ת

(נלקטו מקונטרס, "יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

ויצא

קאפ' כ"ח פסוק י'.

ויצא, לא הי' צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם וכו' וכן ותצא מן המקום האמור בנעמי ורות: עיקר דיוקן מן ויצא מבאר שבע, וכן ברות ונעמי מן המקום, ולא דייק כן על ויצא יצחק לשוח בשדה וכ"מ שנאמר ויצא, רק מפני שמוזכר את המקום, ע"ז דרשו שיצא מבאר שבע כל הדרה.

ולפ"ז נכון הד"ה כמו שהוא בדפח"ר, ויצא יעקב מבאר שבע, לא הי' צריך הכתוב לומר אלא וילך יעקב חרנה למה הזכיר יציאתו מן המקום וכו'. הרי שכל הדיוק הוא על שהזכיר יציאתו מן המקום.

קאפ' כ"ט פסוק ז'.

כלומר אם שכירי יום אתם לא שלמתם פעולת היום, ואם הבחמות שלכם אעפ"כ לא עת האסף המקנה וגו' (ב"ר). ובדפח"ר הנוסחה, אם שכירים אתם לא השלמתם פעולת היום ואם הבחמות שלכם אעפ"כ לא עת האסף המקנה הבית. בראשית רבה:

עיי' בשם אפרים (להגאון רא"ז מרגליות) שהג' מרעתו שצ"ל השלמתם וכיון מרעתו לנוסחת דפח"ר. וגם הנוסחה אם שכירי יום אתם קשה להולמה, מה לי אם הם שכירי יום או שכירי חודש או שנה, עליהם להשלים פעולתם. ובמד"ר הלשון אם שומרי שכר אתם והוא כמו נוסחת דפח"ר אם שכירים אתם. גם תיבת וגו' לא שייך כאן כלל. וגם בדפוס אלקבץ גרס "שכירים" ו"השלמתם", ולא גרס תיבת וגו'.

קאפ' ל' פסוק כ"ד.

לכך לא התפללה אלא על בן אחר. ובדפח"ר הנוסחה, לכך לא נתפללה אלא על בן אחר.

קאפ' ל"א פסוק י'.

וברדים, תרגומו ופצחין פיישר בלע"ז חוט של לבן מקיף את גופו סביב וחברבורות שלו פתוחה ומפולשת מזו אל זו (פ"א מזן אל זן) ואין לי להביא עד מן המקרא: עיי' בשם אפרים מה שתמה, מאחר שאין לו עד במקרא מנין לו זה, שחוט של לבן מקיף, ואין זה אלא דברי נביאות, גם מ"ש פתוחה ומפולשת, הול"ל פתוחים ומפולשים, ועיי"ש שבא בהג"ה רחוקה ופירוש דחוק.

ובדפח"ר הנוסחה היא, וברודים, כתרגומו ופצחין, חוט של לבן מקיף את גופו סביב, חברבורות שלו פתוחה ומפולשת מזן אל זן, ואין לי להביא עד מן המקרא.

ולפי נוסחה זו הכל עולה כהוגן בלי שום הגהה. שרש"י מפרש ברורים — פתוחים, והוא כתרנומו שתרנגם ופציחין, וכמ"ש בפסוק הבמחנים, שתרנומו בפציחין (במדבר י"ג מ"ט) ע"ש, ומפרש מהו פתוחים שחברבורת (לשון יחיד) שלו פתוחה ומפולשת מזן אל זן. והיינו מה שכתב שחוט לבן מקיף את גופן סביב והיא החברבורה הפתוחה ומפולשת. ואמנם כל יסודו בנוי על התרגום ופציחין אבל אין לו עד מן המקרא.

והנה לעיל (ל' ל"ה) בפסוק ויסר ביום ההוא את התישים העקורים והטלאים ואת כל העצים הנקודות והטלאות כל אשר לבן בו, פירש"י כל אשר לבן בו, כל אשר היתה בו חברבורות לבנות, לכאורה יקשה לפי מה שפירש שם שהנקודות הם חברבורות דקות והטלאות הם חברבורות רחבות, מה הן החברבורות שהוסיף בכל אשר לבן בו, ועוד שרש"י פתח בלשון יחידה, „שהיתה“ ומסיים בלשון רבים „חברבורות לבנות“. אבל ברפח"ר גם שם הנוסחה הוא, כל שהיתה בו חברבורת לבנה, הכל בלשון יחיד, והנראה שהכוונה הוא על הברורים שלא נזכרו שם, ובודאי הסיר גם את הברורים, ע"ז פירש"י שהיתה בו חברבורת לבנה, והוא החוט המקיף כמו שפירש כאן, שהם הברורים, שגם אותם הסיר.

וישלח

קאפ' ל"ב פסוק י"ח.

ולמי אלה לפניך, ואלה שלפניך של מי הם, למי המנחה הזאת שלוחה, למ"ד משמשת בראש התיבה במקום של וכו'. עיין במפרשים הרא"ם והלבוש וספר זכרון שכולם נזרו ואמרו שמש"כ ואלה לפניך של מי הם, טעות הוא שנפל בדברי רש"י שהלמד מתיבת ולמי אלה אינה במקום של, ואין פירושו של מי הם, רק כפשוטה למי המנחה הזאת שלוחה, ומה שנשר רש"י עד כאן לפרש שהלמד של למי אתה הוא במקום של, עיין ברא"ם שפירשו בטוב טעם. ובדפוס הראשון הנוסחה היא, ולמי אלה לפניך, למי המנחה הזאת שלוחה, למ"ד משמשת וכו', וכן הוא בספר יוסף דעת, ובדפוס אלקבץ.

שם פסוק כ"א.

באה"ד ונראה בעיני שכל כמרה שאצל עון וחטא ואצל פנים כולן לשון קינוח והעברה הן, ולשון ארמי הוא, והרבה בגמרא, וכפר ידי', בעי לכפורי ידי' בההוא גברא, וגם בלשון המקרא נקראים המזקרים וכו'. כתב בספר זכרון וז"ל והנוסח שכתוב בהן וכפר ידי' אומר אני שתוספת סופרים הוא, שלא ראיתי בשום מקום בתלמוד וכפר ידי', וזלתי ההוא רפ"ק רשבת (דף י' ע"א) שרי גלימי' וכפר ידי' ומצלי, שאות הפ"א בה קודמת לאות הכ"ף ואינה מענין זה כלל ופירושה חובק את ידיו. ובנסחא אחרת דפוסיית הוסיף בה וכתב וכפר ידי' בגלימא דחברי' ירמוז לההוא דמציעא פ' אלו מציאות (דף כ"ד) וגם זאת לפי דעתי אינה נוסחא נכונה לפי שבכל נסחאות מציעא שראינו לא נכתב בהם וכפר ידי' כלל, אלא, חזיי' דהוה

משי יר' ומנגב בגלימא דחבר' ואף אם נאמר שאולי היתה גרסתם דמשא יר' וכפר בגלימא דחבר' מ"מ וכפר יר' לא נמצא עכ"ל.
ובאמת הגם שבזבחים (דף כ"ה ע"א, ודף צ"ג ע"ב) ובחולין (דף ח' ע"ב) לא הביא רש"י כלל חך דכפר יר', מ"מ קשה לשבש הספרים ולומר שהוסיפו הסופרים, מאחר שנוסחה זו ישנה בדפוס הראשון ובדפוס אלקבץ, והי' מקום לומר, שטעות קטן נפל בכאן ותחת וכפר יר' צ"ל כפרא דודי, והוא בב"ק (דף ק"א רע"א) ופירש בו רש"י קינח בו את היורה וכו'. ובטעות כזה יש לתלות יותר, ממה שנאמר שהוסיפו הסופרים וברו מלכם דבר שאינו בנמצא כלל.
אמנם באמת אין כאן טעות כלל, כי בש"ס מינכן הגירסא הוא חזי' לההוא בר בי רב דקמשי יר' וככפר בגלימא דחבר'. והקרב לומר שהיתה הגרסא לפני רש"י חזי' לההוא בר בי רב דכפר יר' בגלימא דחבר', שכן הוא גרסת הרא"ש שם, וכן הביא רש"י בעזרא (א' י') בפסוק כפורי זהב, מלשון קנוח כמו דכפר יר' בגלימא דחבר'.

וישב

קאפ' ל"ז פסוק כ"ח.

ויעברו אנשים מדינים, זוהי שיירא אחרת והודיעך הכתוב שנמכר פעמים הרבה: וימשכו, בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרוהו לישמעאלים והישמעאלים למדינים והמדינים למצרים: בדפוס אלקבץ הוא רבור אחד וז"ל, שנמכר פעמים הרבה שנאמר וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף לישמעאלים והישמעאלים למדינים והמדינים מכרו אותו למצרים.

קאפ' מ' פסוק א'.

והאופה, את פת המלך, ואין לשון אפי' אלא כפת ובלע"ז פיסטור. צריך להבין מה בעי רש"י בזה שכתב ואין ל' אפי' אלא כפת. ובדפוס אלקבץ הנוסחה היא, אופה, שהי' אופה את פת המלך שאין לשון אפי' אלא כפת: והנראה שבא להורות שאין לפרש שהמשקה הי' ממונה על המשקין והאופה על המאכלים וכמו שראה בחלומו ובסל העליון מכל מאכל פרעה וגו', ע"ז כתב רש"י שאין לפרש כן, שאין אפי' אלא כפת, וע"כ הפירוש הוא שהי' אופה את פת המלך.

שם פסוק כ"ג.

בסה"ד ולא פנה אל רחבים, ולא כטח על מצרים הקרובים רחב. בנוסחתנו לא הביא רש"י סמוכין לזה שנקרא המצרים רחב. ובנוסחת דפוס אלקבץ נתוסף, אל מצרים שקריון רחבים, שר שלחם שנאמר אזכיר רחב וכל (תהלים פ"ז ד') ונאמר רחב הם שבת (ישעי' ל' ז') ע"כ. ושם מבואר בפסוק ומצרים הבל וריק יעזורו לכן קראתי לזאת (פירש"י למצרים) רחב הם שבת: ונקראו כן ע"ש שהם גמי רוח.

מקץ

קאפ' מ"א פסוק ו'.

קדים, רוח מזרחית שקורין ביש"א:

עיין ברא"ם שפירש מפני שכל פאה מד' פאות העולם יש בה שלשה מיני רוחות (היינו מזרחית, מזרחית צפונית, ומזרחית דרומית וכן לכולן) ואין מכל אותן הג' רוחות של הפאה המזרחית משרפת הצמחים רק האחת מהן הנקראת ביש"א ע"כ.

ועדיין לא נתפרש איזו היא. ובדפוס אלקבץ הנוסחה היא, קדים, רוח מזרחית דרומית שהוא חם מאד וקורין אותו בישא.

ועפ"ז יתיישב קושיית התוספות בגיטין (דף ל"א ע"ב) ר"ה שדיא, שהוקשה להם בנמ' שם בר"נ בר יעקב שהיתה הרוח מזרחית מנשבת והוחם לו ואמר שדיא נשיב והלא רוח דרומית נקראת שדיא לא רוח מזרחית עיי"ש. ולפי דברי רש"י שבכאן שרוח מזרחית דרומית חם מאד, יתיישב, שמפני שהיתה הרוח מזרחית מנשבת מצד הדרום, קראה שדיא.

שם פסוק ח'.

ותפעם רוחו, ומטרפא רוחי' מקשקשת בתוכו כפעמון וכו'. והראב"ע כתב שהוא מגזרת הולם פעם (ישעי' מ"א ז'), והטעם שהרוח דומה לנוף המוכת, הרי שפירש ותפעם רוחו, הוכתה רוחו, ובדניאל (ב' א') נטה רש"י לפירושו, שכתב שם ותתפעם לשון פעימה והלימה, רמז ג"כ לפסוק הולם פעם, ומה שהביא רש"י מן התרגום, גם בפסוק נפעמתי ולא אדבר (תהלים ע"ז ה') ת"י אשרפת ולא אמלל, ושם פירושו הוכתי, או הוכתה רוחי.

שם פסוק י"ב.

ויגלח, מפני כבוד המלכות: באמת גם מה שהחליף שמלותיו הוא מפני כבוד המלכות וכמ"ש רש"י במ"ד (פ' פ"ט ט"ט) ויגלח ויחלף שמלותיו לחלוק כבוד למלכות. ועכ"פ ה' צריך לרשום תיבת וגו'. ובדפוס אלקבץ הנוסחה היא, ויגלח ויחלף שמלותיו, מפני כבוד המלכות:

קאפ' מ"ב פסוק י"ד.

בסה"ד ששנים מכם החריבו כרך גדול של שכם. באמת לא מצאנו שהחריבו את העיר רק שהרגו כל זכר ושבו ויבזו את כל אשר בעיר בבית ובשרה. ובדפוס אלקבץ הנוסחה, "החרימו" במקום "החריבו". ולשון זה שייך על ההריגה והשבי.

הנאהבים והנעימים

(מדור זה מוקדש להדפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שרידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

בענין נס חנוכה

מהאברך החו"ב מו"ה יעקב סג"ל גאלדוואסער הי"ד (משעבין¹)

ב"ה. ה' וישב לחי"ם בירושלים לפ"ק פה לימאנוב יע"א.
שוכט"ם לכבוד מו"ר הגאון הגדול המפורסם המאוה"ג ע"ה פ"ה
צדיק וחסיד אבדק"ק טשעבין והגליל שליט"א.

אחרי שים שלום, הנני בזה להציע לפני כה"ג ח"ת מענינא דיומא, ואבקש מאוד שישים עיניו הברולחים בדברי, ולהשיב אם ישרו דבריו, וגם הערותיו היקרים. — וזה החלי בעצו"ג.

(א) במס' שבת דף כ"א ע"ב בתוס' ד"ה שהי', הקשו הא כבר גזרו על העכו"ם להיות כזבים א"כ נטמא הפך בהיסט. ונראה לענ"ד לתרץ דראיתי בבית יצחק (יו"ד ח"א סי' מ"ז) שהביא קושיית היעב"ץ על עצם הנס דחנוכה הא משקה בית מדבחיא דכן ולא נטמא השמן כלל. ותירץ רבפסחים י"ז ע"א אמרינן דלרב דסבר דכן ממש זהו דוקא משקין בית מטבחיא (דהיינו דם ומים), אבל

(1) הרה"ג מו"ה יעקלי גאלדוואסער הי"ד נולד בטשעבין ב' לחודש טבת שנת עת"ר לאביו הרה"ח המופלג מו"ה יוסף סג"ל מטארנא. לא הגיע עדיין לגיל הבר מצוה ונתייתם מאביו. (אמו נפטרה עליו עוד כמה שנים לפני זה). התלמיד חכמים בעיר טשעבין נתנו עיניהם בו ולמדו עמו והשיגו עליו. לא עבר זמן רב ונתקבל בישיבתו של הגאבד"ק טשעבין, והצליח ד' דרכו כי עלה ונתעלה על כל בני החבורה, והגאב"ד טשעבין החזיקו למובחר שבתלמידיו. — בחנוכה שנת תרפ"ו לפ"ק נסע בפעם הראשונה לבאבוב להסתופף בצל כ"ק מרן ארמו"ר זצוק"ל הי"ד, ותיכף נתדבק אליו בכל נימי לבבו ונפשו, ומאז והלאה נסע בתמידיות לחסות בצלו הקדוש לשאוב ממעיניו הטהור תורה וחסידות והדרכות בעברות ד'. כ"ק מרן ארמו"ר זצ"ל חיבבו והעריצו עד למאור. (ב) מכתבים מכ"ק מרן זצ"ל הי"ד אליו, נדפסו בספר מכתבי קודש ח"ב מכתב כ"ב, וכו'). במשך השנים הי' גם איזה זמן בקראקא ולמד שם אצל הג"ר שבתי הכהן ראפורט הי"ד חד מבי דינא רבה דק"ק קראקא.

ר' יעקלי נתחנן מאת ד' בכשרונות נפלאים, הי' בעל מוח עצום, בקי נפלא בש"ס ופוסקים, ובעל מחדש על אתר פלפולים עצומים ומחודדים. דרכו הי' לרשום לעצמו חידושיו בקונטרסים אשר שמו יקבנו „חידושי יעקב". — עודנו בבחרותו בטשעבין הריץ שיעורים לבחורים צעירים מופלגים. וגם הי' לו שיעור קבוע משך זמן רב עם בנו הצעיר של כ"ק מרן זצוק"ל הי"ד ח"ה הב' החר"ף והשלם כמר משה אהרלי הי"ד. — חוץ מגדולתו בתורה היתה יראתו קודמת לחכמתו, ונוסף על כך הי' בעל מדות תרומיות לב טוב ונפש עדינה וכל תהלוכותיו בצניעות וענות חן.

משקה מדבכיא דהיינו שמן ויין טמא, ואפילו ללוי דס"ל דגם משקי בית מדבכיא רכן הא אמרינן שם דע"כ סבירא ל' כשמואל דרכן מלשמא טומאת אחרים אבל טומאת עצמם יש בהם, א"כ הכא ממ"נ השמן נטמא בין לרב ובין ללוי, עכ"ד, וכן ראיתי בכ"ק של מרן הגאון הגדול מבאבוב זצ"ל).

בר"ח אדר שני שנת תרצ"ה נשא אשה מעיר לימאנוב בתו של מו"ה בצלאל שמערן, ונתיישב שמה. — להגלי יום חתונתו העניק לו רבו הגאבד"ק טשעבין לדרון דרשה מכתב סמיכה בתוארים ושבחים מופלגים יוצאים מן הכלל. שם בעיר לימאנוב המשיך לעסוק בתורה ועבודה בשקידה נפלאה, והשקיע כוחות עצומות להשפיע גם על אחרים, ומיום ליום ה' הולך וגדול מעלה מעלה וכל רואיו ומכיריו העידו עליו כי עדיו לגאון ולתפארת. עמד בחליפות מכתבים עם רבו הגאבד"ק טשעבין וגם עם שאר גדולי הדור. נדפסו תשובות אליו, בשו"ת חזון נחום, בשו"ת דובב מישרים, ובס' בית פנחס עמ"ס תמורה ח"ב. (רבו הגאב"ד טשעבין בספרו דובב מישרים ח"ג סי' ק"ד מזכירו לשבח ומדפיס חידו"ת ממנו למען יהיו שפתותיו דובכות). גם הדפסנו כבר ב' קושיות ממנו בכרם שלמה שנה א' קונטרס ו' עמוד ל"ח.

בלימאנוב נולדו לו ב' ילדים בן ובת. — בפרוץ המלחמה עזב את עיר לימאנוב והלך גולה אחר גולה עד שהגיע לעיר קאזאווא הסמוכה ללבוב. שם מצא א' מאברכי באבוב המצויינים ה"ה מו"ה שלמה עפשטיין הי"ד מאושפצין, שנתגלגל ג"כ לשם, וקבעו להם שיעורים ביחד ועסקו בתורה מתוך לחץ ודחק. גם הגאון המפורסם אבד"ק קראס הי"ד גלה בעת ההיא לעיר קאזאווא, וניצלו ב' אברכים הללו את ההזדמנות, לשמוע לקח מפיו, ולמדו שם אצלו שיעורים תמידים זמן רב.

שני אברכי-משי הללו השתדלו בכל עת מצוא ליסע בחשאי ללבוב מקום משכן כבודו של כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד בשנות הזעם, ולמרות שכ"ק מרן זצ"ל ה' דרכו בקודש בעת שגר בלבוב להיות בהתבודדות ופרוש מהעולם, עכ"ז שני אברכים הללו היו יוצאים מן הכלל שזכו ליכנס אל הקודש פנימה ושמעו מפיו הקדוש הרבה ד"ת ורמזים וגם ענינים שונים ובפרט ממאורעות הזמן. כפי ששמענו ה' להם קונטרס מיוחד אשר רשמו בו כל החידושים והשיחות ששמעו באותן הימים, דברים נפלאים מאוד, ונאבדו יחד עמם. — מעיר קאזאווא נשלח ר' יעקלי למחנה-עבודה, ועקבותיו לא נודעו. נהרג עקה"ש יחד עם אשתו ושתי ילדיו בתוך ריבוא ריבבות נפשות ישראל שעלו על המוקדה עקה"ש. ר' ינקום דמו. חבל על דאברין ולא משתכחין. אולם זאת נחמתנו בעינינו, כי השאיר אחריו ברכה תלי תילים של חידושים נחמדים בש"ס ופוסקים, שניצלו עפ"י נס, והם כבר מוכנים ומסודרים לדפוס. ואנו תפלה שיעזור לנו השי"ת שנוכל למסרו לדפוס בקרוב, למען יהיו שפתותיו דובכות ותהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

מכתב חידו"ת הללו נעתקו מא' מקונטרסיו שנשארו לפליטה. תודתנו מובעת בזה לאחיו הצעיר הגה"ח מו"ה פנחס הלוי גאלדוואסער נ"י מרמת-גן שהמציא לנו קונטרסי חידושייו להוציאם לאור עולם. יתברך ממעון הברכות בכל מילי דמיטב.

(2) כפי הנראה לא ראה כ"ק מרן אדמו"ר הראשון הגה"ק מוהר"ש זצוק"ל דברי הריעב"ץ בפנים כמור וקציעה סי' עת"ר, שכתב שם בעצמו לתרץ כן. וגם בכתיב יצחק כתב שראה הקישיא מובא בספרים, ועיין גם בס' יש סדר למשנה (להגר"י פיק) שלהי מס' חגיגה, ובשו"ת שדה יהושע (להגאון מוה"ר יהושע העשיל וואלערשטיין ראבד"ק רישא) סי' ל"ח אות ד', ובשו"ת עמרת ישועה סי' מ', ובס' נפש יהונתן עה"ת (בחידושים לחנוכה) ובהגהות ציון לנפש שם אות ד', ובשו"ת אבני זכרון (להרב הגאון מו"ה אלפר שאל פפעפער) ח"א סי' ס' אות ד'. ובעיקר הקישיא ראיתי בספר גור ארי' יהודה (לבנו של הגאון המפורסם מו"ה מנחם זעמבא הי"ד) בקונטרס המועדים סי' י"ט אות כ"א

ולפי"ז מתורץ קו' התוס' הנ"ל, רבנמ' פסחים בדף ט"ז ע"א אמרינן בטעמא דשמואל דאמר דכן מלשמא שומאת אחרים אבל שומאת עצמן יש להן משום דקסבר שומאת משקין עצמן מדאורייתא, אבל באופן שהקשו התוס' דרילמא נטמא בשומאה דרבנן שגזרו על העכו"ם להיות כזבים, אז לא נטמא השמן אפי' מדרבנן דמשקי בי מדבחיא דכן. [אבל צע"ג מדברי התוס' פסחים י"ט ע"ב ד"ה ונימא, שכתבו דלמ"ד שומאת משקין לשמא אחרים מדאורייתא, אמרינן דמשקין בית מטבחיא מטמאין כלים אע"ג דשומאת כלים הוי רק דרבנן, מ"מ אין נראה לחלק ביניהם ולומר שיהא דכן מלשמא כלים. ואפשר דזהו דוקא לענין לשמא אחרים, בזה אמרינן דאי נימא דלאוכלין ומשקין יהא מטמא אפי' משקי בית מדבחיא ולכלים לא ישמא, זה יהי' זלזול, אבל הכא לענין שומאת עצמן דרבנן דאין מטמאין בשום משקין בית מדבחיא לא הוי זלזול, עיי"ש במהרש"א מה שהק' על התוס' ובפנ"י שם], ודו"ק הישיב.

(ב) עוד נראה לתרץ קו' התוס' הנ"ל, דראיתי באחרונים שתירצו קו' היעב"ץ הנ"ל שנתחלל אז המקדש כמבואר בע"ז דף נ"ב ע"ב עה"פ ובאו בה פריצים וחללוהו, ופירש"י שם מכיון שנכנסו עובדי כוכבים להיכל יצאו כליו לחולין, ומשום הכי לית בהו דין משקי בית מטבחיא³). עוד נקדים קושית המפרשים שהקשו מה הי' צורך בנס חנוכה נימא שומאה הותרה או דהוי' בציבור, ותירצו דכיון דאז נתחנך המנורה א"כ בשעת חינוך לא אמרינן שומאה הותרה בציבור. ונראה הטעם דלא אמרינן בשעת חינוך שומאה הותרה בציבור, דאמרינן במס' יומא (דף י"ב ע"ב) דכלי שרת עבודתן מחנכתן, והיינו כעין גישו וידו באין כאחד, דהכלי מקדש את הדבר קדושת הגוף והעבודה מקדשת את הכלי בבת אחת, אמנם התיינח אם הכל בטהרה, אבל בשומאה, ע"כ צריכין לומר שמקודם יקדש הכלי את הדבר קדוה"ג, דבענין אחר לא אמרינן שומאה הותרה בציבור, ואח"כ יקדש את הכלי, וזה אי אפשר, ודו"ק⁴).

שהעיר בזה ממה שכ' רש"י כאן בפסחים דמשקה בית מדבחיא היינו שמן למנחות, ולא כתב שמן למנורה, מוכח דבחנוכה לא הי' שייך דין זה. אמנם באמת יש לדחות זה, עפ"ימ"ש"כ בס' שבת של מי (במס' שבת כ"א ע"ב) ששמע מהגאון מוה"ר רפאל ישעי' אזולאי שהכהן גדול הי' מכין פכים משמן הטוב לעשות מנחת חביתין והי' חותם כולם בחותמו כדי שלא יתערבו בשמן אחר, ופך א' מאלו הפכים מצאו. וכ"כ בס' מלא העומר להג"ר ארי' ליב צינץ בס"פ מקץ בדרוש לשבת חנוכה. נמצא דאפי' לפימ"ש"כ רש"י דדין משקה בית מדבחיא שייך רק בשמן למנחות, שפיר הי' שייך כאן הדין של משקה בית מדבחיא.

(3) עיין שואל ומשיב מהדו"ק ח"ג סי' מ"ב, ובבית יצחק חאו"ח סי' ק"י.

(4) בקונטרס אוצר הספרא (להגאון מוה"ר מנחם זעמבא) במשנה ו' הביא כן בשם הירושלמי יומא (פ"ג ה"ו) דכאחת הן קדושים ומתקדשים. וכעין זה כתבו התוס' בשבועות דף ט"ז ע"א ברה"א אין עזרה. והביא שם ג"כ מש"כ בנועם ירושלמי בריש פ"ד דיומא, דעפי"ד הירושלמי דבאין כאחת א"כ זהו רק בכשרים אבל בפסולים אמרינן להיפך דאינו קדוש ואינו מקדש, ועיי"ש. ועיין באור שמח על הרמב"ם פ"ח מהל' עו"ג

אבל קשה, דזה שפיר ליום הראשון הי' צורך בנס כדי לחנך המנורה במהרה, אבל בשאר ימים אכתי אמאי הוצרכו לנס הא כבר נתחנך ביום ראשון, וע"כ צריך לומר כתירוק החכם צבי (סי' פ"ז) והפני יהושע, שהנס הי' כדי להראות חיבתן של ישראל שירליקו בשמן טהור גמור בלא שום ריחוי.

ולפי כל הנ"ל מתורץ שפיר קו' התוס' הנ"ל שהקשו דילמא נשמא הפך בהיסט דגזרו על העכו"ם להיות כזבים, דהנה הפרי חדש בסי' תר"ע הביא קו' הבי' מה הי' הנס ביום הראשון הלא על יום אחד הי' להם שמן, ותירץ הפר"ח דמיד ביום הראשון תיכף כשנתנו מעט שמן במנורה נתמלאה כולה. והנה מבואר במס' ע"ז (מ"ג ע"א) דהי' שם מנורה חדשה והיו צריכין לחנכו', ואמרינן ביומא (ברך כ"ד ע"ב) דנתינת שמן למנורה הוי עבודה ופסולה בזר⁶ וכמבואר ברמב"ם פ"ט מהל' ביאת מקדש הלכה ז', ועיין במנ"ח (מצוה צ"ח), א"כ מיד שנתן שמן זה שנשמא בהיסט מעכו"ם, נתקדש המנורה קדוה"ג מדאורייתא, דמן התורה טהור גמור הוא, ושמן שנתוסף מחמת הנס לא נשמא כלל דמדאורייתא נתקדש

הלכה א' שג"כ מדמה דין זה דקדושים ומתקדשים כאחת להא דגיסו וידו באין כאחד. ועיין עוד בבית האוצר להגר"י ענגיל מערכת כ' כלל ט' ד"ה באין כאחד, ובשו"ת אבני נזר חאו"ח סי' כ"ב אות ט'.

(5) יש להעיר בזה, דהנה מבואר בפי' רבינו גרשום במס' מנחות (דף נ' ע"א) דאין מחנכין את המנורה רק בחול ולא בשבת (ועיין בס' בית פנחס עמ"ס תמורה ח"ב בהסכמת הגה"צ מוה"ר יחזקאל הלוי מאוסטראווצא שמאריך בהסבר דין זה, ומשם הועתק לס' קדשי יחזקאל סי' ו' יעו"ש) וגם בס' חידושי מהרא"ך להגאון מוה"ר אלעזר הכהן אבד"ק סאכטשוב בסי' תרע"ג כתב לחדש כן מעצמו כדברי הרבינו גרשום. והנה בס' אור תורה להגה"ק מאוסטראווצא זצ"ל כתב דיום ראשון של חנוכה חל אז ביום השבת, והביא ראיות מס' סדר הדורות וצמח דוד יעו"ש, וא"כ לכאורה לא היו יכולין לחנך אז את המנורה.

(6) הוצרך לזה עפ"י מה שכתבו בתו"י יומא דף ל"ט ע"א דכדי לחנך צריך להיות דוקא עבודה, ועבודה לא מיקרי רק מה שפסולה בזר והדלקה כשירה בזר. (ועיין בזה בס' מנחת קנאות עמ"ס סוטה להגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל בדף י"ד ע"ב שהעיר דמוכח מדברי רש"י שם, ומתוס' שם בדף י"ט דגם בעבודה שכשירה בזר מחנכין כלי שרת יעו"ש. ועיין עוד בזה בשו"ת הרי בשמים מהר"ת סי' ל"ב, ובשו"ת אמרי דוד סי' כ"ד ד"ה ולי'.

אמנם לפימ"ש"כ בס' חזון איש במס' מנחות (סי' ל' אות ח') לחדש, דהא דהדלקה לאו עבודה היא משום דכשרה בזרים, והו רק בכל יום, אבל בהא דנתן (במנחות דף מ"ט) דאין מחנכין את המנורה אלא בשבעה נרותי', צריך הדלקת כהן, וכן כתוב בס' צפנת פענח על הרמב"ם הל' ברכות פרק י"א הלכה ט"ו, וא"כ כאן דמייירי בשעת חינוך שפיר היו יכולין לחנך בהדלקה. וגם י"ל עפ"מ"ש"כ בס' גור ארי' יהודה הנ"ל בדיני חנוכה (סי' י"ט אות י"ד) דהא דהדלקת מנורה כשרה בזר הוא משום דהדלקה כשרה כחוץ לכן לא הוי עבודה, אבל בשבת דבעי הדלקה בפנים שוב הוי ההדלקה פסולה בזר יעו"ש, וכן כתב לחדש גם הרב הגאון מוה"ר צבי הירש מייזליש אבד"ק ווייסצען ז"ל בשו"ת מקדשי השם ח"ב סי' כ' בהגהות דבר צבי אות כ', (אמנם מטעם אחר עיי"ש), והרי כבר הבאנו לעיל דיום ראשון דחנוכה חל אז בשבת, א"כ שפיר היו יכולין לחנך המנורה בהדלקה.

בעבודת נתינת השמן, אע"ג דמדרבנן לא נתקדש דנתחנך בטומאה דרבנן, לענין זה אמרינן משקי בית מטבחיא דכן, דרבנן לא גזרו על משקין שיטמא, ומה לי חד דרבנן או תרי דרבנן, וכיון שהשמן שניתוסף לא נטמא והוי רוב לגבי שמן טמא, כשל השמן טמא בשמן טהור שנתוסף, ושוב לא הוי אפי' טומאה דרבנן. אמנם זהו דוקא משום שהדליקו בשמן זה שלא נטמא אלא מדרבנן, אבל בשמן טמא מדאורייתא לא ה' מועיל ביטול, דשמן עצמו שניתוסף נטמא ע"י שמן הטמא, וליכא למימר משקי בית מטבחיא דכן שהרי לא נתקדש עדיין מדאורייתא, כיון שנתחנך בטומאה דאורייתא, ומש"ה הדליקו דוקא בשמן זה שה' טמא רק מדרבנן, ואז כשנתוסף שמן ע"י נס, נתבטל השמן טמא, והדליקו בשמן טהור גמור.

תמיהות וישובים

תמי' בספר דברי שאול

בדברי שאול עה"ת פ' וישלח עה"פ וישובו המלאכים אל יעקב ויאמרו באנו אל אחיך אל עשו. הנה במדרש נחלקו אם היו מלאכים ממש, ואני אומר דמכאן ראי' למ"ש התוס' בשבת דף י"ב (ע"ב, ד"ה שאין מה"ש) דהמלאכים אינם יודעים מחשבות שבלב, לכך לא ידעו כונת עשו והשיבו סתם שבאנו אל אחיך והנה הולך לקראתך, אבל כונתו האיך היא, זה לא ידעו ולא יבינו, עכ"ד. ופלא על כה"ג מפירש"י על אתר שפי' בהיפך וז"ל, באנו אל אחיך שהיית אומר אחי הוא אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע עורנו בשנאתו עכ"ל. וצע"ג. שוב ראיתי שהרשב"ם כבר קדמו בפי' זה, ופלא שלא הביא כן בשמו. והנה מכפילת הלשון אל אחיך אל עשו נראה יותר כפירש"י, וא"כ אין ראי' לדעת האומר שהמלאכים אינם יודעים מחשבות שבלב, רק שהאומרים שהמלאכים אינם יודעים מחשבות שבלב מוכרחים לפרש כן, אבל אין ראי' מכאן לדבריהם. וחוצ' מזה צ"ע בדבריו שהביא מהתוס' דהמלאכים אינם יודעים מחשבות, ובאמת התוס' סוברים התם בהיפוך, ואולי ט"ס בדבריו וצ"ל מכאן סתירה לדברי התוס'. או אולי כוונתו על דעת הזהוה"ק ח"א דף ק"א שכתב כן. (ועיי' ביאור הגר"א או"ח סי' קי"א ד"ה וי"א, ובמעדני מלך על הרא"ש בכרכות פ"ב דין י"ג אות ק').

אשר זעליג גאלדמאן

מגיד שיעור בישיבת באבוב בני ציון
ברוקלין, ניו יארק

תמי' בס' מגן גבורים

בס' מגן גבורים (אלף המגן) סי' קי"ד ס"ק י"ב, הביא מ"ש הט"ז דאם התפלל שמ"ע והי' בדעתו שהוא ר"ח בשעת התפלה, ומסופק אם הזכיר מעין המאורע א"צ לחזור. וכ' ע"ז, „דחסומך ע"ז בשעת הדחק לא הפסיד שגם כמור וקציעה הסכים לדבריו דהיינו אם ברור לו שהי' בדעתו לזכור מעין המאורע בתוך התפלה, ולאחר זמן מופלג נפל ספק בלבו, א"צ לחזור, ואם נתעורר הספק מיד אחר התפלה יש לחזור, עכ"ל. ועיינתי בס' מו"ק, ולכאו' כ' היפך מדבריו, דהמו"ק לא הזכיר התנאי של הט"ז, דהיינו שהי' בדעתו לזכור מעין המאורע, רק החילוק אימתי נפל הספק בלבו, וגם בזה כ', „אבל אחר שסיים התפלה וכ"ש אחר זמן מופלג וכו' אין זה נכנס בגדר ספק". ולכאו' זה דלא כמ"ש במ"ג בשמו, ואם נתעורר הספק מיד אחר התפלה, יש לחזור, וצ"ע. גם בס' משנה ברורה שם ס"ק ל"ח (ושאר אחרונים) העתיק דין זה כמ"ש בס' מ"ג, והביאו בשם מ"ג ומו"ק, ולא כ' שהם חלוקים לדינא. ולדינא צ"ע, דנ"מ לכמה דברים.

יחיאל פאסיער

חבר כולל עץ חיים דבאבוב
ברוקלין, ניו יארק

ברש"י על הרי"ף

ברש"י על הרי"ף פרק ערבי פסחים (דף כ"ג ע"א—ברפוס ווילנא) ד"ה שאף הן היו באותו הנס, כדאמרינן במס' סוטה שבשכר נשים צדקניות שבאותו הדור נגאלו וכן גבי מקרא מגילה אמרינן הכי ומשום דע"י אסתר הי' וכן גבי נר חנוכה ע"י מרים ויהודית עכ"ל. וצריך לדעת על איזה מרים התכוון שנעשה נס חנוכה על ידה.

חיים משה גראסס

לונדון יע"א

תקנות החברא קדישא דק"ק טשענגער יע"א

(המשך מקונטרס העבר)

לועג לרש חרף עושהו כתיב, אשר ע"כ ראינו לתקן תיקון גדול באזהרה גדולה, ששום קברן או מלאמשי, יהי' מי שיהי', לא ינהגו שום קלות ראש או חוכא ואטלולא או שחוק או טובאק רויכען על בית עלמין, והי' האיש אשר יעבור על זה, ויבואו שני אנשים להעיד עליו בפני הח"ק שעבר על אחת מאלה, אזי ענש יענש האיש ההוא כפי אשר יושת עליו הג"ץ דח"ק.

יא

בשעת לוית המת מביתו לבית עלמין, מחויב אחד מהג"ץ רח"ק להיות בידו קופה של צדקה, ולהרים בקול בין המלוין, צדקה תציל ממות, כרי שכל אחד מהמלוין יתן דבר מה לצדקה.

יב

נשים מחויבות לילך לביתם מן הלויית המת תיכף ומיד אחר ההשכבת המת בקבר, בלי שום איחור ועיכוב ח"ו, והגבאים מחויבים לצוות לשמש אם לא יעשה מעצמו, על דבר זה, כי סכנה גדולה היא שיתערבו אנשים ונשים בשעה הזאת, והנשים אשר יסרבו וימאנו לשמוע בזה, רשות ביד השמש ליקח מהנשים המסרבות על תקנה זו משכנות. ובאם שתמות אשה אחת, אזי רשות ביד ארבעה נשים זקנות היורעים להתעסק בההשכבת המת להתעסק בההשכבה ומיד יפטרו לביתם לחיים ולשלום, ולא ימתינו מללכת אנשים לביתם.

יג

למחויבים הג"ץ להשגיח תמיד שיהיו כלים מוכנים וטובים מה שצריך לחפירה ולעשות ארון, ויהיו תמיד סגורים בחדר המיוחד להם אצל הליברר, ושום אדם מח"ק ואפילו הג"ץ בעצמו ואצ"ל אנשים אחרים אשר המה חוץ החברא אינם רשאים ליקח מהכלים הג"ל הן קטן או גדול למלאכתם, אם לא לצורך גדול אשר ההכרח לא יגונה בהרשאת הגבאים, ובתנאי שיחזיר אותם תיכף ומיד אל מקומם יבואו בשלום, והמשתמש בהם בהכרח בהרשאת הגבאים צריך ליתן דבר מה לצדקה, והמלאטשים עם הליברר⁽¹⁾ מחויבים לעת הצורך על כשצל"ת (= כל צרה שלא תבא) לנשוא הכלים וליקחם במספר ולהחזירם במספר, והשבירה או הכפיפה באחד מהכלים שיהי, מחויבים הג"ץ ליתן לתקן ע"י השמש בלי שום שהיי' למען תהי' תמיד טובים.

יד

המלוין ובכללם הגבאים אשר יהי' בבית עלמין בשעת קבורת המת אחר הקבורה כשהולך האבל לביתו מחויבים הג"ץ והמלוים ללות את האבל לביתו ולנחמו והגבאי' מחויבים לשלוח לאבל מיד סעודת הכראה כנהוג על כל צרה שלא תבא מקופת הצדקה רח"ק ע"י השמש או ע"י מלאטשי אחר.

טו

ואחר כך כשילך הג"ץ לביתו מן האבל לחיים ולשלום מחויב הג"ץ בעצמו או ע"י נאמן לכתוב ולרשום בפנקס רח"ק, אם הי' מת גדול יום מיתתו ויום הקבורה וא"י מקום מנוחתו, כסימניו ובמצריו אצל מי שהשכיבוהו, כדי שברכות השנים ידעו בניו מקום קברו להשתטח עליו ולהתפלל שם בעת הצורך, ותפילתו תהא מקובלת לפני שוכן מרומים.

(1) היינו שמש החברה קדישא.

טז

ר'נה זו תפלה בבית אבל בכל שבעה להתפלל בעשרה אם יש יתום גדול שיאמר קדיש, חוץ משבת שאין צריכין לעשות מנין בבית האבל, וע"ז ישגיחו הג"ץ רח"ק כי היא תועלת גדול לנשמת הנפטר, ובלבד שלא יתבטל עי"ז המנין בכה"כ.

יז

רשות ביד הגבאים לקנוס כל מיני קנסות ולעשות כפיות ונגישות לאיש אשר יעלה עליו הגורל להיות נעור בלילה אצל החולה או אצל הגסוסה או לחפירה או לטהרה או שארי דברים הכרחים, ולא יעשה, גם זאת ולא ישלח איש אחר במקומו, הרי האיש הנ"ל ענש יענש בקנסות כפי אשר יושת עליו מהגבאים, למען ישמעו ויראו ולא יזידון לעשות עוד.

יח

יכולין הג"ץ רח"ק לעשות אסיפת וועד קודש, שיתאספו כל בני החברה קדישה לבית הג"ץ אם יש איזה דבר הכרחי לאסיפת בני החברה קדישא, ואיש אשר מחברתו אשר יושלח אחריו ולא יהי' לו שום אונס ואעפ"כ לא יבא לאסיפת הח"ק, אזי, פעם ראשון יוקנס ח"י צ"ל לצדקה רח"ק, ואשר אם ישלח פעם שני אחריו וועד יסרב מלבוא יתן קנס ח"י פנ' לצדקה רח"ק, ואם יסרב עוד פעם שלישי, הרשות ביד הגבאי' לקנוסו כפי אשר יוכשר בעיניהם. ואם יסרב מלציית דין, אזי הרשות ביד הג"ץ רח"ק לחתוך הדף של המסרב הזה מהפנקס רח"ק ולשלוח לו ע"י הליברר על גראבשאוול לביתו בבזיון ולא יבא עוד לקהל היינו במנין חברתנו קדישא יצ"ו עד יעשה תשובה מעולה כפי אשר יוגזר עליו מפי ח"ק.

יט

ואחרי ראה ראינו שכמה וכמה אנשים מחמת שנאה אשר בלבבם זה על זה, וכשמתאספין באסיפת וועד קודש ולאיוזה אסיפת מצוה מתחילין זה על זה קטטות ומריבות, ומזלזלין זה את זה, אשר ע"כ למען השלום, גזרנו אומר וקבלנו על עצמינו כולנו יחד, איש אשר יפער פיו בזלזול או יתחיל בקטט ומריבה (אם) [עם] אחד מבני הח"ק ואין צריך לומר שיפער פיו נגד הג"ץ רח"ק בדבר שאינו לפי כבודם, אזי האיש ההוא ענש יענש ככל אשר יושת עליו באסיפת הח"ק למיגדר מילתא למען ישמעו ויראו ולא יוסיפו עוד לעשות כדבר הזה, רק כולם יחנו יחד באהבה ואחזה וריעות.

כ

סיבוב בכה"כ לסבב כל תענית ציבור במנחה, מחויב הג"ץ עם קופה של צדקה לסבב, וכמו כן יום הכניסה הראשון שלאחר החג שמזכירין בו נשמות צריך ג"כ לסבב בכה"כ עם קופה של צדקה, בנר של שעווה דלוק ודבוק בקופה, כדי

שיזכירו הרואים שהצדקה הזאת בעד נשמות המתים, והנשמה נמשלה להנר, ועכ"ז ישלחו הג"ץ את השמש עם קופה סגורה מבית לבית לקבץ מעות הזכרות נשמות, כי (לא פן) [פן לא] יהיו הכל ביחד בבה"כ ביום הכניסה הראשון שלאחר החג, ע"כ מי שלא נתן בבה"כ יוכל לשלם נדריו שנדר בעד המתים בביתם.

כא

פיזור לאביונים ליתן ואורחים הגונים מקופה של צדקה רח"ק, אין רשאי הנבאי האחד בלתי ידיעת הנבאי השני ליתן יותר מח"י צ"ל, אמנם שני גבאים יחד יש להם יכולת ליתן עד ח"י פ"ג, ומח"י פ"ג ולמעלה צריכים הנבאים רשות מג' אנשים זקנים של ח"ק, ומזה יוקש לשאר הוצאות, שאין רשאים להוציא הוצאות מרובות מקופת צדקה הנ"ל, אם לא ביריעת ורשות זקנים מח"ק.

כב

זמרה וקול נעים שמזמרין החתן בשבת שקודם החתונה, היינו שקורין „הויך אויף רופען“, אם הוא בן ב"ב שהוא בתוך חברתינו יצ"ו, מחויבים הג"ץ לשלוח לו מזיגה, שקורין שענקען, יין ושאר מיני מגדים, וכמו כן מחויבים הג"ץ לשלוח להרב כשירדוש בשבת הגדול ובשבת תשובה, יין ומיני מגדים, וכן כשיתרמי אורח הג"ץ ואיש נכבד בקהילתינו אשר ישבות ש"ק פה, ויהי באכסניא אצל ב"ב, בין שהוא מח"ק ובין חוץ לח"ק, ישלחו לו הג"ץ מח"ק ע"י השמש מזיגה. אמנם אם יהי האורח הגון באכסניא כאושפיזא, היינו איין גארקוכער, אין צריכין לשלוח לו.

כג

צדק לפניו יהלך, היינו חתן קודם החופה אם הוא בן ב"ב שהוא מחברה קדישא יצ"ו צריך ליתן לקופה של צדקה רח"ק סך שני פעמים ח"י צ"ל היינו י"ב פ"ג, ואם הוא חוץ לחברה קדישא, יתן סך ח"י פגים, וכל זמן שלא יתן החתן סך הנ"ל לצדקה יכולין הג"ץ בהרשאת הרח"ק אשר יהי בימים ההם לעכב החופה, היינו צו פרביטען, עד יותן לצדקה התחייבות שלו, וצדקתו עומדת לעד.

כד

להעמיד מצבה, אין רשות לשום אדם ואפילו מבני ח"ק בלתי ידיעת הנבאים, והג"ץ רח"ק יבחרו אנשים מח"ק כרצונם ואיש אשר יעמיד מצבה, בין עני ובין עשיר, אם הוא מחברתינו יצ"ו, מחויב ליתן קודם העמדת המצבה לקופת הצדקה רח"ק סך ב' זהובים ריינש כסף, ואם הוא תושב מב"ב קהילתינו יצ"ו אמנם הוא חוץ לח"ק, מחויב ליתן לצדקה סך שלשה זהו' ריינש כסף, אם הוא ממקום אחר ואינו מבני עירינו, מחויב ליתן לקופת צדקה רח"ק כפי אשר יושת עליו הנבאים עם ג' זקנים מחברתינו יצ"ו.

כה

מלשנה לשנה, היינו כל חהמ"פ, מחויבים בני חברתנו קדישא יצ"ו לעשות אסיפת וועד קודש, ואז יתאספו יחד כולם כאחד קצין ורש ואיש תככים לעיין במילי דחברה, הן מילי דשמיא היינו עסקי משפטים אם יהי' בין איש לחבירו מבני ח"ק, ונתעכב בכל השנה ולא נגמר הדין עדיין, אז יחרצו המשפט ויוגמר בכי טוב למען כל אחד ואחד יבא על מקומו בשלום, והן במילי דעלמא, היינו שיעיינו הג"ץ מי שחייב לקופת הח"ק הן מנדרים ונדרות של כל השנה והן מעות שבוע היינו וואכין נעלט מה שנשאר חייב, מחויב לקיים מצות פריעה בזמנו.

כו

סוף דבר יעיינו בני ח"ק יצ"ו אם צריכין לחדש בעלי התמנות היינו גבאים חדשים אז ישימו פתקאות היינו שמו של כל אחד ואחד יכתבו על מעט נייר וישימו אלו הפתקאות בקלפי ויוציאו חמשה פתקאות בזה אחר זה, ואלו יהיו בוררים לעשות גבאים חדשים או הראשונים ישארו על כנם ומקומם, אשר יבחרו אלו החמשה בוררים לישב בראש היינו ג"ץ כן יהי' וכן יקום ואין לזוז מדבריהם זיו כל שהוא, אך אלו החמשה בוררים יהיו זה לזה כשרים דאורייתא², ואם אי אפשר בחמשה לא יפחות משלשה בוררים כשרים ואחד נכנס, ועל פיהם יהי' התחדשות. אמנם לברירה הנ"ל בקלפי לא יניחו שום מלאטשי עד שיעמוד שלש שנים רצופים לשרת בקודש, ואף אם שימש כמה שנים קודם החתונה אינו מן המנין, כי אם מתחילין מנין שניו לספור מיום שנשא אשה ג' שנים, אך הברירה ביד בני ח"ק יצ"ו אם יוותרו לזה ששימש כמה שנים קודם החתונה שלא יהי' מלאטשי אחר החתונה וישימו אותו לברירה, הרשות בידם.

כז

מפרו בקלפי והעלו גורלות ועשו גבאים חדשים, אז מחויבים הגבאים הישנים ליתן חשבון צדק בפני שני הגבאים חדשים וזקן אחד מבני ח"ק יצ"ו, מהכנסות והוצאות של כל השנה למען והייתם נקיים מה' ומישראל ולא ידבק בידך מאומה משל אחרים וכש"כ משל הקדש. אחר שנתנו החשבון צדק, ימסרו יפה יפה הקאסי מה שהי' במזומנים לח"ק יצ"ו והפנקס של הח"ק יצ"ו והנשארו חייבים ואפילו הקלעק ביכל³, הכל ימסרו להגבאים החדשים ע"י שני מלאטשים או שני בני ח"ק יצ"ו. יכתב מיד ע"י הנאמן בספר הזכרונות היינו בפנקס של הח"ק יצ"ו מי שנתמנה להיות ג"ץ ויום התמנות.

כח

רשאין בני הח"ק לקנוס לאיש אשר יצא עליו הגורל שיהי' בורר, וימאן מלהיות, יכולין לקנוס ח"י פ"ג, ואשר יתמנה מפי הבוררים לג"ץ ויסרב מלקבל הגבאות,

(2) לאפוקי פסולי עדות דאורייתא מחמת קורבה.

(3) זהו מחברת קטנה שרושמים בתוכה החשבונות לזכרון טרם שנכתבים בהפנקס.

יוקנם שלשה פעמים ח"י פגים. אמנם אם יתן טעם ואמתלא לדבריו וניכרין דבריו שהם בצדק ואמת שאין יכול להיות בורר או ג"ץ, אז פטור הוא מקנס.

כט

יתנו הג"ץ דחברתינו קדישא יצ"ו להבוררים מיד שישבו לבוררות לכל אחד ואחד, א' האלבי יין מקופה של צדקה דח"ק יצ"ו, והרשות לכל אחד מהבוררים ניתן אם לשתות יין הנ"ל שם תיכף במסיבה כשישבו ביחד, או ליקח כל אחד היין עצמו לביתו.

ל

זיין אדר או בער"ח אדר צריכין בני חברתינו יצ"ו להתענות עד שעת מנחה גדולה, ואז יתפללו מנחה בב"ה בציבור, ואם הוא בער"ח אדר יעשו יוה"כ קטן, ואחר מנחה יתאספון המתענים לבית ג"ץ, והג"ץ יכין להם לכל אחד ואחד שני שאללין קאפע לשתות, או מקופה של צדקה דח"ק, ואם ירצו בני החברה קדישא גם לסעוד סעודה שם, הרשות בידם, אך זה משלהם ולא מקופה דח"ק, ובכרי שלא יהי' ביניהם סעודת רשות יזמינו ביניהם בן תורה או הרב שיהי' בימים ההם שיאמר ד"ת על שלחן המהור אשר לפני ה'.

לא

זביום שמחתכם ובמועדיכם היינו שמיני עצרת בכל שנה ושנה, אחר סעודת צהרים מיד יבואו שני מלאטשים, הן ב"ב נשואי נשים הן בחורים, בכנדי י"ט ומעוטף בסודר היינו שול מאנטל, אל הג"ץ דח"ק יצ"ו, והג"ץ יצ"ו ישלח אותם מבית לבית היינו שהמה מחברתינו יצ"ו, שיתאספו כל בני החברה ק' יצ"ו אל בית הגבאי הראשון, ושם יתפללו בני ח"ק יצ"ו מנחה, ואחר מנחה יתן הג"ץ מקופה של צדקה דח"ק יצ"ו יין לשתות ופירות לאכול ושאר מיני מגדים, ויאכלו וישתו וישמחו בני ח"ק יצ"ו בשמחה של מצוה בשירות ותשבחות, לאלקי המערכות, והרב יאמר להם ד"ת, ושכרו כל יקופח מקופת הצדקה דח"ק כפי ראות עיני הגבאים, והמלאטשים יעמדו לשרת בקודש, עד זמן תפילת מעריב, ובהגיע תור תפלת מעריב, אז הג"ץ יתן לכל אחד ואחד מחברתינו אבוקה של שעה שקורין הברלה, ואח"ז ילכו כל בני ח"ק יצ"ו והרב נר"ו והג"ץ לבית הכנסת בשמחה ושוב לב בשירה וזמרה קול נעים ורגן חזן ומשוררים שיהי' בימים ההם בזמירות שירות ותשבחות לא"ל קורא הדורות.

(הסוף בקונטרס הבא ברצ"ה)

מכתבים אל המערכת

בס"ד, ה' מרחשון תשמ"א לפ"ק.
לכבוד מערכת הירחון התורני "כרם שלמה", ברוקלין יצ"ו.
אחדשה"ט וברכת כט"ס.

בשמחה הגיעני הקובץ לחודש תשרי, (קונטרס א' שנה רביעית), והנני לברככם שחפץ ר' בירכם יצליח להמשיך בעבודת הקודש להגדיל תורה ולהאדירה. ומידי עברי בשבילי הכרם, ראיתי במדור זכרון לראשונים בחידושים עמ"ס סנהדרין מהגאון ר' עקיבא איגר זצ"ל, לרף ע"ז א' בתר"ה סוף חמה לבא, שהקשה על מה שכתבו התוס' דהסוגיא בחולין ל"א אתיא כמ"ד רס"ל אשו משום ממונו, והלא מרא דשמעתתא הוא רבא ורבא ס"ל אשו משום חציו, ונשאר בצע"ג. וראוי להעיר, כי קושיא זו הקשו אותה רבים מהמפרשים ואף תירצו אותה, ואציין איזה מהם, בספר מלבושי יום טוב (להגאון ר' יו"ט ליפמן אבדק"ק מיר) בחלק חו"מ סי' ט' וסי' י', יעווי"ש. בשו"ת בית יצחק (שמעלקיש) חיו"ד ח"א סי' ז', ועיי"ש גם במפתחות עוד תירוק, ובשו"ת בית שערים חיו"ד סי' כ"ד, וכן הקשו קושיא זו בספר ערוך לנר שם בסנהדרין, ובספר אמרי צבי עמ"ס סנהדרין שם. ובחידושי הר"ן בסנהדרין הגירסא רבה, ולא רבא ודו"ק.

במדור "עולת שבת כשבתו", לסוכות הבאתם דברי ההפלא"ה על אתרוג הכושי, מה שהביא הח"ס בחידושיו לפרק לולב הגזול, ולא ידעתי למה לא הבאתם גם את דברי הח"ס מה שהוסיף על דברי רבו, בהמשך הגמרא, הא לן והא להו, דברים נפלאים המדברים בעד עצמם.

במדור תמיהות וישובים, תמה מוהר"ר משה יהושע הלברשטאם שליט"א על המעדני יו"ט שכתב על דברי הרא"ש מה שהביא בשם רש"י, ולא מצאתיו, ותמה כי רש"י הוא במנחות כ"ט ע"א, ובאמת אין שום תמיהה, כי כוונת המעדני יו"ט היא על מה שכתב הרא"ש בשם רש"י, זהו רגל של ימין שכפוף למטה, והנה ברש"י שלפנינו, לא כתוב, "שכפוף למטה", וע"ז כתב המעדני יו"ט לא מצאתיו, (ובצדק*). והנה גם בספר התרומה ובהנחות מיימוניות ובבית יוסף העתיקו כמו הרא"ש, שכאלו ברש"י כתוב "כפוף למטה", ובאמת ברש"י ליתא, וזו היא כוונת המעדני יו"ט. ועיי' עוד בארוכה בשו"ת גליא מסכת (להגאון ר' דוד אבדק"ק נאוואהרדאק), בחלק אבהע"ז סי' ז' (ברף מ"א ע"א מדפי הספר) בשורה י"א בר"ה וניחא מה שפלפל בזה בכוונת רש"י והרא"ש, ודו"ק.

שם, תמה ר' שמריהו ציטראנענבוים נ"י על הלחמי תורה שבספרו ברף רנ"ח הקשה קושיא על הגמרא בנדה, ולא זכר כי קושיא זו היא קושיית התוס' בערכין י"ח ע"ב. כבר קדמו בהערה זו בספר הפלאה שבערכין עמ"ס ערכין (להגאון ר' חיים רבינוביץ אב"ד שאוול, נדפס שנת תרס"ה), שם ברף י"ח בסוף ד"ה בא"ר ואומר, יעווי"ש. ואסיים בעוד הערה קטנה, בעמוד מ"ו הערה 2, על ענין "מתנת יד". במדינות אשכנז אף במקומות שלא נהגו בהזכרת נשמות, הי' ענין מיוחד בכל פעם שקורין כל הבכור, שעשה הש"ץ או הרב, מי שבירך מיוחד, למי שיתן מתנת ידו עבור עניי ירושלים ועבור בני תורה, ועיי' במהרי"ל בסדר הקריאה בפסח, כלל הוא כל יו"ט האחרון שקורין כל הבכור ומברכין הציבור ליתן מתנת יד, וכך הי' רגיל מהרי"ל שנשל חומש קטן בידו, והי' מסבב מאיש לאיש כדי שיקום האיש נגדו וכו' וכן הי' מברך ג"כ כל נער שהוא בר מצוה וכו', עיי"ש, וע"ע באורחות חיים להרא"ה מלונ"ל, הלכות קריאת ס"ת סי' נ"ה.

(*) עיין בכר"ש שנה זו קונטרס ב' עמוד מ"ו.

ובמחזור ויטרי סי' ק"ה (מהדורת חורוביץ), ובמחזורים נוסח רעדלהיים מורפס הנוסח המלא של „מי שבירך” זה, וכן נוהגים עוד כיום בקהילות שמתפללים לפי מחזור זה. ובחתימה מעין הפתיחה, הנני יריכם המוקירכם ומברככם בכט"ס,

שמואל עקיבא יפה-שלעזינגער

אב"ד שטראסבורג

אור ליום ו' פ' תולדות שנת תשמ"א.

לכבוד המערכת כרם שלמה.

בקונטרס א' שנה זו במדור תמיהות וישובים תמה הרב שמרי' ציטראנענבוים נ"י על מש"כ בספר לחמי תורה. הנה נמצא אצלי ס' לחמי תורה שכתוב בה בראש הספר בזה"ל, מנחה היא שלוחה לאדוני אבי מורי הרב הגאון המפורסם סיני ועוקר הרים מוה"ר מיכל שפיידר נרו יאיר לנצח אב"ד דק"ק דעסויא והמדינה יע"א מאת בנו ש' עזרי' זיסקינד שפיידר, היום יום ג' כ"ה ניסן תקע"ט לפ"ק. ועל קטע זה מונה על הגליון וז"ל, כבר הקשו זה תוס' במס' ערכין בדף י"ח ע"ב ועיין תירוצי תוס' שם, עכ"ל.

בברכת הדיוט להצלחה רבה,

בן ציון יהודא ליב טווערסקי

נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד

פיטסבורג

בס"ד יום א' פ' וישלח תשמ"א.

לכבוד מערכת כרם שלמה.

בירחון חשוון העבר תמה היניק וחכים יצחק יחיאל הלברשטאם נ"י. נכד כ"ק ארמו"ר זצ"ל על דברי הבעש"ט שהביא בפלא יועץ דאחרי שתיית שכר חזק חזר לאיתנו כרגע, והסביר עפ"י הגמ' בב"ב ד"ן קשה פחד מפינו, וע"ז תמה הנ"ל דבגמ' שם איתא להיפך דפחד קשה יין מפינו, ע"ש. הנה עובדא ידענא ששמעתי מתלמידו של הגאון הצדיק אבד"ק קאזענבלוב זצ"ל שפ"א הי' רבו אצל השפת אמת מגור, ודברו יחד ענינים שונים, ובתוך הדברים אמר השפ"א ע"ד היעב"ץ שכתב במידורו עמודי שמים (והובא בשע"ת סי' תרצ"ה) דמי שהוא חלש בטבעו ואין יכול לשתות יין אין צריך לשתות בפורים יותר מדאי, והביא רא' דבגדרים דף מט: איתא דר' יהודא ב"ר אלעאי שתה ארבע כסי בפסחא ואמר חוגרני צידעי מן הפסח עד העצרת (וכן הוא בירושלמי ר"פ ערבי פסחים דר' יונה שתה ד' כסי בפסחא וחזוק ריש' מפסחא עד עצרתא) והביא היעב"ץ רא' דכיון דריב"א הי' חלש בטבעו ולכך הי' ראשו כואב לו מן פסח עד עצרת ואפ"ה דחק עצמו לקיים מצות ארבע כוסות בפסח, משמע דלשתות יין בפורים לא הי' דוחק עצמו. וע"ז אמר השפ"א דלפ"ד אין רא', דלכאנ' יש לדקדק בגמ' למה נקט ריב"א שהי' ראשו כואב לו מן הפסח עד עצרת דוקא, אלא דבגמ' ב"ב דף י. איתא עשרה דברים קשים נבראו בעולם וקאמר הגמ' פחד קשה יין מפינו, והמשיך השפ"א דידענו דהבעש"ט הו"ל גירסא אחרת בגמ' ד"ן קשה פחד מפינו (ואפשר דכיוון על המעשה הנ"ל שהובא בפלא יועץ) ולכן א"ש דנקט הגמ' דהי' ראשו כואב עד עצרת יום קבלת התורה באימה וביראה דאז מחמת אימת קבלת התורה הפיג חוזק היין. ולפי"ז, סיים השפ"א, אין רא' משם לדינא דהיעב"ץ דבפורים כתוב קימו וקיבלו ודרשו חז"ל קימו מה שקבלו כבר והי' אז קבלת התורה, ולעולם שתה ריב"א יין בפורים רק דמחמת פחד ואימת קבלת התורה הפיג מיד חוזק היין.

בברכה להצלחה,

אברהם משה שאיא

תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב

ברוקלין, ניו יארק

[illegible]

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להאברך היקר בנש"ק ר' אברהם יחיאל לעמבערגער נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ארי' שיינבאך נ"י מבני ברק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' זאב רייכבערג נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים אברהם יהושע אייזען נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' חיים יעקב קאפל איזראעל נ"י להולדת הבן
 להנה"ח מו"ה יהושע העשיל העללער נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להנה"ח מו"ה יעקב גוטוויין נ"י מבני ברק להולדת הנכד
 להאברך היקר ר' יעקב רייז נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' יעקב דאסקאל נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישעי' אלעזר וואלקאוויטש נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' ישראל איסר פרוכטעהנדלער נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מאיר פערלדמאן נ"י מירושלים עיה"ק להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מנחם שמואל הערבסט נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' מרדכי צבי פאללמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר בנש"ק ר' משה צבי זאבערמאן נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלמה זאב שטיינער נ"י להולדת הבן
 להאברך היקר ר' שלום יעקב גרינשטיין נ"י להולדת הבן
 יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך רב נחת והרחבת הרעת לאויט"א
 המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אלימלך דוד הכהן גראדינסקי נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' אשר לעמיל הלוי האממער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' בן ציון אליהו שליפעל נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' דוד קעספלער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים יהודא גאלדשטיין נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' חיים יצחק אייזיק הלוי לנדא נ"י ממאנטרעאל להולדת הבת
 להנה"ח מו"ה יעקב שאינא נ"י להולדת הנכדה
 להאברך היקר ר' ישראל יוסף ראקאווער נ"י להולדת הבת
 להאברך היקר ר' צבי רובין נ"י מבני ברק להולדת הבת
 להאברך היקר ר' שמואל שלמה הלוי אכסטפעלד נ"י להולדת הבת
 יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג אכי"ר.
 המערכת

ברכת מזל טוב

מו"ה יצחק שפיצער נ"י מטאראנטא לנישואי בנו האברך היקר ר' תלי נ"י

מו"ה שלום באכנער נ"י לנישואי בתו תחי'

מו"ה שמואל יהודא סטעמפעל שליט"א מלונדון נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד לנישואי בתו תחי'

רך היקר בנש"ק ר' בן ציון דוב הלברשטאם נ"י נכד כ"ק מרן אדמו"ר זצוק"ל הי"ד תלמיד ישיבתנו לנישואיו

רך היקר ר' יעקב יוסף געללער נ"י מטאראנטא לנישואיו

רך היקר ר' יהודה דוב זילבער נ"י תלמיד ישיבתנו בקרית באבוב לנישואיו

רך היקר ר' מרדכי ווימער נ"י מקרית באבוב תלמיד ישיבתנו דשם ואיו

רך היקר ר' פסח דוד מיללער נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

רך היקר ר' שלום יוסף גרינפעלד נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו

יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא מתוך עושר ואושר והצלחה מרובה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה בנימין זאב פורסט נ"י מלונדון לאירוסיו בתו תחי'

להנה"ח מו"ה דוד משולם דעמביצער נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר פנחס נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה יעקב עטטינגער נ"י לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר שלמה פנחס נ"י תלמיד ישיבתנו

להנה"ח מו"ה משה יוסף בראכפעלד נ"י ממעקסיקא לאירוסיו בנו הב' הח' הנעלה כמר מנחם מענדל נ"י תלמיד ישיבתנו

להב' החתן הנעלה בנש"ק כמר יצחק רובין נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר משה פאריזער נ"י מאנטווערפען לאירוסיו

להב' החתן הנעלה כמר מתתיהו קטן נ"י תלמיד ישיבתנו לאירוסיו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד

למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

Printed in the U.S.A. by

Simcha Graphic Associates

4914 13th Avenue, Brooklyn, N.Y. 11219 (212) 854-4830

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בקנאדע = 18 דאללער לשנה

בבעלגיע = 600 פראנק לשנה

בענגלאנר = 10 פונט לשנה

כשאר ארצות = ברואר רגיל 18 דאללער לשנה

ברואר אויר 25 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO
B.Y.B.Z. of Bobov
1533 - 48th Street
Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit
Organization
**U.S. POSTAGE
PAID**
PERMIT No. 6579
BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED
FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED
(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש כ"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש לפלסול ולהלכה ואגדה ומילי דחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ז"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד הי"ו.

שנה ד' קונטרס ד' טבת תשמ"א ברוקלין, נ. י.

יוצא לאור ע"י תלמידיו כ"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street
Brooklyn, New York
Tel. 871-6623

התוכן

מדור אמרי קודש

ה לפרשת בא כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

מדור זכרון לראשונים

ז גליון ספר אור החיים הק' עה"ת הגאון בעל כרוך טעם זצ"ל
 יא בדין שמות גיטין הגאון בעל בית אפרים זצ"ל
 יב בדין יין צמוקים הגאון מוה"ר זאבל איגר זצ"ל
 טז בענין כותים גרי אריות הן הגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל
 יז בענין הנ"ל הגאון מוה"ר ליב פישלס זצ"ל
 יח בדין דרישת שלום לאשה הגאון מהר"ם שיק זצ"ל

מדור אגרות קודש

כ מכתב מהגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל אכד"ק פוזנא

מדור זכרון לאחרונים

כא במס' שבת דף נ"ו ע"א הג"ר חיים געלערנשטער אב"ד קוטב ז"ל

מדור פלפול והלכה

כד בדין חזרת הש"ץ הרב מו"ה חיים יעקב יוסף שויבער שליט"א
 כט בענין חתיכה הראוי' להתכבד ר' מתתיהו דייטש נ"י

עולת שבת בשבתו

לב ליקוטים יקרים לשבתות ומועדים המערכת
 לה נוסחאות והערות ברש"י עה"ת הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א

מדור תמיהות וישובים

מא הערות קצרות בענינים שונים

מדור הנאהבים והנעימים

לט שתי הערות הב' יוסף חנינא קארנגוט הי"ד

מדור זכור ימות עולם

מב תקנות רחברה קדישא בק"ק טשעננער (משנת תקנ"ג)
 מ לקט ענינים שונים בשם הגה"ק משינאווא זצ"ל
 מז מכתבים אל המערכת
 י, מה צילומי כתבי קודש
 מט ברכות והודאות

כל הזכויות שמורות אל המערכת

Copyright © 1980

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס

לעילוי נשמת

הנה"ח הנכבד

מו"ה חיים יהודה כמו"ה שלום לערנער ע"ה

שנפטר לעולמו ביום כ"ג טבת שנת תשל"ג לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח ע"י בנו,

אשר לערנער

מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס לעילוי נשמת
ידידנו וידיד כל בית באבוב
כביר המעש ורב פעלים לתורה ולתעודה
למרד שיעור קבוע בכל ערב ב"מערב מאנהעטן"
הלא הוא הנה"ח הנכבד
מו"ה חיים משה ב"ר איתמר ע"ה
פרידמאן
נלב"ע ביום ש"ק כ"ח כסלו שנת תשמ"א לפ"ק
תהא נשמתו צרורה בצרור החיים
הונצח על ידי
מתפללי כיהכ"נ בית ישראל
ע"ש הרב שוחטמאן ז"ל

מזכרת נצח

הקובץ הזה נרפס
לעילוי נשמת
האשה החשובה
מרת לאה בת ר' יחזקאל שרגא פייבל אקסלער ע"ה
נפטרה ביום כ"ח טבת שנת תש"מ לפ"ק
תהא נשמתה צרורה בצרור החיים
הונצח ע"י נכדיו,
מרדכי יעקב עליאם
ישראל זאב פישמאן
שלום עליאם
שלמה בן ציון עליאם
יחזקאל שרגא ברוך עליאם
אליהו אביגדור עליאם

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

פרשת בא

במד"ר החודש הזה לכם, הה"ד אשרי הגוי אשר ד' אלקיו העם בחר לנחלה לו (תהלים ל"ג), כשבחר יעקב ובניו קבע בו ר"ח של נאולה שבו נגאלו ישראל ממצרים ובו עתידין ליגאל שנא' כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות. וכרי להבין סמיכות הפסוקים שהביא המדרש כאן, נקדים לפרש דברי רש"י עה"פ החודש הזה לכם, נתקשה משה בלבנה באיזה שיעור תראה ותהי' ראוי' לקדש עד שהראה לו הקב"ה באצבע את הלבנה ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש. ולכאורה יפלא הדבר, הלא הקב"ה למד עם משה רבינו כל התורה כולה ובתוכה יש הלכות חמורות כנגעים ואהלות, ובכולם לא מצינו שנתקשה בהם משה, ודייקא בקידוש לבנה נתקשה, והענין צריך ביאור.

אמנם יתבאר, בהקדם דברי אא"ז הגה"ק מראפשיץ זי"ע, לפרש מה שאומרים בנוסח הקידוש בליל שב"ק, תחלה למקראי קודש זכר ליציאת מצרים, דהנה לפעמים כשעולים בלב האדם הרהורי תשובה ורוצה לשוב אליו ית"ש באמת ובתמים, יוכל לחשוב מחשבות הלא מלוכלך אני בעוונות ופשעים רבים, ואיך אבוא אל המלך בלבוש שק, ועי"ז יפול ח"ו במכמורת היאוש, אמנם כשיתבונן האדם במעשה יציאת מצרים, כי בני ישראל בהיותם בארץ מצרים היו ג"כ משוקעים במ"ט שערי טומאה, ועכ"ז ברנע אחד הוציאם הקב"ה משם ונתעלו אז בני מבירא עמיקתא לאיגרא רמא ומאפילה לאור גדול עד שזכו לעמוד במעמד הנבחר ולקבל את התורה, אז יתחזק האדם מזה, כי יבין שאפילו אחר שהמרה את פי ד' ועבר ח"ו על הרבה עבירות, אעפ"כ הפתח פתוח עבורו, ותיכף כשירצה לכנוס אל הקדושה ויעשה תשובה באמת, מיד יקבלו הקב"ה באהבה. וזהו, תחילה למקראי קודש, כל' תיכף בתחילה כשיבוא האדם להתקרב את הקדושה, זכר ליציאת מצרים, צריך לזכור ענין יציאת מצרים, ובוה יתחזק לבכו לעשות תשובה ולא יתייאש, וזה"ל ק.

ועפ"ז פי' כ"ק אאמו"ר הגה"ק זצ"ל הי"ד בס' קדושת ציון ח"ב, דברי בעל הגדה, בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאלו הוא יצא ממצרים, כי בכל דור צריכין להתחזק בענין זה שלא להתייאש ח"ו, והעצה היא, לראות את עצמו כאלו יצא ממצרים, שגם אז מתחלה עובדי עבודה זרה היו, ולבסוף קרבנו המקום לעבודתו בקדושה ובטהרה, עכ"ל ק.

והנה יתכן לומר הטעם שישראל מונין ללבנה, דנודע דמאמצע החודש והלאה הלבנה מתמעטת והולכת עד שמסתלק האור ממנה ונעשית חושך, ותיכף אח"כ כשהחודש מתחדש שוב חוזרת הלבנה להאיר, ובכל יום אורה מוסיף והולך, והוא אות והוראה לבני ישראל על ענין הנ"ל, שאף בהגיעם ח"ו לדיוטא התחתונה, עכ"ז אם ירצו לעשות תשובה ויפתחו פתח כפתחו של מחט, יפתח

להם הקב"ה פתח כפתחו של אולם ויקבלם באהבה ובשמחה, ומשעם זה מונים ישראל ללבנה כי אות וסימן היא להם שהם עתידים להתחדש כמותה בקרבתם לפני ד'.

וזהו הכוונה בדברי רש"י, נתקשה משה בלבנה, שמשה רבינו נתקשה מדוע מונים ישראל ללבנה ההולכת ומתמעטת הלוך וחסור, ולא לחמה הזורחת בכל יום בתוקפה וגבורתה, עד שגילה לו הקב"ה סוד הענין, והראה לו באצבעו כזה ראה וקדש, לראות בחידושה של הלבנה שהיא דוגמא לבניי כי יכולים להתקדש אפילו כשכבר נפלו בעמק חשכה, כי גדול כוחה של תשובה.

וזה יש להעמיס גם בדברי המדרש הנ"ל, החודש הזה לכם ראש חדשים, והי' קשה לו להמדרש, מדוע מונים ישראל ללבנה ולא לחמה, ועל זה הביא הפסוק אשרי הגוי אשר ד' אלקיו העם בחר לנחלה לו, כי הקב"ה בחר לו ישראל לסגולתו ונחלתו לא יעזוב, ע"י שהניח להם מקום לשוב אל הקדושה אף אחר שנפלו כבר בעומק הקליפות, ומביא ע"ז הפסוק כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, שכן הי' בעת יציאת מצרים, שבנ"י היו בבחינת ערום וערי' מן המצות וגבר עליהם חסדו ית"ש והוציאם מאפילה לאור גדולה, וכן יהי' לעתיד שהקב"ה יראנו נפלאות ג"כ באופן זה, ראף שיגיעו בניי ח"ו לתכלית השפלות ומדריגה נמוכה, מאשפות ירים קרנם וינטלם וינשאם כימי עולם, וכדברי המדרש פ' שמות דכשישראל הם בירידה התחתונה הם עולים, ראה מה כתיב ועלה מן הארץ, אמר דוד כי שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו, אותה שעה קומה עזרתה לנו. ועל כוונה זו מונין ישראל ללבנה, כי חידוש הלבנה מורה על ענין זה שלא ליפול ברשת היאוש בעת בואנו לשוב אליו ית"ש, וכמו כן יורה לנו שלא נתיאש ח"ו מן הגאולה, אף כי תוקף הגלות מתגברת עלינו מיום ליום, גאולה תהי' לנו, ומתוך חשכת הגלות יזריח הקב"ה עלינו אור שמשו, במהרה כימינו אמן.

מגשים אנו כזה ברכת מזל טוב חמה ונאמנה

לעטרת תפארת ראשנו

כ"ק מרן אדוננו מורנו ורבנו שליט"א

ולבנו הרה"צ מוה"ר נפתלי צבי שליט"א

להולדת הבת אצל חתנו

הרב מו"ה יהושע רובין שליט"א

יתן ד' שיזכו לרוות ממנה ומכל יוצ"ח רב נחת ועונג לאורך ימים ושנים טובות.

כעתירת וברכת

המערכת

גליון ספר אור החיים על התורה¹

מהגאון מוה"ר ברוך תאומים-פרענקיל זצ"ל²)
אבד"ק ווישניצא ולייפניק

פרשת לך (ט"ו, ט"ז). ודור רביעי ישובו הנה כי לא שלם עון האמרי וגו', והנכון הוא ⌘ שיכוין ה' לומר ב' קיצים הא' הוא קץ הגלות והשעבוד והעינוי שיצטרף הכל למנין ת' וכשיגיע ת' שנה נשלמה הגזירה והוציא ה' אותם ממצרים בעצם היום שנשלמו הת', וקץ ב' הוא לביאת הארץ שלא תהי' כניסת הארץ בתשלום הת' אלא עד דור אחר שהוא דור רביעי וכו'.

נ.ב. כ"כ הראב"ד בפ' למס' עדיות פ"ב מ"ט. ויעו"ש בפ' הרמב"ם³).

פרשת תשא (ל"א, ט"ז). ושמרו בני ישראל וגו', או ירצה עז"ה אימתי אמרתי לך לשמור איש ישראל אפי' בערך כבוד שבת דוקא לעשות, פי' באדם שישנו בגדר עמוד לעשות, אבל מי שודאי לא יקום ולא יגיע לשבת לשומרו, הגם שרפואות אלו יועילו לשעות ⌘ או לימים ⌘ לא יחלל עליו שבת.

נ.ב. זה אינו⁴).

שם (ל"ב, י"א). למה ה' יחרה וגו', ונראה כי כל ערב רב שהיו אז ⌘ מתו שאפי' פטרון שקבלם הסכים על כלייתם.

נ.ב. בזה מיושב קושי' רש"י ותוס' במס' נדה דף (י"א) [י"ג] ע"כ על היש מפרשים דקבלות הערכות ה' גם על גרים דא"כ למה לא נחשבו במס' סוטה דף ל"ז כחשכון מספר הערכות יעו"ש.

שם (ל"ב, ל"ב). ועתה וגו' ע"ד או' ⌘ אין ועתה אלא תשובה וכו'.

נ.ב. במד"ר בראשית פ' כ"א.

1) הועתק מנכת"ק הגאון בעל ברוך טעם זצ"ל שרשמש על גליון חומש שלו עם פ' האוהחה"ק דפוס ראשון (וויניציא תק"ב). תורתנו מובעת בזה לירידנו האברך היקר והחשוב המשובח והמפואר מאור נעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י שהמציא לנו להרפסם בקובצנו. ינשאהו ד' על גפי מרומי הצלחות. (כטופס הנ"ל ישנם הגהות מהגאון בעל ברוך טעם זצ"ל גם על פירש"י עה"ת, ונרפסם ברצ"ה כהודמנות אחרת).

2) כתבנו אודותו, ואודות הגהותיו, בכר"ש שנה ב' קונט' ג' עמוד ח"י"א.

3) עיין גם בנוב"י מהדו"ק חו"מ סי' ל"ח.

4) מש"כ האוה"ח הק' בזה מפורסם כפליאה עצומה, שהרי גם על חיי שעה מחללין את השבת (יומא דף פ"ה ע"א). ועיין בספח"ק אוהב ישראל פ' תשא מה שכתב בישוב דברי האוהחה"ק, והאחרונים האריכו בזה כל אחד לפי דרכו ליישב דבריו הק'.

שם (ל"ד, כ"ט). בדרת משה [צ"ל בדרתו] מן ההר וגו', ובמדרש ר' יהודה בר נחמן אמר כשכתב משה התורה נשתייר בקולמוס קמעא והעבירו על ראשו ומשם נעשה קרני הוד ע"כ. ודבריהם ז"ל סתומים וחתומים , ואולי שיכוונו לומר כי מצינו שמירת הענוה למעלה מכל, כאומרים ז"ל מה שעשתה חכמה עטרה לראשה שהיא היראה דכתיב ראשית חכמה יראת ה' עשתה ענוה עקב לסנדלה דכתיב עקב ענוה יראת ה' ומצינו שהעידה התורה על משה שעניו מאוד מכל האדם וכשאמר ה' לכתוב הדברים מצינו לו שלא כתב עניו אלא ענו חסרה יו"ד ואף זה מן הענוה, ובשכר זה זכה לקרני הוד כי הפליא ברצונו יתברך גם ה' הפליא חסרו לו בשנותו מכל האדם, והוא מה שרמזו רבי יהודה באו' נשתייר בקולמוס קמעא והיא אות יו"ד שהי' צריך לכתוב ולא כתב לרוב ענותו וממנה זכה כנו'.

נ.ב. קדמוהו כיפ"ת מפי אביו⁵.

פרשת תזריע (י"ב, ב.). וביום השמיני וגומר, צריך לדעת למה הוצרך לצוות לזה והלא כבר אמרה התורה בפ' לך כל פרטי דיני מילה, ואם להודיע שצריך למול ביום ולא בלילה גם להודיע אפילו בשבת כמו שדרשו ז"ל וביום אפילו בשבת, קשה למה לא רשם ה' פרטי דינים אלו שם בפ' מילה שנכתבה בפ' לך לך וכו'.

נ.ב. סנהדרין דף נ"ט ע"א⁶.

אמור (כ"ב, ד.). מזרע אהרן, הוצרך להזכירם פ"ב לומר שהם דוקא הוא שישנם בהערב שמש אבל קדשים שאוכלים ישראל שהם השלמים אין צריכין הערב שמש, כך דרשה בת"כ.

(לא נכתב בגליון כלום, רק נטה קו על תיבות **שהם השלמים**, וכנראה שרצה להגיה בדברי האוה"ח ק **שהם המעשרות**, כי שלמים אין נאכלין למעורבי שמש, ואף למחוסרי כפרה אסורין, ובת"כ שם נאמרה הדרשה על המעשר יעו"ש).

בהר (כ"ה, ט"ו). עוד נראה על פי מה שכתב רמב"ם שם [בהל' שמיטה] בפ"א וז"ל, המוכר שדהו לששים שנה אינה יוצאה ביובל שאין חוזר ביובל אלא הנמכר סתם או לצמיתות ע"כ. והכ"מ לא רשם מנין הוציא הרב דין זה, ואולי כי דין זה הוא ממה שרשם ה' במאמר זה וכו'.

נ.ב. גמ' ערוכה היא ככ"מ דף ע"ט ע"א ונלמד מפסוק והארץ לא תמכר לצמיתות יעו"ש בפ' רש"י.

5) עיין בנחל קדומים להרחיד"א ז"ל סוף פ' תשא שהביא כן בשם הגאון ר"ר העשיל זצ"ל. ועיין בספה"ק קדושת ציון חלק א' בפ' תשא.

6) צ"ע להבין כוונתו בזה, דאם נאמר דכוונתו להעיר דשם בסנהדרין נ"ט ע"ב דרשין מהפסוק וביום אפילו בשבת, ומש"ה אינו מיותר, הרי האוה"ח הק' נשמר מזה, בהקשותו תיכף אח"ז דאעפ"כ קשה למה לא נאמרו פרטי דינים הללו בפ' לך.

שלח (י"ג, ט"ז). ויקרא משה וגו' ואולי שנתן כח בשמו בתוספת הו"ד שמספרה עשרה כדי שיוכל נגד העשרה מרגלים, עוד כדי שיטול זכות וחלק הטוב ו של כל העשרה וכו'.

נ.ב. כך אי' במד"ר.

מטות (ל"א, ט"ז). הן הנה וגו' בדבר בלעם וכו' אכן פינחס ואנשי הצבא דנו ופטרם מטעם שהנשים כפופות הן לבעליהן ולאבותיהם ואנוסים המה, והן האדון משה רבינו ע"ה הרגיש שמטעם זה החיו אותם, וכא בטענה הנשמעת, ואמר בשלמא אם לא היו עושים אלא מעשה הזנות שבא להם עליו מצות גדוליהן יש לדון אותם לזכות, אלא שהם עשו מעצמן מעשה אחר מה שלא ו ציוו אותם גדוליהם שהוא ו מעשה פעור וכו'.

נ.ב. יעוין לשון רש"י בפ' פינחס על פסוק על דבר פעור⁽⁷⁾.

דברים (א, ל"ב). ובדבר הזה וגו' וכמשל שהביאו בזוהר ו על אב שנשא בנו על כתפו ופגעו באדם א' והי' הבן שואל על אביו וכו'.

נ.ב. ובמדרש⁽⁸⁾.

שם (א, ל"ז). גם כי התאנף ה' בגללכם וגו', וא"ת והלא רואני שמיתת ו משה היתה על מי מריבה וכו'.

נ.ב. שם בפ' חקת כתיב לכן לא תביאו את הקהל וגו' וכאן כתיב גם אתה לא תבא. ובפ' ואתחנן (כתיב) הי' בקשת משה רבינו אעברה נא ואראה וכתיב ויתעבר ד' כי למענכם וגו' כי לא תעבר את הירדן הזה.

ראה (י"ג, י"ב-י"ג). לשבת שם לאמר וכו' אומרו יצאו אנשים בני בליעל, למה אמר אנשים, שהי' מספיק לומר בני בליעל ואני יודע שהם אנשים, ואם לומר אנשים ו ולא קטנים זה אינו צריך קרא למעטם שכל שלא הגיע לכלל עונשין אין צריך למעטו.

נ.ב. אנשים ממעט נשים כדאי' בסנהדרין דף קי"א, גם דריש התם אנשים ולא קטנים. דאף לסברת המחבר מ"מ צריכין למעט שלא יהי' דין עה"נ להמורחין ע"י קטנים.

(7) רש"י כ' שם וז"ל, שהפקירו בנותיהם לזנות כדי להטעותכם אחר פעור.

(8) במד"ר סוף פ' בשלח, ובמדרש תנחומא פ' יתרו סי' ג'.

בה' אורי'ליוס ס' יג' חשן תרפ"ח

ראויים עתה ימינו הרבה האלה מורדו נחמין שלמך אספן סמסון אשר ניוץ
ההרשאה על העיטון אשר קיד השלים מורדו וחמשת הרב"ל נכבד או העם
אויס איונץ כי אין קצת מהרה בזה שפסיוט הכניס ימיה ואלו דאס היו
ראוי לבקש אבתהרה בעתה חתם ליון ולא מיד על הכירור אוסן
ואזכר עשר שהול עולה אחרת או חותם ליון חתם ונחמין קובץ ס' אעלסו
אין אסן שפ' הכניסו היו פתחיהו או ערניה וכן בזה פסיכר האטוס
הלך אפיהרה ליון פוסק וכל הדברים פתחיהו אכלו כפחיו טוב
מיטת באריה אסן פ' העיטון היו פתחיו ונחמין אבתהרה ליון חתם
בין אסן ונחמין שפ' שסן פתחיהו או פתחיהו אסן אסן ונחמין חתם
שפ' היו עולה אחרת וכן חתמהו היו חתם ולא פתחיהו ולא חתמהו
אין כניסו אסן מיסן אדפיר העיטון אילו אסן על הרוב מי פתחיו
אחרת חתם יסן שפ' פתחיהו או חתמהו כן שפ' אסן
אזכר ונחמין שפ' אעלסו ונחמין כן אסן חתם יסן שפ' חתמהו
חתמהו או חתמהו והיו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו
ישראל ונחמין חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו
כן חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו
והיו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו
וכנחמין אסן חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו
חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו חתמהו

פאקסימיליא מכתב"ק הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל הנדפס בעמוד הבא.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אנרות קודש
ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת
המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

בדין שמות גיטין

מהגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראד⁽¹⁾

ב"ה. אור ליום ב' י"ג חשוון תקפני"מ ל"פ"ק.

ראיתי מכתב ידידי הרב המאה"ג מוהר"ר נחמי' מלכוב אבד"ק סאסוב⁽²⁾ אשר קיים ההרשאה על הגיטין אשר ביד השליח מוכ"ז, וחתימת הרב הנ"ל ניכרת לי היטב, ואם אמנם כי אין דעתי נוחה כמה שהשמיט הכינוי מתת, ולפי דעתי ה' ראוי לכתוב לכתחלה דמתקרי מתת⁽³⁾ ורק כיון שלא עמד על הבירור איך שמו וא"כ אפשר שהוא עולה לתורה או חותם בשם מתת ונמצא קובע שם לעצמו אף אם שם העריסה ה' מתתיהו או מתתיה. וכן כמה שסידר בראשונה הגט של מתתיהו יש פקפוק קצת, וכל הדברים מבוארים אצלי בספרי טיב גיטין באריכות. אך מ"מ הגיטין הם כשרים וינתנו לכתחלה ליד האשה בין אם יתברר שם ששמו מתתיהו או מתתיה, אך אם יתברר שמה שגם ה' עולה לתורה וגם חתימתו ה' מתת ולא מתתיהו ולא מתת', אף כדעכר אין מקום להכשיר הגיטין אילו, אפס על הרוב מי שקורין אותו מתת יש לו שם הקודש מתתיהו או מתת', רק שהעולם מקצרין אותו ואינו שם לעצמו, ומסתמא גם אבי האיש הלזה יש לו שם הקודש מתתיהו או מתת' והגט כשר, והב"ד שבמקום הנתינה למראה

(1) נולד בשנת תקכ"ב לאביו הג"ר מנחם מאניש מרגליות אבד"ק דינאוויץ. למד אצל אביו ואצל דודו הג"ר סנדר אבד"ק סאסוב. — ה' מגדולים המפורסמים בדורו, שהי' דור דעה, אבל לא שימש ברבנות כל ימי חייו. נדפס ממנו שו"ת בית אפרים ערדש"ע, שו"ת בית אפרים מהדו"ת, טיב גיטין על שמות גיטין, ראש אפרים, יד אפרים, זרע אפרים, שם אפרים, מטה אפרים, שערי אפרים. והרבה נשאר עדיין בכת"י. — נלב"ע ביום כ"ד לחודש מנחם אב שנת תקפ"ח ל"פ"ק.

(2) הוא הגאון ר' נחמי' שפירא אבד"ק סאסוב. ה' תלמיד מובהק להגאון מוה"ר משולם איגרא מטיסמניץ זצ"ל. הרה"ק מוה"ר משה ליב מסאסוב זצ"ל שהי' קרובו מסר לו את הרבנות בעיר סאסוב. בס' גרם המעלות עמוד ח' הרבה לספר בשבחו, וכותב שכאשר נסע הגאון מהרש"ק לבארדיטשוב אודות השו"ב הידוע דשם, ביקש את הג"ר נחמי' לבוא לבראדי למלאות מקומו בהוראות או"ה במשך הימים אשר יתעכב בבארדיטשוב. — נדפסו תשובות אליו בספר סת"ם להג" מהרש"ק על סי' ל"ב תשובה י', ובשו"ת ובחרת בחיים סי' ס"ב, ובשו"ת בית אפרים מהדו"ת סי' מ"ז. גם נדפס אליו מכתב מהרה"ק ר"מ מפרעמישלאן בס' חמשה מאמרות מאמר זכרון צדיקים בסופו (במהדורת ירושלים, עמוד רע"ז). — הגה"ק מוה"ר שלמה ממונקאטש זצ"ל בצעירותו שימש אצלו בהוראה. — נלב"ע בהיותו זקן מופלג ביום ג' כסליו שנת תר"י ומנ"כ בעיר סאסוב.

(3) עיין בשו"ת בית אפרים מהדו"ת על חאה"ע סי' מ"ז ד"ה ואנב אורחא, שהביא פסק זה ומפלפל שם בנדר"ז.

עיניהם ישפטו ולפניהם צפוי אם יש לו שם הקודש מתניהו או מתתי, ואם כשמו כן הוא עולה לתורה וחיותם בשם מתת, אין לגיטין אלו על מה שיסמוכו ויחזירו השליח לכתוב גט אחר ויודיעו בירור הענין באר היטב, ובכדי שלא לעכב השליח מוכ"ז קצרתי דברי.

החותם זעירא מן חברייא,

הק' אפרים זלמן מרגליות מבראד

בדין יין צמוקים

מהגאון מוה"ר זאבל איגר זצ"ל אבד"ק ברוינשווייג⁽¹⁾

להרב המאה"ג חכם השלם מהור"ר אברהם (לעווענשטיין)
[לעווענשטאם]² נרו יאיר אב"ד בק"ק עמדין.

על מה שכתב ידידי הרב נר"ו, בענין יין צמוקים שנעשה ע"י בשול ושמע מורים שהורו לברך בפה"ג ולקדש עליו קידוש היום, וראייתם מהא דכתב המחבר באו"ח סי' ר"ב והוא ממש דברי הב"י שם וז"ל: מי שריית צמוקים ותאינים או מי בישולם וכו' ואם משך (היין) [המים] והבדילו מהצמוקין הו"ל יין ומברך עליו בפה"ג וברכה מעין ג', ורמ"א לא הגיה, גם האחרונים לא הרגישו דבר. והנה מש"כ אם משך וכו', קאי על מה שהתחיל מי שריית תאינים וענבים או [מי] בישולם, הרי דגם על בשולי צמוקים פסק לברך בפה"ג אם נמשך, ואף דאם האמת איגר אינו יודע לדחות ראי' זו ברח"י מספקת, מ"מ לענ"ד שישתקע הדבר ולא נאמר מחמת כמה טעמים, חרא מפני שכל האחרונים שהביאו, וגם הרא"ש

(1) הגאון מוה"ר פרץ זאבל איגר זצ"ל הוא בנו של הגאון מוה"ר יהודה ליב איגר זצ"ל אבד"ק הלברשטאט. (הגרעק"א הי' בן אחותו). נתחנך על כרכי אביו, וקיבל ממנו רוב חכמתו. — בשנת תקס"ט נתקבל לאבד"ק ברוינשווייג. נדפס ממנו ספר עטרת פז עמ"ס ביצה וס' רמון פרץ עמ"ס כתובות. הרבה שו"ת ומכתבים ממנו ואילו נדפסו בס' שו"ת רעק"א מכת"י ובס' פסקים ותקנות רעק"א. בשו"ת רעק"א ח"ב סי' פ"א יש תשובה אליו. גם נדפס ממנו (בשנת תקצ"ז) דרשה שדרש כשהגיע השמועה מרעידת האדמה בצפת. — נלב"ע בקיץ שנת תר"ב לפ"ק. — תשובה זו נעתקה מנוכח"ק מתוך קובץ שו"ת עטרת פ"ז (כת"י ירושלים — מספר 1046).

(2) הגאון מוה"ר אברהם לעווענשטאם זצ"ל הוא בנו של הג"ר ארי' ליב לעווענשטאם זצ"ל בעל שו"ת פני ארי' אבד"ק עמדין וראשטערדאם. למד בפראנקפורט אצל הגה"ק בעל הפלאה זצ"ל. ראשית נשיאותו הי' כאבד"ק מעזריטש ובשנת תקע"ב נתקבל לאב"ד בק"ק עמדין. (בקובץ מורי' היו"ל ע"י מכון ירושלים, בקונטרס צ"ט"ק' עמוד פ"ה, נדפס שהג"ר ארי' ליב בעל פני ארי' הי' לו בן א' שכיחן במעזריטש ובן אחר שכיחן בעמדין, ובאמת הג"ר אברהם דגן הוא שכיחן במעזריטש ואח"כ בעמדין). נדפס ממנו ס' צרור החיים (תשובות וברורי הלכה נגד המתחדשים), וס' קודש הלולים, וקונטרס מזמור שיר חנוכת הבית, לרגלי חינוך בהמ"ד בעיר עמדין. יש אליו תשובות בשו"ת רעק"א ח"ב סי' מ"ט וסי' ק"ה.

נביאהו להלן אי"ה, לא זכרו הדבר מבישול ענבים רק שצריכין להיות שרויים במים ותוססים, ואי' נמצא שבשול נקרא תסיסה, והנה המג"א והטו"ז הביאו דברי מהרלב"ח על דברי המחבר הנ"ל, ולא נוכל לומר א"כ דסברת מהרלב"ח היא נגד סברת המחבר, ואם נקרא הבישול תסיסה, איך לא אישתמיט אחד מהגאונים לפרש דבר זה אשר לא נוכל לשפוט עליו מסברתינו, ע"כ דברי מעלתו ירדני נ"י.

ובתוכי ישתומם לבי, איך יאמר על פסק רבינו בית יוסף, ישתקע הדבר חלילה, ואין אחד מהפוסקים שחולק עליו בזה, ויוסף הוא המסביר דכך הוא הבישול כמו התסיסה, ואדרבה מבואר במג"א סי' תס"ב בהדיא שכתב דכיון שתוסס אח"כ הוי כמו שנתבשל, ונשתנה טעם המים להיות יין כמו יין צמוקים דאינו מחמיץ מהאי טעמא עיי"ש, הרי מבואר מדבריו שהבישול עדיף מתסיסה. ומה שירדני רצה לפרש בדברי מג"א שכוונתו כמו בישול פירות באילן, אין פשט דברי המג"א כדבריו, ומעולם לא אמר אדם לפרש דברי המג"א אלא כפשוטו, ובאמת העיקר הוא מה שהתסיסה גורם להפך שריית המים ליין ולברך בפה"ג לדעת הרא"ש, כ"כ הבשול גורם. ומה שהרא"ש והרלב"ח לא כתבו מבישול ענבים היינו דהם נקטו הדבר ההוא ורגיל לעשות יין צמוקים ע"י שריי' אבל הקושטא חד מילתא וחד טעמא הוא להרא"ש, שכל טעם ולחלוחית הפירות נכנס במים ומברך עליו בפה"ג, וכשנמשך ממילא הוי יין. ומה שלא ראה בשאר פוסקים נזכר בשול, הנה לא ראינו אין ראי' כלל לסתור חלילה דברי ב"י. — וגם אין לדמות ליין מבושל שלדעת רש"י והרא"ש אין מברכין עליו בפה"ג, והמחבר בס' רע"ב הביא דעות אלו בשם י"א, ואילו בס' ר"ב כתב המחבר בסתם שאם נמשך מברכין בפה"ג, ויין צמוקים שנתהוה ע"י בשול הצמוקים דקאי עלי', לא הביא י"א אלו כאן, אלא ע"כ שאני הכא דלא נקרא יין מבושל שהרי אחרי שנעשה יין תו לא נתבשל, אלא שע"י הבשול נעשה יין הוי כמו שריית צמוקים במים ונעשו יין.

ומה שכתב ירדני הרב נר"ו ראי' ברורה לדעתו ממש"כ המג"א סי' תס"ב בשם המבי"ט דיין צמוקים הוי מי פירות, דאינו מחמיץ בפסח, ועתה היש מי שיורה דבשול צמוקים לא יחמיץ בפסח ויהיו נקראים מי פירות בלי מים, עכ"ל. — אל תיתמה על החפץ, ומה בין זה לבשול מי דבש שקורין מע"ד שג"כ מסתפק בו המג"א שם דהוי מי פירות בלי מים כיון שנתהפך למשקה אחרת וכולו טעמו כצפיחת דבש, כן נמי שריית מי צמוקים או מי בשולם דקאמר המחבר וודאי דמיירי דוקא שקלט כל טעם היין ונתהפך המשקה ליין, וממילא לדעת המבי"ט דינו כמי פירות, ובלא"ה אף דבאמת דינו של מהרי"ט והמבי"ט שהביא המג"א אינו מוסכם להלכה, עיין בשו"ת חכם צבי סי' ק"מ שהשיג על המבי"ט דלעולם יין צמוקים מיקרי מזוג והוי מי פירות עם מים עיי"ש, מ"מ לענין הברכה בפה"ג וקידוש היום הוי יין ככל יין מזוג ונמצא שאין בידינו מאומה לנתוץ מקירות בית יוסף המחבר במקום שאין אחד מכל הפוסקים חולקים עליו. . . . אלא דלענר"ה יש לנו לחקור בעיקר הדין דיין צמוקים גם הנעשה ע"י שריי'

לפי דברי הב"י והמחבר, ומבואר היטב שזה דוקא לדעת הרא"ש שמברכין על טעם היוצא מהפרי בפה"ע, אבל לדעת הרשב"א שמברכין שהכל נמצא לא הוי יין כלל, וא"כ למה לא נחוש לדעת הרשב"א וסייעתו. ובאמת המדקדקים מקדשים קידוש היום דוקא על יין צמוקים, שבוחרים בו יותר, שאינם סומכים על הכשר יין הבא ממרחקים, ובאמת מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דברכות לצאת גם לדעת הרשב"א שלדבריו אין מברכין בפה"ג. והנה הטו"ז סי' ר"ב כתב להשיג על המחבר דגם להרשב"א כיון דדרכם לשרות הצמוקים במים ולעשות מהן יין מברכין עליו בפה"ג כשנמשך וכן עיקר עכ"ל. אבל באמת דעת הבית יוסף והמחבר אינו כן אלא דלהרשב"א מברכין שהכל במי צמוקים וטעמו כמו שכתוב בס' אלי' רבה דאף שלפעמים שורין הצמוקים מ"מ לא נטעו אדעתא דהכי לשרותם ולעשות מהן יין עיי"ש.

אמנם באמת נראה לענ"ד ראי' לדברי הטו"ז מהך ברייתא דמנחות ומייתי לה הש"ס ב"ב דף צ"ו, יין צמוקים לא יביא ואם הביא כשר, יין מזוג לא יביא ואם הביא פסול עיין שם, ולדברי הב"י בדעת הרשב"א קשה איך יתירן הברייתא דין צמוקים דאם הביא כשר כיון שלא נקרא יין, וזהו ראי' גדולה לדברי הטו"ז דהרשב"א מודה בזה.

אלא לתירץ דעת הבית יוסף בשיטת הרשב"א נראה לומר דס"ל כמו שכתוב בשו"ת ח"צ סי' ק"מ שהשיג על מהרי"ט בשם המבי"ט דין צמוקים לא הוי מזוג והוי מי פירות בלא מים לענין שאין מחמיצים מדקתני ברייתא יין צמוקים אם הביא כשר וביין מזוג פסול, ש"מ דין צמוקים לא מזוג מיקרי שנתהפך כולו ליין והוי מי פירות בלי מים, ע"כ לשון המבי"ט. וע"ז השיג הח"צ דברייתא מיירי ביין צמוקים שהיו עוצרים הצמוקים בלא מים ולהוציא ממנו משקה היין, אבל מי צמוקים ע"י שריית מים לעולם נקרא מזוג עכ"ל עיי"ש, ולפי"ז י"ל דוודאי לענין זה להיות שורין הצמוקים במים ולעשות מהן יין שפיר שייך לומר כדברי אלי' רבה דלא נטעי אדעתא דהכי להשרותם במים, אבל לענין זה לעצור הצמוקים ולהוציא מהן יין בודאי כל אילן נטעו סתמא להוציא יין מענבי גפן, אלא שאותן פרכילי ענבים הצמוקים צריכין לעוצרן ביותר כח משאר ענבים, שבקל זב יינם ממנו, וסוף כולן אדעתא דהכי נטעו, וא"כ לא קשה מידי על הרשב"א מהך ברייתא דין צמוקים אם הביא כשר, דמיירי בלא שריית מים לדעת ח"צ, ובזה מודה הרשב"א, אבל ביין צמוקים הנעשה ע"י שריית מרים, בהא כתב הבית יוסף לדעת הרשב"א דלא נטעו אדעתא דהכי ומברך שהכל, כך נראה לענ"ד לפרש שיטת הב"י בדעת הרשב"א.

אבל המהרי"ט והמבי"ט והסכים עמם המג"א אינהו מפרשים הברייתא דין צמוקים אם הביא כשר סתמא מיירי שנעשה ע"י שריית צמוקין במים ודלא כהח"צ, וכן משמע בהרא"ש בבבא בתרא דף צ"ז שכתב וז"ל, יין של צמוקים לא יביא ואם הביא כשר וכיון דאם הביא כשר, אנן אפילו לכתחילה מקדשין עליו, מיהו אמרו רבוותא לאו כל הצמוקים שוה לקידושין עלי' אלא דמכמשינן בגפנייהו ולא קיבשין, וכדעצרת להו נפק מנייהו לחלוחית הנהו דשרינן במים ומעצרין להו

ומקדשין עליהו אבל אי מעצרת להו לא נפק מני' לחלוחית לא מקדשין עליהו עיי"ש. ומדלמד מהך ברייתא דאם הביא כשר, איין צמוקים שנשרה במים, ומה ראי' מברייתא דמיירי שעצרן לצמוקים והוציא מהן יין בלי שריית מים כלל לדברי הח"צ, אלא משמע כהמבי"ט ומהרי"ט ומג"א דסתם יין צמוקים לעולם נעשה ע"י שריי' במים, ואפשר דהרא"ש לשיטתו ודו"ק. עכ"פ לפשטות משמעות הברייתא כהמרי"ט והמבי"ט ומג"א יש ראי' גדולה לדברי הטו"ז בס"י ר"ב דיין צמוקין לכ"ע כשר לקידוש היום ולברכת בפה"ג³).

ולענין מחלוקת המהרי"ט בשם המבי"ט ומג"א עם הח"צ אם יין צמוקים שלנו מחמיץ, אי מיקרי מי פירות בלי מים או לא, ודאי לענ"ה מספיקא יש להחמיר, דאפשר דמיקרי ספק חסרון ידיעה, ועוד דבאמת אע"ג דסוף סוף הוי רק חמץ נוקשה דרבנן, מ"מ הא כבר כתב המ"ל בהלכות מקואות דהיכי דאיכא ספק ספקא לחומרא אף בדרכנן יש להחמיר עיי"ש, והכא נמי יש ס"ס להחמיר, [שמא] דעת הח"צ אמת דיין צמוקים יש לו דין מ"פ עם מים דמחמיץ, ואת"ל כדעת המבי"ט ומג"א, שמא דעת ... (נחתך כאן שורה אחת) ... וכמו שצידדו והאריכו התוספות ג"כ במס' מנחות.

ובעיקר הך כללא של המ"ל דהיכי דיש ס"ס להחמיר אף בדרכנן אזלינן לחומרא, הארכתני בס"ד והעליתי דבר נאה ונכון בסוגיא דערובין דף מ"ה, ואציגה פה. — גרסינן התם, אמר מר ביו"ט הרי הן כרגלי כל אדם ואמאי ליכני שביתה באוקיינוס לימא דלא כר' אליעזר דאי כר"א האמר כל העולם כולו ממי אוקיינוס הוא שותה אמר ר' יצחק הכא בעבים שנתקשרו מערב יו"ט עסקינן ודילמא הנך אזלי והני אחריני נינהו דאית להו סימנא בגווייהו ואי בעית אימא הוי ספק דדבריהם וספק דדבריהם להקל וליכני שביתה בעבים תפשוט מינה דאין תחומין למעלה מיו"ד דאי יש תחומין ליכני שביתה בעבים לעולם אימא לך יש תחומין ומיא בעיבא מיבלע בלעיו. והקשו התוס' בד"ה לימא דלא כר"א, וא"ת ולר' יהושע נמי דאמר מן הכיפה הוא שותה ליכני שביתה התם אי יש תחומין למעלה מי, עיי"ש.

ונראה לענ"ה לתרץ קו' תוס' היטב, דהנה לכאורה קשה בשמעתין דפריך וליכני שביתה בעבים ש"מ אין תחומין למעלה מעשרה, ומאי קושיא דהא מסקינן לעיל דף מ"ג דתנא דברייתא דהריני נזיר ביום שכן דוד בא ספיקא מספקא אי יש תחומין למעלה מעשרה או לא עיי"ש, ובנזירות להחמיר, וכיון דכבר תירץ הגמרא בשמעתין ספק דבריהם להקל, תו מאי קשיא לי' ליכני שביתה בעבים, אימא דהך תנא דברייתא דהכא, הוא גופא הך תנא דלעיל, דספוקי מספקא לי' אי יש תחומין למעלה מעשרה או לא, וגבי נזירות דאורייתא מספיקא להחמיר, והכא גבי תחומין דרבנן וספיקו להקל. ועוד יש לדקדק אמאי לא מקשי תיכף הך קושיא ליכני שביתה בעבים.

(3) עיין בהגהות הגרי"ש נאטאנזאהן זצ"ל לשו"ת חכ"צ מש"כ בזה, ועיין עוד בשו"ת ישועות מלכו חאו"ח סי' י"ג.

ונ"ל דהנה המ"ל כהל' אבות הטומאה העלה לדינא דהיכא דאיכא ספק ספיקא לחומרא אזלינן לחומרא אף בדרבנן ועיינן בספר משנת דר"ע למ"ז הגאון ז"ל בס' ק"י שהאריך בזה עיי"ש, ומעתה י"ל דרהיטא דשמעתין כך היא, דתחילה מתרץ דאית לי' סימנא, וזהו דוחק במציאות, וגם סתמא קתני, אך משני אבע"א ספק דבריהם להקל, וע"ז פריך וליקני שביתה בעבים דמעתה יש ס"ס להחמיר שמא הנך אזלי והני אחריני נינהו וקני שביתה באוקיינוס, ואת"ל שהן אותן שנתקשרו מעיו"ט מ"מ שמא יש תחומין למעלה מיו"ד וקני שביתה בעבים, וקושית הגמרא, דהררי קושיא לדוכתין לימא דלא כר"א, וא"ש הכל, ונפשט ספקת המשנה למלך הנ"ל מתוך שמעתין.

ומעתה י"ל דהמקשן גופא אף דלא אסיק אדעתיה דאית לי' בגווה [סימנא], דזה דוחק במציאות, מ"מ כבר ידע די"ל ספק דבריהם להקל, ומתורץ שפיר קושית התוס' דלא מצי להקשות לר' יהושע דמן הכיפה הוא שותה ותפשוט דאין תחומין למעלה מיו"ד, די"ל שפיר דהך תנא נמי מספקא לי' היא גופא ולקולא, רק לר' אליעזר פריך שפיר ליקני שביתה באוקיינוס דלדידי' לא מצינן לתירוצי ספק דבריהם להקל, דתיקשי הא הוי ספק ספיקא לחומרא דליקני שביתה בעבים, והיינו דפריך לי' הש"ס באמת לבתר דשני לי' ספק דבריהם להקל, וליקני שביתה בעבים, דהוי ס"ס בדרבנן אבל לר' יהושע אין לנו שום ספק ספיקא להחמיר, דלעולם אין כאן אלא חד ספיקא, שמא יש תחומין או אין תחומין למעלה מיו"ד, דאי אין תחומין למעלה מיו"ד לעולם שרי אף [אם] מן הכיפה הוא שותה, נמצא מתורץ שפיר קושית תוס' לפענ"ד. וממילא הדין דין אמת כמ"ש. זאבל איגר

בענין כותים גירי אריות או גירי אמת

מהגאון מוה"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה.

למעלת מורי ורבי המובהק הרב הגדול החריף והבקי
כמו"ה ליב⁽²⁾ נ"י.

ילמדנו רבינו במאי דאני נבוכ על רבינו הרמב"ם פ"ו מהל' עבדים הלכה [ו'] דמבואר דעתו שם דס"ל כותים גירי אמת היו קודם גזירה, והא רב אשי בתראה הוא וס"ל גירי אריות הם כדאמר הש"ס בסוף סוגיא קמייתא דהכל שוחטין (דף ג' ע"ב), ואין תלונתי על הרמב"ם לחור, דאולי הי' לו סמך על שום סתם גמרא

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ט' עמוד ח'. — חידו"ת הללו הגיעו אלינו מגנזי יידינו הרבני החסיד הנגיד המרומם נודע לשם ולתהלה מו"ה שאול הוטטערער נ"י מאנטווערפען. טוב עין הוא יבורך.

(2) הוא הגאון מוה"ר ליב פישלס זצ"ל. ראה אודותיו בכר"ש שנה א' קונט' ב' עמוד

אחרת כדרכו, אבל עכ"פ יש לי תמי' רבתי על הש"ך בסי' ב' ס"ק כ"ב דרוצה להוכיח בהרמב"ם דהלכה כרשב"ג, מדקאמר הש"ם אדרב. אשי כותים גירי אריות, ולא קאמר דסובר כת"ק דרשב"ג א"ו הלכה כרשב"ג, ולא רצה הש"ם לאוקמי דרב אשי שלא כהלכתא זהו תורף דבריו. והוא פלאי דהא להרמב"ם עדיין יהי' רב אשי דלא כהלכתא כיון דפסק הרמב"ם גירי אמת הן. (גם ראיתו הזאת עם הראי' שהביא מקודם לזה מאב"י ורבא נראין כסותרות זא"ז לפ"ד). ותימה גדולה על הש"ך דאיהו גופי' מפלפל בדברי הרמב"ם אלו בס"ק כ"ד שם, ואיך לא השגיח ע"ז, ובמסותא מיני' דרבינו ליקח מועד ולהאיר עיני בזה³.

דברי תלמידו ועבדו הר"ש,

הק' בצלאל רנשבורג

תשובה על הנ"ל⁴

מהנאון מוה"ר ליב פישלס זצ"ל

לענין אי כותיים גרי אמת מוכח כן מסתם גמ' דריש ערכין הכל שוחטין חדא לאתויי כותים וחדא לאתויי מומר, והיינו כרבא לקמן דף י"ז ע"א.

והשבתי על זה שאינו מוכרח מהרמב"ם דס"ל גרי אמת היו מקדם דמה [ד]הוי הוי, סוף כל סוף גזרו עליהם אחרי שמצאו להם דמות יונה וכו' (חולין ו' ע"א), וכן כ' הרמב"ם פי' המשנה סוף פרק ח' מס' ברכות שהעיד הכתוב בהם וכו' אלהיהם היו עובדים אבל באורך הימים למדו התורה כו' והוחזקו שהיו מאמינים בדתינו ולא עבדו ע"ז עד אשר חקרום וידעו שהם עובדים ע"ז יעו"ש.

א"כ מוכח שדעתו שהטעם הכותים לחכמים וסברו שקבלו אמונתנו, אבל ודאי מתחלה לא היו אלא גרי אריות, גם הר"ע מברטנורא כתב כן במס' הנ"ל פ"ז משנה א' יעו"ש. שוב מצאנו ראינו בתויו"ט מס' נדה פ"ז משנה ד' שהוכיח בראי' ברורה שדעת הרמב"ם דגרי אריות הם.

(3) עיין בזה בארוכה בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' ת"ג.

(4) תשובה זו כתב בגליון המכתב הנ"ל, וכנראה כתבו לעצמו. פאקסימיליא להלן

בעמוד מ"ה.

בענין דרישת שלום לאשה

מהגאון מוה"ר משה שיק זצ"ל⁽¹⁾

שיל"ת חוסט יום וי"ו עש"ק י"ב שבט תרכ"ז לפ"ק.

החיים והשלום וכל טוב להבחי' החתן המיועד להיות חתני המופלג
בתורה וביראה החרוץ מו"ה יעקב סג"ל⁽²⁾ נ"י.

מכתבך ראשון ושני קבלתי, ובאגרת הראשון ראיתי שיש במשפחתך
שירוכין (?) מלידת בן זכר, והנני אומר מז"ט לך ולבית אביך, וגם אצלינו ב"ה
הכל בשלום כמאז, וגם אשת בני שי' ב"ה היא במעמדה כמאז. ובאגרת השני
ראיתי דברים שראוי להוכיח אותך עליהם, ששם כתבת שאתה מהרהר בד"ת
קודם השינה וגו', ולא זו הדרך שיתפאר אדם עצמו אם נוהג מנהג טוב, וכינה
לעתים פי' בכל עצב יהי' מותר ודבר שפתים אך למחסור, הדבר הטוב אלא א"כ
עושה כרי שילמדו ממנו כדאיתא באו"ח סי' תקס"ה סעי' וי"ו, ואדם היודע איך
יתפאר בקונטרסיו ומעשיו ויודע מה חסר לו. וגם אינו דרך חכמה, שהשומעים
אפשר לא יאמינו לו כלל ויתלו בהתפארות. והנה אם כותב איש לרעהו דברי
תורה בוודאי כותב לו מה שנראה לו מן העידית, שהרי אינו סוחר להראות
הפסולת תחילה, ואיך יכתוב מה שעלה ברעיונו לפום רהיטא כשהלך לישן בלי
עיון ועמל התורה ולא יחשוד עצמו אולי כזב דמיונו, והלואי מה שיעלה לאדם
בעיון ובעמל יהי' אמת וטוב, ואתה כתבתה שאתה כותב מה שעלתה בדעתך כי
עליה לישן, ונראה מדבריך שזה מעליותא אצלך, ובאמת גם מתוך הדברים ניכר
זמנם כי הם קרוב לדברי חלומות.

ראשון, אין הקדמה אמת מה שכתבתה בשם התוס' בזרק לה קרוב לה או
(לא) [לו]. אזדה חזקה, זה לא כ' התוס', ואי אפשר לומר כן, [ד]מבואר ביבמות
למ"ד ע"א, ול"א, בספק קרוב איכא עדיין חזקה, ותוס' כ' רק דאיתרע קצת
החזקה בכה"ג ולא סמכינן על זה לכתחילה, והיינו ג"כ מדרבנן, ותוס' בגיטין
ע"ח ע"ב הקשו גבי קרוב לה ולו דלוקי אחזקה.

שנית, גם הדרך אינו דרך ישר לומר שמכח דקדוק קלוש דהוי לי' למנקט
שנים אומרים מת ידע המקשן דמיירי בזרק בספק, ולכן הקשה. — לא זו הדרך,
אם אמת זה, לכל היותר הי' יכול להקשות הדקדוק הוא ולא להחליט לעצמו תי',

(1) ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' ד' עמוד ז'.

(2) הג"ר יעקב סג"ל פראגער נולד בשנת תר"ג בפרעשבורג לאביו מו"ה מרדכי
סג"ל. למד שם בפרעשבורג אצל הגאון בעל כתב סופר זצ"ל. בשנת תרכ"ז נשא אשה
בתו של הגאון מהר"ם שיק זצ"ל. בשנת תרל"ב נתקבל לאבד"ק אדא ופעטראוואסעללא.
נרפס ממנו שו"ת שאילת יעקב שני חלקים. נפטר כ"ז סיון שנת תרע"ח לפ"ק.
המכתב הועתק מגוכתי"ק הגאון מהר"ם שיק זצ"ל, והגיע לירדנו מאת ידידנו הרב
שמעון הירשלער נ"י מלונדון. ישא ברכה מאת ד'.

הכת"י הי' קרוע באיזה מקומות וחסר בו איזה תיבות, והשלמנו עפ"י השערה.

ובזה יקשה מ"ש ותו אין כאן דקרוק כלל, הרי הברייתא רצה לאשמעינן לפעמים תצא ולפעמים לא תצא וקרושין וגירושין הוא דבר והפוכו ויצאה [והיתה], א"כ מאי שינה הברייתא בזה.

והנה באגרת [הראשון?] חרשתה ליישב קו' התוס' בקרושין ע"ן דלעולם ע"י בעלה שרי אלא דהכוונה ע"י שליח בהתעוררת בעלה דווקא אסור וזה כוונת ר"נ, ושוב הרגשתה א"כ עדיין חי' יכול לשאול ממנו שישלח לה שלום על ידו, ואמרתה שבאמת חי' עושה כן אלא שהיא הפסיקתו בדבריו, לא זו דרך הש"ס ומשמעות הגמרא, ומ"מ חי' אפשר לומר ע"ד לימוד הבחירות, אבל גם הסברא אינה נכונה שר"נ ביקש שישלח לה ע"י שליח ויברר לה שבעלה ביקש זאת ממנו, הרי לפי הבנת סוגיא רצה ר"נ שיהי' בזה כבוד לאשתו מסתמא משום כבוד בית הנשיא, ואם השליח יפרש שבעלה השתדל לה זאת, מה כבוד יהי' לה בזה.

אמנם פשטות ענין שקלא וטריא דהתם נראה דשמואל מעולם לא אמר דאסור לשאול בשלו' אשה ע"י בעלה אלא דשמואל כללא כייל דאסור לשאול בשלומה כלל, ובלשון הריבוי של כלל יש לפרש ב' כוונות, או דבא לרבות כל ענין דרישת שלום לשאול על שלומה ואפי' בא"י³ והן שליחת שלום, ואז אפשר שע"י בעלה מותר שמזה לא מיירי שמואל, או יש לפרש בהיפך דלשון כלל לא בא לרבות כל ענין השאלה אלא לא מיירי אלא משליחות שלום, והאי כלל בא לרבות ע"י יהי' מי שיהי' ואפי' בעלה, וכיון דשמואל סתם למילתא ומספקא לן בכוונתו, לכתחילה יש להחמיר בתירווייהו, אמנם בשאילת שלו' כגון אי' וכיוצא בה לשאול על שלומה ועל ידי בעלה מותר ממ"נ, אי מפרשים הכלל על כל שאילה א"כ אינו מכבד אסור ע"י בעלה, וזה כוונת הגמרא שם בב"מ (פ"ז ע"א) פריך משמואל על אי' וסבר דגם זה בכלל דברי שמואל, וע"ז משני שפיר ממ"נ, א"כ ע"י בעלה שאני שאין לומר דשמואל בא לרבות בתיבה אחת ב' ענינים, אי' דשאילת שלומה עכ"פ מותר, ואפי' מספקא לן כ' התוס' שפיר דהיכא דיש תרתי למעלות שרי ממ"נ כרלעיל, וגם ר"נ סבר כסתמא דבב"מ דשמואל בא לרבות בלשון כלל כל ענין שאילות שלו', ממילא ע"י בעלה שרי, וע"ז השיב לו ר"י דהוא קיבל מרבו סתם אין שואלין בשלו' אשה כלל, וחייש הוא לפרש לכלול בו כל שאפשר לפרש, גם ע"י בעלה, והיכא דאיכא תרתי למעלותא שפיר כ' התוס' דמותר. ויש עוד להאריך קצת בזה וליישב דברי הפ"י שם שכ' השאילה שהוא לדרך ארץ אינו בכלל, וקשה מסוגיא דב"מ, ועפ"י הנ"ל יש ליישב, ואין להאריך⁴. ולא באתי אלא להעיר שתשים מגמתך ללמוד הסוגיא ופוסק בעיון כראוי ולא תבלה זמן בחידושים, כי זה ממילא בא, והלומד תורה לשמה זוכה לדברים הרבה ואמיתיים. דברי הכותב והחותם באהבה, ויהי' ה' עמך, דברי המיועד להיות חמיק

הר"ש,

[הק'] משה שיק מברעזאוו

(3) מלשון הכתוב אי' שרה אשתך.

(4) עיין מה שכתב בזה בשו"ת מהר"ם שיק חאהע"ז סי' נ"ג.

מכתב מהגאון מוה"ר עקיבא איגר זצ"ל¹ אבר"ק פוזנא

ב"ה כ' למב"י ע"ט לפ"ק פ"ק פוזנא

לכבוד שלומי אמוני ישראל ראשי עם קודש קצינים נגידים נדיבים,
פו"מ דקהל ישורון ק"ק ארנסוואלד יצ"ו.

שמעו אלי רודפי צדק מבקשי אמונה, שימו על לב ותבואו לעזרת ד' בנכורים, אחינו בני ישראל השוכנים בחר ציון המצוינים בהלכה, העומדים בבית ד' בהמ"ד הגדול אשר יקרא על שם רבינו הגדול הגאון המפורסים החסיד מ"ו אלי' ווילנא זצלה"ה תנצב"ה זכותו יגן עלינו, המה המרביצים תורה בישיבה רמה ונשגבה, להגדיל תורה ולהאדירה, מצומדה עם יראת ד' טהורה וברורה, מהם רבנן גדולי הדור דפקיעי שמייהו, מהם מופלגים בחכמה ויראת ד' אוצרים, שם יתנו צדקות ד' יומם ולילה, בלי שום עסק שבעולם, בלתי לד' לברו, אך על זה דוח לבי, כי המה יושבים במצור ובמצוק באין משען לחם ומשען מים, ואנחנו יושבים בארץ _____²) ולא זכינו לנשק עפרות הקודש, עכ"פ מוטל עלינו להחזיק ידם הנכאה, ולהמציא טרף ליראיו, ואז גם חלקינו יהי' עמהם ועם תורתם ומעשיהם הטובים, ותפלתם שיתפללו שם עלינו על קברות הצדיקים השוכנים בארמת הקודש יעלה לרצון מעלה מעלה, עד כי נזכה כולנו לראות ירושלים על תלה בנוי ומלכה בגולה(?).

ואף אמנם כי מימים ימימה מעולם, עת אשר אנחנו בגולה, דרכינו דרך הקודש, לקבץ בכל קהילה וקהילה ועיר ועיר בכל שנה ושנה, נרבות לבני א"י, ואין אחד אשר פירש מזה כל הימים, עכ"ז תחזינה עינינו כי אין זה דרך סלולה להגיע אל תכלית המבוקש, כי הוצאות השלוחים היוצאים תמיד לקבץ המפוזר, רבו כמו רבו, וע"י זה הכסף אזל מן כליהם כמוץ אשר רוח תדפנו, ולא יגיע אל יד הכמהים אף חצי מן המקובץ, ומלכד זאת לאו כל העתים שווים, והרבה פעמים מסיבות משתנות והרפתקאות דערו, אשר שבתו עובדי אורח, חדלנו ידינו משלוח המנות, וביני וביני, אחינו בשרינו יושבים מעושפים ברעב ועולליהם ללחם שאלו, ואין, ובגלל זאת נועצנו יחדיו במועצות ודעת, ובחרנו הדרך אשר תפארת לעושי' ותפארת להמקבלים, שימנו בכל עיר ועיר איש אמוני ונכון דעת להיות גבאי דא"י ביחוד, והוא ישגיח בעינא פקיהא לקבץ מנה יפה בסידור נכון, כפי ראות עיניו, ובסכמת ראשי הקהלה ונבונים, והגבאי ישלח כל רביעית השנה המעות המקובץ

(1) רק החתימה, וזמן הכתיבה, ושם העיר אשר לשם נשלח המכתב, הוא בנכותי"ק הגרעק"א זצ"ל, והשאר הוא בכת"י מעתיק א'. וכנראה שמכתב כזה נשלח לכמה עיירות, בכת"י מעתיק א', והגרעק"א זצ"ל חתם עליו.

(2) כן הוא בכת"י, שני קוים, אחר תיבת בארץ.

לירי, ואנכי אטריח בעזה"י בכל מאורי להגיע המעות אל אחינו בני א"י בעתו ובמועדו באין מעצור.

ולכן אחי ורעי חזקו ואמצו השתדלו ואל תתרשלו בדבר מצוה כזאת, אשר יסוד האמונה וכמה מצות תלויים בה, החזקת אביונים ועמורי עולם לתורה ולתעודה, וחייבוב א"י השדודה, ועוד ידו נטוי עלינו להשיבנו שקט ושאנן בזית רענן, ראו והתכוננו לקבוע הכנסה נכונה והגונה כפי מסת ידכם אשר ברככם ד', והי' שכרכם כי יריק ד' לכם ברכה עד בלי די, וזאת לדעתי שתפרסמו שיהי' דעת הנותנים ע"ד כבוד גבאי דא"י שבק"ק ווילנא, והגאון מופת הרור מ"ו חיים נ"י אב"ד דק"ק וולאיון, שהם יחלקו המעות כפי דעתם, כי אנשי צדק המה, ויעשו הכל בצדק ובמשפט.

הק' עקיבא גינז מא"ש

חידוד במס' שבת דף נ"ו ע"א

מהרב הגאון מוה"ר חיים געלערנשטער זצ"ל אבד"ק קוטב'¹

מבואר בגמ' (שבת נ"ו א') רבי דאטי מדור מהפך ודריש בזכותי דרודו כו' רכל היוצא למלחמת ב"ד כותב גט כריתות לאשתו שנאמר ואת עשרת חריצי החלב האלה תביא וגו' ואת ערובתם תקח מאי ערובתם דברים המעורבים בינו לבנינה. ויש להקשות ע"ז למה לא הקדים הנביא לומר ואת ערובתם תקח שהוא העיקר ולמה נקט ברישא ואת עשרת חריצי החלב. גם תמהו המפורשים על הלשון מהפך ודריש, וגם הקשו למה הביא הגמ' רישא דקרא ואת עשרת חריצי החלב דלכאורה אך למותר הוא דעיקר הדרשה הוא מהא דכתיב ואת ערובתם תקח. [וע' באור חדש בפתיחה למס' קידושין מזה].

ואמרתי ליישב כ"ז בחדא מחתא בדרך חידוד, דהנה רש"י שם כ' רכל היוצא למלחמת ב"ד פעמים שהוא טרוד בצאתו ושולח הגט מן המלחמה ע"י שליח, ובתוס' (גיטין ע"ד א') כתבו בשם ר"ת שהיו כותבין גט גמור בלא שום תנאי, והקשו ע"ז מהא דמבואר בגמ' (ב"מ נ"ט א') נוח לו לאדם שיבא על ספק א"א ואל ילכין פני חברו ברבים מנלן מדור הרי דקרי לה ספק א"א ע"ש, ואמרתי לתרץ דהיוצא למלחמת ב"ד הו' מזכה גט לאשתו ע"י שליח, דבכה"ג הוי גט מעליא מדאורייתא אף קודם שבא הגט ליד האשה, משום דזכות הוא לה דשמא לא יבא מהמלחמה ותהי' עיגונא [וע' בק"נ סוף גיטין מזה], ואף אם בא בסוף

1 נולד בשנת תרי"ז לאביו הג"ר יוסף שמואל געלערנשטער זצ"ל אבד"ק יאבלאנאב וקוטב (ולאמו בתו של הרה"ק מיאשניצא בעל רביד הזהב זצ"ל). אחר חתונתו נתקבל לאב"ד בק"ק יאבלאנאב, ובשנת תרנ"ח נתקבל לאבד"ק קוטב. נדפס ממנו ס' עונג חיים לשבת, שמחת החג, הכתוב לחיים. נפטר בעיר וויען בשנת תרפ"א ושם מנ"כ. — חידו"ת הללו הועתקו מכת"י.

מהמלחמה מ"מ אמרינן דגט מעליא הוא זה, כיון דבשעת מסירת הגט הי' זכות לה, רק מדרבנן לא מהני הגט בכה"ג, כיון דיש ספק בשעת מסירת הגט שמא חוב הוא לה דאפשר שיבא בסוף מהמלחמה. ולפ"ז לא קשה קושית התוס' הנ"ל, דשפיר אמרינן בגמ' דרוד לא חטא באיסור תורה, משום דכל היוצא למלחמת ב"ד כותב ג"כ לאשתו ומזכה אותו לה ע"י שליח אע"פ דהגט עדיין לא בא לידה הוי מגורשת גמורה מה"ת כאמור, והא דאמרינן בגמ' דרוד חטא בספק א"א, ר"ל דחטא באיסור דרבנן, דספיקא הוי בשעת זיכוי הגט שמא חוב הוא לה, וספק תורה מדרבנן אסור לדעת הרמב"ם (פ"ט מהל' ט"מ), [ואע"ג דמורה הרמב"ם דהיכא דאתחזק איסורא ספק אסור מה"ת כמ"ש המהרי"ט ח"ב סי' א', מ"מ כיון שהבעל זיכה לה גט איתרע חזקת א"א שלה, וחזקה דאיתרע מה"ת לא הוי חזקה לדעת הפנ"י גיטין כ"ח ע"א, וכן הוא דעת המהרי"ט קידושין דף ה' ועי' בנוב"י קמא חאבה"ע סי' ל"א, והארכתי בה במק"א ואכמ"ל], כרם לדעת החולקים על הר"מ הסוברים כל ספק מה"ת אסור נמצא דרוד חטא באיסור תורה, וחקל"ד.

אכן יש להביא ראי' דקיי"לן כהר"מ דספק מה"ת שרי, דהנה בגמ' (חולין י"א) שו"ט מנלן דאזלינן בתר רובא, ודחה שם כל הראיות עד דאמר רב אשי אתיא משחיטה עצמה דאמר רחמנא שחוט ואכול אלא דאזלינן בתר רובא, וראיתי בס"א שכ' דיש לדרקק למה יליף ר"א ממה שאמר רחמנא שחוט ואכול, דהיינו מהעשה דזובחת ואכלת, הו"ל למילף מלאו דנבלה דהתורה אמרה ל"ת כל נבלה ואיך אכלינן בשרא נישחש דלמא במקום נקב קשחים. וכ' ליישב עפ"ד הר"ן (קידושין ל"ט) שהקשה לדעת הרמב"ם (בפ"ט הנ"ל) דכל ספק מה"ת שרי איך מצינו למילף מזה דאזלינן בתר רובא הלא י"ל דיותר לאכול בשר משום דספק שרי, אך באמת מורה הרמב"ם דהיכי דאתחזיק איסורא ספק אסור מה"ת וכיון דזובחת הוא עשה הוי אתחזיק איסורא כמ"ש הרשב"א (יבמות ל"א) דחזקת איסור עשה דזובחת איכא אף אחר שנעשה מעשה המכשיר ע"ש, לכן הוכרח ר"א למילף מהעשה דזובחת, דמזה ודאי יש ראי' דאזלינן בתר רובא והבן. והנה התוס' (שבועות כ"ד א') כתבו דזובחת הוא עשה והריצב"א סובר דאינו רק תיקון הלאו, וכ' בס' ראש יוסף (חולין פ"ו) דבזה פליגי תנאי בגמ' (חולין ט' א') בלא בדיק בסימנים דח"א דהוי נבלה ומשמא כמשא משום דס"ל דזובחת היא עשה ועומדת בחזקת איסור א"ז מה"ת וח"א דזובחת הוי רק תיקון הלאו ודי שנחמיר רק לענין איסור ולא לענין טומאה, [ובספרי פרי עץ חיים בארתי דבהרבה מקומות בגמ' מצינו פלוגתא בזה ואין עט האסף פה], ונמצא למ"ד דזובחת לא הוי עשה יש ראי' דספק אסור מה"ת, דאל"כ הקל"ד מנלן דאזלינן בתר רובא דלמא מטעם ספק שרי כקושיות הר"ן הנ"ל.

אמנם יש להביא ראי' למ"ד דזובחת הוא עשה, ואקדים לך דברי הגמ' (בכורות ו' ב') דמבואר שם חלב מנלן דשרי אילמא מדאמר רחמנא בב"ח ואימא חלב לחודי' אסור באכילה ובב"ח גם בהנאה ולר"ש דשרי בהנאה משכחת

לה למילקי על בישולי' ומסיק דילפינן דחלב שרי מדאמר הנביא ואת עשרת חריצי החלב, ויש להקשות ע"ז ב' קושיות, (א) מנא ידע הנביא דחלב שרי [וכה"ג פרכינן בנמ' (סנהדרין כ"ב ב')] עד דאתי יחזקאל מאן אמרה, (ב) הקשו המפורשים הלא שפיר יש ראי' דחלב שרי מדאסרה תורה בב"ח דאם ניםא דחלב אסור תקשה איך חל איסור בב"ח על איסור חלב, ואף לפמ"ש התוס' (שבועות כ"ג ב') דאיסור חל על ח"ש אכתי אין לומר דאיסור בב"ח מצי לחול על חצי כזית חלב, דהרי בנמ' (בכורות שם) בעינן למימר דחלב אסור משום דאתי מן החי וא"כ למ"ד דזובחת הוא עשה אית בי' איסור א"ז והוא בכ"ש ממשמעות כיון דלא כתיב בי' אכילה, וממילא אין אסור חל על כ"ש ממנו כמ"ש הפמ"ג (בפתיחה לה' שחיטה) והקל"ד. [נראיתי בס' ג' (כלל נ"ח) שכ' להעמיס זה בכזונת הגמ' (בכורות שם), ודחי לה דאפשר אין בחלב איסור א"ז רק איסור אמה"מ, אולם המעיין בנוב"י (תנינא חיו"ד סי' ל"ו) יראה שמפרש מה דאמרינן בנמ' שם דחלב הוא כאמה"ח ר"ל דאתי מן החי ואית בי' איסור א"ז אבל איסור אמה"ח אין בו כיון שאינו לא אבר ולא בשר ע"ש. גם מ"ש בנ"ו שם דהא דבב"ח אסור דהנאה הוי מוסיף, צ"ע שלא העיר מדברי הרמב"ם בפי' המשנה (פ"ג דכריתות) ומתוס' (חולין ק"א א'), וגם יש להקשות לפ"ד שם, איך יפרש מה דמבואר שם „ולר"ש דשרי בהנאה משכחת לה למילקי על בישולי'“, הלא ר"ש לית לי' איסור מוסיף כמבואר בנמ' (כריתות י"ד שם וחולין ק"א ב'), ע"ש ותבין]. אמנם יש לתרץ קושיא חדא בחברתה, וי"ל דהנביא ידע דחלב שרי מהא דאסרה התורה בב"ח דאי חלב אסור איך יחול איסור בב"ח על איסור חלב כנ"ל, והא דהנמ' לא יליף מזה משום דסבר מתחילה כמ"ד דזובחת לא הוי עשה רק תיקון הלאו וא"כ אין בחלב איסור בכ"ש ממשמעות ושפיר משכחת דאיסור בב"ח יחול על ח"ש, עד שהביא קרא דואת עשרת חריצי החלב דמזה יש הכרע דבאמת הלכה כמ"ד דזובחת הוא עשה. וע"פ הדברים האלה יתיישב לך מה שהקדים הנביא לומר ואת עשרת חריצי החלב שרם אמר ואת ערובתם תקח, כי אם הי' מקדים לומר „ואת ערובתם תקח“ סר"א דאף מדאורייתא לא מהני זיכוי הגט מהיוצא למלחמה משום ספק כנ"ל, לכן הקדים לומר „ואת עשרת חריצי החלב“ דמזה שמעינן דזובחת הוא עשה, דאל"כ תקשה מנ"ל דחלב שרי, ועכצ"ל מדחל איסור בב"ח על איסור א"ז שהיא בכ"ש כנ"ל, ואי דזובחת עשה הוא שפיר י"ל דספק מה"ת לקולא כדאמרן. ועפ"ז א"ש ונכון מה דאמרינן בנמ' רבי מהפ"ך ודריש בזכותי' דדוד כו' שנאמר „ואת עשרת חריצי החלב וגו' ואת ערובתם תקח“, ר"ל דהי' מהפך והקשה מדוע אמר מקודם ואת עשרת חריצי החלב ואח"כ אמר ואת ערובתם תקח, הלא איפכא הול"ל כנ"ל, אעכצ"ל שהקדים לומר ואת עשרת חריצי החלב שנשמע מזה דהיוצא למלחמה וכותב גט כריתות לאשתו ומזכה אותו ע"י שליח הוי גט מעליא מה"ת כאמור, וא"כ שמעינן מזה זכותי' דדוד שלא חטא, וא"ש. ונכון מאד מה שהביא הנמ' רישא דקרא, דרוקא מזה שמעינן דדוד לא חטא כדאמרן, ודו"ק כי הדברים נפלאים בעזר אלקים חיים.

בדין חזרת שמונה עשרה כשאין ששה מתפללין

חיים יעקב יוסף טויבער

חתנא דבי נשיאה

ודומו"ץ דקהל באבוב

ברוקלין, ניו יארק

שאלה. חמשה אנשים התפללו ביחד תפלת שמונה עשרה בלחש והי' שם עוד אחד שהי' עומד עדיין באמצע ברכות ק"ש והיו שם עוד ארבעה אנשים להשלים המנין האם יש היתר לא' מאותן שכבר התפללו לחזור ולומר כל השמ"ע כדי שיוכלו לענות קדושה או רק אותו שלא התפלל עדיין הוא יאמר השמ"ע בקול רם בשביל עניית קדושה. גם צריכים לברר אי מותר לומר כל השמ"ע בק"ר או רק עד אחר ג' ברכות ראשונות.

תשובה. טרם נבוא לברר שאלה זו, ראוי לעיין מה הדין היכי דהיו רק חמשה שהתפללו ביחד בשעה שהיו עשרה בביהמ"ד, ולא הי' שם עוד אחד שעומד בברכות ק"ש, מה דינם בזה האם יש היתר לא' מהם לחזור ולומר השמ"ע פעם שנית בשביל עניית קדושה, או לא.

והנה מקור הלכה זו הוא מדברי השו"ע סי' ס"ט לגבי הפורס על שמע וז"ל המחבר, אם יש בני אדם שהתפללו כל אחד ביחיד ולא שמעו לא קדיש ולא קדושה עומד אחד מהם ואומר קדיש וברכו וברכה ראשונה יוצר אור ולא יותר וזה נקרא פורס על שמע וכו' ולאחר שסיימו ברכת יוצר אור אומר אבות וגבורות וקדושה ואתה קדוש וזה נקרא עובר לפני התיבה ואין עושין דברים אלו בפחות מי' משום דהוי דברים שבקדושה וכו' ואפילו בשביל א' שלא שמע אומרים, ע"כ. וברמ"א שם מכואר דאנן אין נוהגין לומר ברכה ראשונה שביוצר רק קדיש וברכו ושמ"ע, ובמג"א שם סק"ד כתב וז"ל מיהו נ"ל דאם אין שם ששה שלא התפללו לא יתפלל הש"ץ בלחש רק יתחיל מיד בקול רם דהא עיקר הכוונה משום הקדושה. וכתב הכ"ה בשם הרדב"ז ח"א (צ"ל ח"ד) סי' רמ"א שאם כולם התפללו ביחיד ולא שמעו קדיש וקדושה אין חוזרין ומתפללין לצאת ידי קדיש וקדושה, ע"כ. וביארו הרג"מ ורעק"א בהגהותיו דהרדב"ז חולק עם המחבר, דלשי' המחבר אפי' בשביל יחיד שכבר התפלל ולא שמע קדיש וקדושה חוזרין ומתפללין, ולהרדב"ז אם כבר התפללו ביחיד, אפי' אם היו עשרה שהתפללו כל אחד בפ"ע, אין חוזרין ומתפללין. וראיתי בשו"ת מהר"ם שיק חיו"ד סי' שע"ז שרצה לתלות דין הראשון של המג"א שדוקא בששה מתפללים יכולים להתפלל מקודם תפלת הלחש, בשי' הרדב"ז שהביא המג"א אח"כ, דרק לשי' הרדב"ז דסובר דבשביל יחידים שהתפללו כבר, פרח מהם החיוב להתפלל בק"ר, ודוקא בשביל מי שלא התפלל עדיין כלל יכול להתפלל בק"ר א"כ בפחות מששה מתפללים דהוי כיחידים לא תקנו להתפלל ב"פ, משא"כ לשי' המחבר דאפי' למי שהתפלל כבר ביחידות נשאר עליו החיוב להתפלל בק"ר לענות קדושה ומודים, לדיד' בודאי הדין שאפי' ביחידים שעדיין לא התפללו צריכים להתפלל קודם תפלת הלחש כתקנת חו"ל, ואח"כ יתפלל אחד בק"ר, דלמה יגרעו מאם כבר התפללו ביחידות בלחש, עכת"ד.

ולפענ"ד צע"ק בדברי המהר"ם שיק, כי לפי דבריו הי' להמג"א להביא מקודם שי' הרדב"ז שחולק על המחבר, ואח"כ להביא הך דינא של ששה מתפללים, ולפי סידור דברי המג"א נראה לכאן' דהך דינא של ששה מתפללים קאי אפי' לשי' המחבר. וגם צ"ע דלפי שי' הרדב"ז פשיטא דיחיד שלא התפלל עדיין ורוצה לענות קרושה צריך להתפלל תיכף בק"ר דהא אם יתפלל מקודם בלחש לא יוכל להתפלל אח"כ בק"ר, ואם פחות מששה הוי כיחידים מה חידש המג"א, ואם תאמר שהחידוש הוא דפחות מששה הוי כיחידים, לא הי' לו להמג"א להאריך ולכתוב הטעם שיתפלל תיכף בק"ר, דהא עיקר הכוונה משום הקרושה, רק הי' לו לכתוב דפחות מששה הוי כיחידים ולהביא שי' הרדב"ז וממילא ירעינן דאין להתפלל בלחש תחלה כי שוב לא יהי' להם אופן לענות קרושה.

ואפשר ליישב בדוחק, לפי מה שיתבאר להלן בשם אחרונים בדריעבד היכי דיחידים התפללו בשעה שהיו עשרה בביהמ"ד, גם הרדב"ז יורה דמותר לחזור השמ"ע בשביל עניית קרושה, א"כ כאן דמיירי שיש עכשיו עשרה בביהמ"ד כמבואר במחבר, ס"ד לומר דגם לכתחלה מותר ליחידים להתפלל מקודם תפלת הלחש, לכן כתב המג"א דפחות מששה הוי כיחידים וכיון דעיקר כוונתם הוא משום עניית קרושה לכתחלה לא יתפללו ב"פ אע"פ שבדריעבד אם התפללו כבר היו מתירים לא' מהם לחזור ולהתפלל.

אבל סברת המהר"ם שיק דלשי' המחבר מותר להתפלל תחלה בלחש, צע"ק דהא טעם המחבר שסובר שיחיד שכבר התפלל מותר לחזור ולומר שמ"ע הוא רק כדי שיוכל לענות קרושה, וא"כ היכי דיש לו עצה לומר קרושה בפעם ראשונה למה יהי' לו היתר לכתחלה להתפלל שני פעמים.

והנה ראיתי בחי' בית מאיר על שו"ע, שגם הוא מקשר שני דינים אלו המובאים במג"א קצת באופן אחר, שפי' שהמג"א מביא שי' הרדב"ז לרא' למ"ש קודם היכא דאין ששה מתפללים. וכתב שם על מ"ש המג"א בשם הרדב"ז וז"ל, האמת שאין בידי לא כ"ה ולא רדב"ז, אבל ע"כ אין לפרש שלא יתפלל ש"ץ התפלה בק"ר כדי להשמיע קריש וקרושה, דהא עיקר דין דפורס על שמע ועובר לפני התיבה נאמר היכי דיש מי שהתפלל כבר ביחיד ולא שמע קריש וקרושה וכ"ש ב', אלא נ"ל דהמ"א מביא ראי' למ"ש מקודם דבאין ו' מתפללים לא יתפלל בלחש, ע"ז מביא בשם הרדב"ז דאין חוזרין ומתפללין, פי' אין חוזרין מחדש כל סדר התפלה עם תפלת הלחש, ולכך בשאין שם עכ"פ ששה שלא התפללו לא יתפלל תפלת הלחש, וזת"ד.

וכל מי שיש בידו ספר הרדב"ז, לאחר עיון בדבריו, יראה מבואר דכוונתו דאין חוזרין ומתפללין התפלה בק"ר, שכתב שם וז"ל, אבל היכי דהתפללו ודאי אינם חוזרים ומתפללים דכבר פרח מינייהו קריש וקרושה שהרי באותה שעה יחידים היו, עכ"ל. נראה מדבריו דפטורים לגמרי מקריש וקרושה וממילא אין מתפללים אפי' תפלת ק"ר בשבילם כלל, וכן מבואר שם באותה תשובה באיזהו מקומן. ואפי' לפי פירושו של הב"מ בדברי הרדב"ז צע"ק כי מה הראי' מדברי הרדב"ז להא דאין ו' מתפללים, דבשלמא בשאלת הרדב"ז דכולם כבר התפללו תפלת הלחש א"כ אין להם לחזור ולהתפלל תפלת הלחש רק תיכף יתחילו התפלה

בק"ר כדי לענות קדושה, משא"כ בניד"ר שעדיין לא התפללו תפלת הלחש אפשר דמותר להתפלל תפלת הלחש לכתחלה כעיקר תקנת חז"ל להתפלל תפלת י"ח בלחש ואח"כ לחזור ולומר התפלה בק"ר כדי לענות קדושה.

ובשו"ע הרב סעי' ה' מבאר דברי המג"א אלו, שהדין הראשון דבאין ששה מתפללים לא יתפללו תפלת הלחש אינו תלוי כלל בש"י הרדב"ז, רק אף לש"י המחבר דיחיד שהתפלל כבר ולא שמע קדושה יכול לירד לפני התיבה ולחזור ולהתפלל כל התפלה בשביל הקדושה, זה דוקא בדיעבד שכבר התפלל אבל לכתחלה אם לא התפלל עדיין אין להתפלל בלחש תחלה אלא א"כ יש רוב מנין שלא התפללו עדיין שאז הם כמו צבור גמור וכו' אבל בפחות משה של התפללו לא יתפלל הש"ץ בלחש תחלה וכו' אלא יתחיל מיד בק"ר שהרי עיקר הכוונה משום הקדושה. עכ"ר. ונראה ביאור דברים אלו שתקנת חזרת הש"ץ תפלת י"ח לא נתקנה רק בשביל צבור, וכשארין ששה שלא התפללו הם נדונים כיחידים ולכתחלה אין להם להתפלל ב"פ, רק אחד מהם יתפלל תיכף בק"ר כדי שיוכלו לענות קדושה. אבל בדיעבד היכי דכבר התפללו ולא אמרו קדושה יכולים לחזור ולומר השמ"ע כדי שיוכלו לענות קדושה.

נמצא דלש"י המחבר לפי דברי מהר"ם שיק מותר לכתחלה להתפלל בלחש באין ו' מתפללים ולחזור ולהתפלל בק"ר, ולפי דברי שו"ע הרב לכתחלה אין להתפלל בלחש מקודם, ומ"מ בדיעבד היכי דכבר התפללו מותר לחזור ולומר בק"ר אפי' בשביל יחיד כדי לענות קדושה. ולש"י הרדב"ז ראנן נהיגין כוותי, אפי' בשביל י' יחידים שהתפללו כבר אין חוזרין ומתפללין.

וראיתי בבה"ל בסי' ס"ט שנסתפק לש"י הרדב"ז היכי דהתפללו ה' בנ"א בשעה שהי' מנין בביהמ"ד דאפשר דבכה"ג כיון דבעת התפלה הי' מנין בביהמ"ד והיו יכולים לומר קדושה לא פרח מינייהו חובת קדושה ואפשר דאפי' הרדב"ז יורה דמותר לחזור ולהתפלל, ונשאר בצ"ע. ובשו"ת אמרי יושר ח"ב סי' ט' הביא בשם התהלה לדוד דבכה"ג כיון שהיו שם עשרה בביהמ"ד בשעת התפלה אע"פ שלכתחלה הי' אחד מהם צריך להתפלל תיכף בק"ר כיון שלא היו ששה מתפללים, מ"מ בדיעבד כשכבר התפללו גם הרדב"ז יורה דמותר לחזור ולהתפלל בק"ר כדי לענות קדושה, והסכים לדבריו.

ועדיין צריכים לברר אם בכה"ג יאמר כל תפלת י"ח בק"ר או רק עד אחר ג' ראשונות כדי לומר קדושה, דהא רק לש"ץ התירו להתפלל בק"ר, ובל"ז יש איסור להשמיע קולו בתפלתו משום קטני אמנה כדאיתא בגמ' (ברכות כ'). וכן מבואר בשו"ע סי' ק"א, ובניד"ר אין לו דין חזרת הש"ץ, ורק התירו לומר השמ"ע בק"ר כדי לענות קדושה, וא"כ אפשר דאחר ג' ראשונות צריך לגמור בלחש.

ולאחר העיון בדברי שו"ע הרב נראה דבכה"ג מותר לגמור בק"ר ואין בו משום קטני אמנה, דהנה היכי דאין ששה מתפללים וצריך להתפלל תיכף בק"ר כתב דאחר ג' ראשונות יתפלל בלחש שלא התירו להשמיע קולו בתפלתו אלא בחזרת הש"ץ בלבד וזה אינו ש"ץ רק מתפלל פעם אחת בשביל חובת עצמו בלבד, ולעיל כשהביא ההלכה של פורס על שמע ועובר לפני התיבה היכי דכבר התפלל ולא שמע קדושה דחזור ומתפלל כדי לענות קדושה, לא כתב כלום מענין אמירה

בלחש אחר ג' ראשונות. ונראה שסובר דרך כשמתפלל פעם ראשונה בשביל חובת עצמו אסור להשמיע קולו בתפלתו, משא"כ כשכבר התפלל תפלה בלחש וחוזר ומתפלל כדי לענות קדושה מותר לגמור כל התפלה בק"ר אע"פ שאין לו דין חזרת הש"ץ. ועיין בתהלה לדוד שכתב כן, והוסיף דכשמתפלל בק"ר צריכים להיות ט' שישמעו ויענו אמן. ולפ"ז מסתבר דבאין ט' שומעין, גם שו"ע הרב יורה דיגמור כל התפלה בלחש.

וראיתי בבה"ל בסי' ס"ט על מ"ש רמ"א וז"ל ומי שעובר לפני התיבה ואמר ג' ברכות הראשונות ישרים כל התפלה, כתב הבה"ל נ"ל דר"ל בלחש, דהא האחרים יכולים ללכת לדרכם כמ"ש הלבוש. נראה דסובר דאפי' אם ישארו ט' שומעין לא יגמור בק"ר כיון דמן הדין רשאים ללכת לדרכם, אבל מדברי שו"ע הרב והתהלה לדוד הנ"ל לא נראה כן, וגם מדברי שו"ת אמרי יושר הנ"ל נראה שסובר בפשיטות שמותר לגמור כל השמ"ע בק"ר, והביא שם בשם האשל אברהם שאפי' בשביל א' שלא שמע תפלת העמידה מותר לחזור ולומר כל תפלת י"ח בק"ר, ואף דאנן לא נוהגין כן, בניד"ר יש לסמוך ולחזור השמ"ע עיי"ש.

וזאת תורת העולה מכל הנ"ל, דהיכי דלא היו ששה מתפללים, ובביהמ"ד הי' מנין בשעת התפלה, אע"פ שלכתחלה הי' אחד מהם צריך לומר בק"ר עד אחר ג' ראשונות כדי שיוכלו לענות קדושה, בדיעבד כשכבר התפללו כולם בלחש יכול אחד לחזור ולהתפלל כדי לענות קדושה אפי' לשי' הרב"ז דנהגין כוותי', ומותר לגמור כל התפלה בקול רם כשיש ט' שומעין ועונין אמן.

ועדיין צריכין לברר אם מותר לו לומר ברכת כהנים, דלכא' אפשר לומר כיון שיש כאן עשרה הוי ראוי לנשיאת כפים ובזמן שראוי לנ"כ אומרים ברכת כהנים, אבל מסתבר דאין לאומרו, הגם דהמ"א בסי' קכ"א סק"ג כתב דאין למחות ביד יחיד האומר אותו כ"ז שראוי לנ"כ, אעפ"כ לכתחלה בודאי אין לאומרו, כדאיתא ברמ"א שם ובש"א, ובכה"ח אות ח' מביא בשם התו"ח דיש למחות ביד האומרו, ואת"ל דבניד"ר עדיף טפי מיחיד כיון שמתפלל התפלה בק"ר בעד הצבור, אעפ"כ לא הוי לי' דין ש"ץ כמ"ש לעיל דבאין ששה מתפללים אין דין חזרת הש"ץ, וכיון דרק בש"ץ מצינו דהוי מסדר תפלתו, מנלן דבניד"ר לא הוי הפסק לכתחלה, ועדיין צ"ע.

ולכא' נראה פשוט דקדיש אחר התפלה בודאי אין לומר, כי זה פשוט וברור שתקנת חז"ל היתה לומר קדיש רק אחר תפלת הצבור, ולא מיבעיא לשי' מהר"ש לאנדא בנו"ב מה"ת או"ח סי' ז' דרק אחר חזרת הש"ץ של שחרית ומנחה מותר לומר לתקבל, בודאי אין לאומרו, רק אפי' לשי' החולקים עליו וסוברים דגם אחר תפלת הלחש בצבור מותר לומר קדיש, בניד"ר לא הוי תפלת הצבור כלל, ואין לומר הקדיש.

ועתה נחזור לשאלתנו, היכי דיש אחד שעדיין עומד בברכות ק"ש, הנה כבר נתבאר לעיל דכל מ"ש להתיר לחזור ולהתפלל פעם שנית באין ו' מתפללים הוא רק היתר בדיעבד בשביל עניית קדושה, א"כ בכה"ג שיש עצה שלא יצטרכו לומר השמ"ע ב"פ ודאי פשוט שמי שעומד בברכות ק"ש יאמר ג' ברכות ראשונות בק"ר כדי שיוכלו לומר קדושה, ואח"כ יגמור בלחש כי אצלו זה תפלה הראשונה

שמתפלל בעד חובת עצמו ואסור להשמיע קולו בתפלתו כמ"ש לעיל בשם שו"ע הרב, ואסור לא' מהאחרים לחזור ולהתפלל.

והנה אח"כ ראיתי בשו"ת לבושי מרדכי ח"ב סי' י"א שאלה כזו אירע שה' אנשים התפללו השמ"ע ביחד בלחש וא' הי' עומד עדיין בברכות ק"ש והוא אמר הג' ראשונות בק"ר כדי שיענו הצבור קדושה והשאר התפלל בלחש ואחר ובא לציון אמר אחד קריש תתקבל. ותמה הלבושי מרדכי למה לא סיים כל השמ"ע בק"ר דהא בסי' קכ"ד ס"ב מבואר במחבר דבשעת הדחק מתפלל הש"ץ התפלה בק"ר בלא תפלה בלחש והמג"א הביא כמה דעות ומנהגים שאפי' שלא בשעה"ד מותר עכ"ר. ולענ"ד לא הבנתי תמיהתו וראייתו מדברי המחבר בסי' קכ"ד, דהא שם איירי בצבור שהתפללו בלחש והש"ץ נכנס לבהכ"נ וצריך לעמוד לפני התיבה, יורד ומתפלל תיכף בק"ר בשביל הצבור, וא"כ בשלמא התם דאיירי בצבור שהתפללו, דאז יש תקנת חז"ל להתפלל חזרת הש"ץ בק"ר, שם התירו בשעה"ד להתפלל השמ"ע של חזרת הש"ץ אפי' למי שלא התפלל מקודם תפלתו בלחש, (וגם בזה יש אחרונים שחולקים, עיין בכה"ח שם), משא"כ בניד"ד שרק ה' התפללו ביחד והם אינם נדרונים כתפלת הצבור כנ"ל ואין עליהם שום חיוב ותקנה של חזרת הש"ץ רק חיוב לענות קדושה, למה יהא מותר למי שלא התפלל עדיין להתפלל כל התפלה בק"ר, הא אסור להשמיע קולו בתפלתו.

ואפשר דראיית הלבושי"מ אינו מדברי המחבר אלא מדברי הרמ"א שם שכ' וכן אם הוא שעת הדחק כגון שירא שיעבור זמן התפלה יוכל להתפלל מיד בק"ר והצבור מתפלל עמו מלה במלה בלחש עד לאחר הא"ל הקדוש. ועיין בפמ"ג שכ' שהש"ץ יגמור התפלה בק"ר, וכ"כ גם שאר אחרונים, ובכה"נ לכאז' אין דין חזרת הש"ץ על תפלה זו דהא הצבור עדיין לא התפללו תפלת הלחש ואעפ"כ מותר להש"ץ להתפלל תיכף בק"ר, א"כ ה"ה הכא. אבל לכאז' גם זה צע"ק דהא אנן לא נהנינן כהרמ"א שם רק הש"ץ גומר תפלתו בלחש. ובתה"ל כתב הטעם משום דכיון שהש"ץ מתפלל פעם ראשונה בשביל חובת עצמו אינו רשאי לגמור תפלתו בק"ר (ועיין בכה"ל שכ' טעם אחר למנהגנו), ואפי' לשי' הרמ"א, למ"ש הפמ"ג דהש"ץ גומר כל התפלה בק"ר, אפשר לחלק בין נידון דידן להתם, וכן משמע מדברי שו"ע הרב שמחלק בין ב' דינים אלו כי בסי' ס"ט כשכתב דכשמתפלל פ"א בשביל חובת עצמו בלבד לא יגמור בק"ר ציין להרמ"א בסי' קכ"ד ס"ב, ומסתימת דבריו בסי' קכ"ד נראה שגם הוא סובר כהפמ"ג דהש"ץ גומר בק"ר וע"כ צ"ל כמ"ש התה"ל בסי' ס"ט, דשאני בסי' קכ"ד דכיון דהצבור מתפללין עמו מקרי שפיר חזרה, ומש"ה מותר לגמור בק"ר, משא"כ בסי' ס"ט דאין צבור מתפללין עמו מקרי תפלת היחיד ואסור לגמור בק"ר, וא"כ ה"ה בנידון שלפנינו שאין על תפלה זו דין חזרת הש"ץ לכאז' צריך לגמור התפלה בלחש, וצ"ע.

גם מ"ש הלבו"מ בענין אמירת קריש דלכתחלה בודאי לא הי' להם לומר הקריש, וחלילה לחלוק על הגאון הנוב"י, אבל בדיעבד הוא מצדיק שלא הי' לבטלה, ומביא רא' דגם על תפלת הלחש אם היו עשרה י"ל קריש, מדברי המג"א שם בסי' קכ"ד סק"ג דהי' מנהג לומר רק ג' ראשונות וג' אחרונות בק"ר והשאר בלחש ומסתמא לא בטלו אמירת הקריש אח"כ עיי"ש, לענ"ד לא הבנתי דבריו

דהא שם עכ"פ התפללו עשרה ביחד והוי תפלת צבור ובצבור נתקן לומר קדיש, משא"כ בנידון שלו דרך ה' התפללו ביחד מה איכפת לן שהיו עשרה בביהמ"ד הלא לא נחשב תפלתם כתפלת הצבור, רק נדונים כיחידים, ויחיד בודאי אינו אומר קדיש, וצ"ע בדבריו.

בענין חתיכה הראויה להתכבד

מתתיהו במהרי"א זצ"ל דייטש

חתן הגר"מ הלברשטאם שליט"א

דומ"צ וראש ישיבת דברי חיים

בעיה"ק ירושלים תובכ"א

(א) בשו"ע יו"ד סי' ק"א ס"ג כתב, תרנגולת בנוצתה שנתערבה באחרות בטלה שהרי אינה ראויה להתכבד לפני האורחים כמות שהיא ואע"פ שאחר שנתערבה הסירו הנוצה, וכן לא חשיבה ראויה להתכבד אלא אם כן היא מבושלת, וכן כבש שלם או חתיכה גדולה יותר מדאי לא חשיבא ראויה להתכבד שאין דרך ליתן לפני האורח כבש שלם, או חתיכה גדולה יותר מדאי, ויש חולקים בכל זה, וברמ"א ז"ל כתב, וכן נוהגין, מלבד תרנגולת בנוצתה דמחוסרת מעשה גדול דנוהגים בה שהיא בטלה עכ"ל, מבואר להלכה, דרעת המחבר ז"ל הוא, דחתיכה חיה או גדולה ל"ה ראוי להתכבד, ולדידן דקיי"ל כרמ"א ז"ל אף בכה"ג הוי ר"ל חוץ מתרנגולת בנוצתה, ואע"ג דהמחבר ז"ל סיים עלה ויש חולקים, מ"מ כבר כתב הש"ך ז"ל להלן (סי' רמ"ב) דבכ"מ שכתב השו"ע דיעה א' בסתם ואח"כ כתב ויש חולקים דעת המחבר כדעה הראשונה וכ"מ בפרמ"ג ז"ל בכ"מ, (עיי' פרמ"ג ריש סי' ס"ט).

(ב) והקשה בתשו' שמש צדקה (חיו"ד סי' ל"ג) דלכאורה המחבר ז"ל סותר דבריו דהכא למש"כ בסוף הסימן סעי' ח' וז"ל, קורקבן שנמצא נקוב ונתערבה אותה תרנגולת עם אחרות מדמין שומן שבקורקבן לשומן התרנגולת של מקום חיבור הקורקבן ואם דומים לגמרי מכשירים האחרות וכו', ובסעיף ט' כתב, ראש כבש שנמצא טריפה ולא נודע מאיזה כבש הוא והקיפו הראש לצוארו של אחד מהכבשים ונמצאו החתיכות דומות ומכוונות יפה יש לסמוך על זה להתיר האחרות עכ"ל, והנה הרי מכלל הן אתה שומע לאו, דאם אינם דומות אהדדי אסורות כולן מידי דהוי ר"ל, והא כאן על כרחך מיירי דהתרנגולת או הכבשים היו עדיין חיים דלאחר הבישול כבר אי אפשר להכיר ולכוון השומן, ואם כן צריך עיון דהא מבואר שיטת המחבר ז"ל דלא חשיבי חהר"ל רק בחתיכה מבושלת, ולכאורה דבריו סתרי אהדדי וצ"ע. (והו"ד בפ"ת סי' ק"א סק"ז, והאריך בכמה פנים ליישב הסתירה, ועיי' דרכ"ת ס"ק צ"ט).

(ג) ואשר יראה בזה לכאורה, דהנה הפרישה (בסי' ק"א סק"ב) העלה בשיטת הרשב"א ז"ל דס"ל דחתיכה חיה ל"ה חהר"ל, דלא קאיירי רק בבשר בהמה דלא חזי לאומצא, משא"כ בשר עוף דרכיך וחזי לאומצא וחזי למיכל לה באומצא

כמבואר בשבת (פרק מפנין) א"כ שפיר הוי' ר"ל אפילו היא עדיין אינה מבושלת, עכת"ד. וממילא הכא בסעי' ח' דאיירינן בתערובת דתרנגולת, שפיר מבואר דעת המחבר ז"ל דאם לא הוי דומות הקורקבן לתרנגולת היו אוסרים כל החתיכות משום חהר"ל, כיון דבעוף איירינן ובדידה אפילו חתיכה חיה הויא חהר"ל לכו"ע כיון דחזי לאומצא וכמבואר, וא"ש.

(ד) וארוחנא בזה נמי לכאורה ליישב סתירת השו"ע דהקשו הפרמ"ג (סי' ק"א ש"ד סק"ז) והגרעק"א ז"ל בחידושו (בסי' ס"ט ובסי' ק"י), דהכא בסעיף ג' מבואר בהדיא שיטתו דחתיכה חיה לא חשיב חהר"ל, ובסי' ס"ט סעי' י"ד וכן בסי' ק"י סעי' ה' משמע בהדיא דאית לי' דגם חתיכה חיה חשיב ראויה להתכבד ואינה בטלה, מיהו להאמור היה אפשר למיכם לה דאיירי בבשר עוף ובזה באמת ס"ל דאף חתיכה חיה הוי חהר"ל ואתי שפיר.

(ה) מיהו אכתי איכא למידק, התינח דעלה בדינו ליישב הסתירה מסעי' ח' דאיירינן בתערובת דתרנגולת, אך אכתי תיקשי לך מהא דראש כבש בסעי' ט' דמבואר דהוי חהר"ל, והא בשר כבש נמי לא חזי לאומצא כבשר בהמה, וממילא לא הויא חהר"ל, ותררא קושיא לדוכתא.

(ו) והלענ"ד להוכיח בזה, דרעת הגאון בעל תשו' שואל ומשיב ז"ל הוא, דבשר שעיר נמי בשר רך הוי וחזי לאומצא, דהנה בירושלמי (פ"ג דעירובין ה"א) איתא, בשר חי מערבין בו, דתנינן הבבליים אוכלים אותו כשהוא חי מפני שרעתן יפה, ופירש בקרבן העדה, דתנינן במנחות פרק שתי הלחם, חל להיות יום הכיפורים בערב שבת, השעיר של מוסף שנאכל לכהנים במוצא יוה"כ פ' והוא ליל שבת, ואינן יכולין לבשלן לא ביוה"כ פ' ולא בשבת, הבבליים אוכלין אותו חי בערב, מפני שרעתן יפה, ואין קוצין לאכול בשר חי, ובהגהות ציון וירושלים (לבעל שו"ת שואל ומשיב ז"ל) מעורר בזה"ל, צ"ע דיש לומר שאני שעיר שהוא רך*). ועי' מ"א סי' ש"ח סקנ"ו, ואם כן אין ראיה משם וכו' עכ"ל, הרי דנקט דגם בשר שעיר רך וחזי לאוכלה חי, וא"כ ה"נ לנדרו"ד אולי יש לומר דבשר כבש נמי רכיך וחזי לאומצא, וא"כ ניחא היטב, דכתב השו"ע דהו"ל ר"ל וכמשנ"ת וא"ש. [ולכאורה אין הכרח לאוקמי לה ככבשים שלמים דשפיר י"ל דאף בחתוכות שפיר אפשר ללמוד בהקפת הראש על הצוואר אע"פ שהוא חתוך ודו"ק].

(*) עפ"ז אולי אפשר ליישב קו' הגאון מוה"ר מאיר אריק זצ"ל בהגהות טל תורה על ירושלמי מס' סנהדרין פ"ב ה"ב דאמרינן התם לגבי בן סורר ומורה, אכלו חי כלב הוא, וכו' ע"ז בטל תורה, וצ"ע דהא הבבליים אוכלין השעיר בשר חי, ועי' בירושלמי פ"ג דעירובין ה"א דמשו"ה מערבין בבשר חי, והכא קרי לי' אכילת כלב, עכ"ל. ולדברי הגר"ש אפשר ליישב דדברי הירושלמי בסנהדרין לא מיירי בבשר שעיר רק בבשר קשה כגון בשר שור, ולק"מ. ועיין במנחת פתים על שו"ע אה"ע בסופו בהוספות על או"ח סי' ש"ח סעיף ל"א שהגר"מ אריק עצמו כתב שם דאסור לערב עם בשר קשה יעוי"ש. ובלא"ה יש להעיר בעיקר קושיית הגר"מ אריק שהק' מהא דהבבליים אוכלים השעיר בשר חי, דבאמת מבואר בהדיא שם במנחות (דף ק' ע"א) דגנאי הוא להם ועיי"ש בתוס' דמחזי כרעבתונא, וא"כ שפיר אמרו בירושלמי דהאוכל בשר חי כלב הוא.

(ז) אמנם באמת למעשה נראה, דאין לחלק בזה, בין בשר בהמה לבשר עוף, מדשתקו רבותינו גדולי הפוסקים ז"ל לחלק בזה, ויותר מזה ראיתי בתשו' מקום שמואל (כח' דינים לסי' ק"א ס"ג) דרחיא לי' לדברי הפרישה שמחלק בזה, ואף שבתשו' שערי דיעה (יו"ד ח"ב סי' קמ"ח) הוכיח כחילוק זה עיי"ש, ובדרכ"ת (ס"ק ל"ט) כתב דנפק"מ בזה לענין ספק, דאז אפשר לצרף שיטת הרשב"א ז"ל דחתיכה חיה ל"ה חהר"ל, וממילא נפק"מ אם גם בספק דבשר עוף נוכל לצרף שיטת הרשב"א ז"ל בזה ע"ש, מ"מ להלכה למעשה צ"ע בזה.

(ח) והנלענ"ד להוכיח בהריא דרבינו הפרמ"ג ז"ל לא נחית להאי חילוקא בשיטת הרשב"א ז"ל בין בשר בהמה לבשר עוף, דהנה בסי' ק"א ש"ד סק"ח כתב בזה"ל, וכתב הפ"ת אות ה' דאם לא נודע עד לאחר הסרת הנוצות לא בטל וכו', ומיהו בנודע קודם הבישול בחפסד מרובה ושעת הדחק, יש לצדד ולצרף לסניף דעת הרשב"א, ומ"מ צ"ע, עכ"ל, והנה הרי הפרמ"ג ז"ל איירי הכא בתערובת דתרנגולת, ומ"מ כתב לצדד ולצרף בזה שיטת הרשב"א ז"ל דחתיכה חיה לא חשיב חהר"ל, הרי חזינן דעת הפמ"ג דס"ל להלכה למעשה דאף כחתיכה חיה דתרנגולת ס"ל לרשב"א ז"ל דלא חשיב ראויה להתכבד ודו"ק.

(ט) וכן נלענ"ד ללמוד מתשו' בית שלמה (יו"ד סי' קכ"ז) דלא ס"ל האי חילוקא בין בשר בהמה לבשר עוף, דהנה איהו דן התם בעור אווז ספק טריפה שנתערבה ברוב כשירות ולא נודע הספק עד אחר התערובות, והאריך בזה שם ובתו"ד צידד נמי צירופא להיתירא שיטת הרשב"א ז"ל דס"ל דחתיכה חיה לא חשיב ראויה להתכבד, אע"ג דאיירי שם לענין עור אווז דרכין וחזי לאומצא, כדאיתא בהריא בשבת (קכ"ח ע"א) שאני בר אווזא דחזי לאומצא, הא קא חזינן דנקט דאפילו בכה"ג אית לי' לרשב"א ז"ל דחתיכה חיה ל"ה ראויה להתכבד ודו"ק. [וע"ע בדע"ת למהרש"ם ז"ל סי' מ"ט ס"ק י"ט].

(י) ובעיקר הדבר שהעלו לחדש, דבשר בהמה לא רכיך ולא חזי לאומצא, לכאורה באמת מבואר כן להריא בתוס' פסחים (כד, ב) ד"ה פרט, שכתבו וז"ל, פרט לאוכל חלב חי, והא דאמר בגיד הנשה (חולין קב:) אכל צפור טהורה בחייה בכל שהוא במיתתה בכזית, שאני עוף שהוא רך וחזי לאומצא עכ"ל, הרי דבשר עוף חלוק משאר בשר בהמה. [ואולי י"ל דחלב שאני וצ"ע]. וכן פשיטא לי' למנן אברהם (סי' ש"ח ס"ק נ"ו) דבשר בהמה דאינו רך לא חזי לאומצא ולכן אסר לה בטלטול, ע"ש.

(יא) אולם בביאור הגר"א ז"ל (שם בסי' ש"ח סל"א) וכן מצדד שם באלהיו רבה בתירוצו השני דכל בשר חזי לאומצא, ואפילו בשר בהמה, וכן הסכימו לזה בספר מאמר מרדכי ובספר קרבן נתנאל כמבואר בביאור הלכה שם, וכן משמע מסתימת לשון השו"ע שם דמתיר בטלטול בשר חי משום דחזי לאומצא ולא מחלק בין בשר בהמה לבשר עוף, ולמעשה פסק במשנה ברורה (שם ס"ק קכ"ה) וז"ל, וע"כ אף שראיתי בהרבה אחרונים שהעתיקו דברי המ"א לדינא במקום הדחק יש לסמוך על המקילין ע"ש.

(יב) ומעתה דנתבאר לן לכאורה בס"ד דאין לחלק בין בשר בהמה לבשר עוף,

דתרווייהו חזי לאומצא, אם כן אין מקום לחלק בשיטת הרשב"א ז"ל דס"ל חתיכה חיה לא חשיב ר"ל, בין בשר בהמה לבשר עוף, ואי חזי דבכשר בהמה ס"ל דחתיכה חיה ל"ה חהר"ל ה"נ חתיכה חיה דבשר עוף לא חשיב חהר"ל, ואם כן הדרא קושיין לדוכתא בסתירת השו"ע, דבסעי' ג' ס"ל דחתיכה חיה לא הוי ר"ל, ובסעי' ח' וסעי' ט' מתבאר דגם חתיכה חיה הוויא ר"ל.

(ג) והנלפענ"ד לתרץ בזה בס"ד, דהתם מיירי שחלק מהתרנגולות וכן מן הכבשים כבר חתכם חתיכות הראויות להתכבד בהם ובישלם יפה, אבל כמה עופות, וכן כמה כבשים, עדיין לא בישלם, [וה"ה אפילו אם לא נשאר חי רק תרנגול או כבש אחד שלם], ועלה קאמר שפיר המחבר ז"ל דמדמין שומן שבקורקבן לשומן אותה התרנגולת שהיא עדיין אינה מבושלת במקום חיבור הקורקבן דידה, ואם דומים לגמרי מכשירים האחרות, דהיינו גם חלק המבושלות, ורק אותה התרנגולת אסורה, אבל אם אינן דומים ע"כ שהתרנגולת הטרופה נמצאת כאן בתערובת העופות שכבר בישלן, וא"כ שפיר כולן אסורות, דכעת הרי הו"ל ר"ל, דהא הם כבר מבושלות וא"ש.

(ד) וכן נמי נראה לומר בסעי' ט' לגבי ראש כבש שנמצא טריפה ולא נודע מאיזה כבש הוא, אם עדיין יש לפנינו כבש שלם שאינו מבושל והקיפו הראש לצוארו ונמצאו החתיכות דומות ומכוונות יפה, יש לסמוך על זה להתיר האחרות, דהיינו אף אלו שהם כבר מבושלות, ואם לאו בע"כ דהכבש הטרופה נמצאת בחלק הכבשים המבושלות וכיון דכעת הו"ל ר"ל כולן אסורות וא"ש היטב. ואין להקשות דהרי בשעת התערובות עדיין לא הוי ר"ל, כיון דעוד לא היו מבושלות, דמ"מ הרי מבואר בתשו' הרדב"ז החדשות סי' רס"ו הו"ד בפ"ת ס"ק ה' דאם לא נמצאת הטרופה עד אחר שנעשה ראוייה להתכבד לא בטיל ע"ש, וכ"מ בפרי"ג ז"ל ש"ד סק"ח ע"ש, וא"כ הה"נ בנידו"ד דלא נודע הטרופה עד שנתבשלו ונעשו ר"ל אינן בטילות וא"ש.

עולת שבת בשבתו

הפטרת ויחי

וגם אתה ידעת את אשר עשה לי יואב בן צרוי וגו' ועשית כחכמתך ולא תורד שיבתו בשלום שאול וגו' והנה עמך שמעי בן גרא וגו' והוא קללני קללה נמרצת ביום לכתי מחנים וגו' ועתה אל תנקוה כי איש חכם אתה וגו' והורדת את שיבתו כרם שאול (מלכים א', ב'). והנה מצינו שאח"כ צוה שלמה המלך להמית את יואב, ואת שמעי צוה בנה לך בית בירושלים וישבת שם ולא תצא משם. ומקשים העולם איפה חכמתו של שלמה בזה. אמנם י"ל דהנה מצינו בהציווי על יואב אמר ולא תורד שיבתו בשלום שאול, ובפקודתו על שמעי אמר והורדת את שיבתו כרם שאול, וי"ל דכוונת דוד היתה שיואב יקבל כל עונשו בעוה"ז, ובזה יכופר עונו ולא ירד בשאול אחר מותו, משא"כ בשמעי היתה כוונתו שגם אחר מותו יראה שירד כרם שאול.

ועפי"ז שפיר נבין מה היתה חכמתו של שלמה בצוותו לשמעיו לבנות בית בירושלים וכו'. דהנה שמעי נתחייב מיתה על שמרד במלכות בדברו נגד דוד המלך, ומיתת מורד במלכות היא בסייף (רמב"ם פ"ג מהל' מלכים ה"ח), והנה מבואר בסנהדרין (דף ק"י ע"א) א"ר יוסי כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש, הרי שנתחייב שתי מיתות. והנה מיתת נחש היא חמורה ממיתת סייף, דנחש הוא במקום שריפה, כאו"ל (סנהדרין ל"ז ע"ב) דרין ארבע מיתות לא בטלו ומי שנתחייב שריפה נחש מכישו, ושריפה חמורה היא מסייף, וכיון דקיי"ל דמי שנתחייב שתי מיתות נידון בחמורה, א"כ אם הי' נידון במיתת נחש שוב לא הי' נשאר עליו שום עונש, דקלה בחמורה מישך שייך, לכך צוה עליו בנה לך בית בירושלים ולא תצא משם, דאמרו חכמז"ל (יומא כ"א ע"א) דמעולם לא הזיק נחש ועקרב בירושלים, וא"כ אף אם יומת במיתה אחרת, עדיין ישאר עליו עונש החמור לעוה"ב, ויקיים בזה ציווי אביו, ובאמת כן הוה שנתקיים עצתו, וק"ל.

(הגאון מוה"ר הירש באלחובער זצ"ל¹)

שמות

ויאמר משה אל האלקים מי אנכי כי אלך אל פרעה וגו' ויאמר כי אהי' עמך. וכבר תמחו המפרשים איך סירב משה להיות שליח ד' להוציא את בני"י ממצרים, וגם צריך להבין הכוונה בתשובת הקב"ה כי אהי' עמך. וי"ל דהנה הגה"ק מוה"ר שלום מבקעזא זצ"ל אמר על הפסוק הנסתרות לד' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו, דהנה יש ב' סוגי צדיקים, הא' הם צדיקים נסתרים שמסתירים מאחרים קדושתם ועבודתם כי מורא יעלה על ראשם פן יפלו ח"ו ברשת הגאות, וכל עבודתם הוא רק בינם לבין המקום, והסוג השני, הם צדיקים הנגלים, המשפיעים תורה וקדושה וכל מיני טובות וישועות לכלל ישראל. וזשה"כ הנסתרות לד"א, כי כן דרכם לעבוד את ד' בינם לבין ד"א, והנגלות, היינו הצדיקים הנגלים, לנו ולבנינו, שמשפיעין עלינו ועל בנינו כל מיני השפעות טובות. והוסיף הרה"ק הנ"ל, והא דאין חוששין הצדיקים הנגלים, כשרואים שיש בכוחם להריק השפעות על אחרים, שמא יבואו לידי התנשאות ח"ו, אמנם מאחר שרואים שד' עמם להצליח דרכם בהשפיעם על בני"י טובות וברכות, בטוחים הם שאין להם שום התנשאות וגאות, שהרי מקרא מלא דיבר הכתוב ואני אשכון את דכא ושפל רוח, וכיון ששורה השכינה ביניהם, בוודאי שאין בהם שום גאות. ועפי"ז י"ל, שזה הי' הטעם שסירב משה רבינו להוציא את בני"י ממצרים, כי חשש שמא יבא עי"ז בלבו פני"י של התנשאות שהוא הוא מושיען של ישראל,

(1) הובא בספר עיר דמשק אליעזר להג"ר אליעזר אבר"ק ראזוואראב ומ"מ בטארניגראד (זאלקאווא תקכ"ד) דף ה' ע"א, בשמו. — אולי הוא רבו של הגאון בעל פני יהושע, המוזכר בספרו בפנ"י במס' שבת דף ל"ה ד"ה וחילופי. (במגילת יוחסין שחיבר האברך הירא ושלם מו"ה אברהם צבי הירשפרונג ע"ה מבאבוב, בענף פ"ז, הביא שחתנו הי' הג"מ מ' יעקב ראובן יצחק, חו"י של הגה"ק מוה"ר שלום מקאמינקא זצ"ל).

וע"ז אמר לו הקב"ה, כי אחי עמך, וזה לך האות שאין כך שום נדנוד של התנשאות, כי הקב"ה משרה שכינתו רק אצל לב נשבר ונדרה.
(כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א)

וארא

ויפן פרעה ויבא אל ביתו ולא שת לבו גם לזאת. פירש"י, למופת המטה שנהפך לתנין ולא לזה של רם. ולכאורה יש לדקדק הלא רם הוא לשון זכר ואיך נופל על זה ולא שת לבו גם לזאת לשון נקבה. אמנם י"ל, דהנה מבואר במדרש מפני מה ה' מכה הראשונה בדם, שהענישם הקב"ה מדה כנגד מדה, שהם חטאו בדם תחלה, באומרם הבה נתחכמה לו פן ירבה, ואמרו ז"ל במדרש שעכבו נשים הרואות דם מלטבול במקוה, וגם ביטלו מצות דם מילה, לכן נענשו בדם תחלה, ופרעה ראה והבין היטב שמכת דם באה לו מדה כנגד מדה, ומ"מ לא שת לבו לקחת מוסר, ושפיר שייך ע"ז לשון זא"ת, כי לא קאי על הדם, רק על המדה כנגד מדה שהיא לשון נקיבה. אמנם עדיין יקשה דאם כוונת רש"י לומר שפרעה לא שת לבו לעונש מדה כנגד מדה, מדוע הזכיר רש"י מופת המטה שנהפך לתנין שלא ה' מדה כנגד מדה, אמנם הרבר נכון מאוד, דרש"י בא לומר דכוונת הפסוק כך הוא, דלא מיבעיא למופת התנין שלא ה' מדה כנגד מדה, פשיטא שלא שת לבו, אלא אפילו האות של דם שה' מדה כנגד מדה, גם לזאת לא שת לבו.

(הגאון בעל חתן סופר זצ"ל²)

בא

החודש הזה לכם, דרשינן כגמרא שנתקשה משה עד שהראה לו באצבע, וכן פי' רש"י, ונראה ליתן טעם למה דווקא באצבע, ע"פ מה שמצאתי, וירא ישראל את היר הגדולה, דמה שלקה הקב"ה למצרים על הים ה' ביד משום שעולם הוא שית אלפי פרסה ושליש עולם הוא ים דהוי תרי אלפי פרסי, משום שידו של הקב"ה הוא תרי אלפי, וא"כ עפ"ז מגיע לאצבע באם נחלק היר לחמשה אצבעות, ד' מאות פרסה, וידוע מ"ש הרמב"ם בפ"א מהל' קידוש החודש דאין מקדשין חדשים אלא בא", וידוע דא"י הוא ת' פרסה, וא"כ לזה רמז הקב"ה באצבע של הקב"ה שאין מקדשין החודש אך במדות ת' פרסה שהוא ארץ ישראל, וק"ל.

(הגאון מוה"ר מרדכי הענא זצ"ל מהמבורג³)

(2) מכת"י תלמידו הרה"ג מו"ה יודא ווייס ממאטערסדארף ואח"כ כבורגור-רוס. — נמסר לנו מאת נכדו האברך היקר והנעלה ר' עזריאל אליעזר מאנדלבוים נ"י. זכרה לו אלקי לטובה.

(3) הועתק מעצם כתי"ק. — ראה אודותיו בכר"ש שנה ג' חו' י' עמוד ח'.

נוסחאות והערות ברש"י על התורה

(נלקטו מקונטרס „יוסף הלל" להר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א)

ויגש

קאפ' מ"ז פסוק י"ח.

בשנה השנית, שנית לשני הרעב: ובמקצת דפוסים הנוסחה, בשנה השנית, לשני הרעב: וכן הביא הרמב"ן. אמנם בדפוס אלקבץ הנוסחה, בשנה השנית, ג' לשני הרעב: ונוסחה זו מוכרחת, שהרי טרם בא יעקב למצרים אמר יוסף כי זה שנתים הרעב, ופירש"י עברו משני הרעב, (ועיין בזה בשם אפרים) ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר. רק בכאן יעקב למצרים באה ברכה לרגליו, ורק אז שיך לומר ותן זרע (לזרוע האדמה) וכן משמע מן הפסוק וינהלם בלחם בכל מקנהם בשנה ההוא, משמע שזו היתה השנה השני'. וכן כתב רש"י ביחזקאל (כ"ט י"א) עה"פ ולא תשב ארבעים שנה, וז"ל מ"ב שני רעבון נגזרו בחלום פרעה כנגד שלשה פעמים שנכתב החלום וכו' ולא ה' להם אלא שתים שנאמר כי זה שנתים הרעב ומשירד יעקב למצרים פסק הרעב שהרי בשלישית זרעו שנאמר ותן זרע ונח', והארבעים נפרעו להם עכשיו ולא תשב ארבעים שנה עכ"ל. הרי שכתב להדיא שמ"ש ותן זרע ה' בשנה השלישית. וע"כ יהי' הפירוש ויבאו אליו בשנה השנית היינו אחר שנתנו מקנהם והוא ג' לשני הרעב.

שם פסוק כ"ה.

והיינו עבדים לפרעה, להעלות לו המס הזה ככל שנה לחוק שלא יעבור: קשה להבין שהם השתעבדו עצמם יותר ממה ששאל יוסף מהם, שהוסיפו שיהי' זה לחוק שלא יעבור, וגם היאך זה במשמעות הפסוק, יותר משמע שהם עצמם מחויבים במס הזה אבל לא בניהם אשר יקומו מאחריהם. אבל בנוסחת דפוס אלקבץ הם שני דבורים נפרדים, ודבור ראשון מסתיים ככל שנה והס"ד, ואח"כ מתחיל הדיבור, לחוק, וקאי על פסוק כ"ו שנאמר שם וישם אותה יוסף לחוק, ע"ז פירש"י, לחוק, שלא יעבור.

ויחי

קאפ' מ"ט פסוק כ"ב.

אבן ישראל, לשון נוטריקון אב וכן אבהן ובנין יעקב ובניו: בדפה"ר ובדפוס אלקבץ הוא דיבור אחד עם הקודם, שרש"י הולך ומפרש תרגומו של אונקלוס, כי לפי פירושו של רש"י כבר נתפרש לעיל אבן ישראל עקרון של ישראל, לשון אבן הראשה.

שם פסוק כ"ה.

מאיל אביך, היתה לך זאת והוא יעזרך: ואת שדי, ועם הקב"ה ה' לך כשלא שמעת לדברי אדונתך והוא יברכך. לנוסחה זו לא פירש רש"י מהו „זאת" שהי'

לו, ואולי נמשך על פסוק הקודם וכמו שכתוב מידי אביר יעקב. אבל בדפוס אלקבץ הנוסחה היא, ואת שרדי, מעם הב"ה ה' לך כשלא שמעת וכו'. לפי נוסחה זו רש"י מפרש כפירושו של הראב"ע שהמ"ם מן מא"ל אביך נמשך לתיבת ואת, ופירושו ומאת והטעם כפול. וזה שפירש"י מא"ל אביך, היתה לך זאת ומעם הקב"ה ה' לך, והכל נמשך על זה שמסיים כשלא שמעת וכו'.

קאפ' נ' פסוק ו'.

כאשר השביעך, וכו' אבל ירא לומר עבור על השבועה, שלא יאמר א"כ אעבור על השבועה שנשבעתי לך וכו'. ובדפוס ה' הנוסחה היא, אבל ירא לומר עבור עלי' לפי שאמר לו יוסף א"כ אעבור וכו'. וכן הוא בגמ' (סוטה ל"ו סוף ע"ב) א"ל זיל איתשיל אשבועתך אמר לי' ואתשלי נמי אדירך. ומשמע מזה הלשון שהי' המדובר בזה בין פרעה ויוסף פא"פ אע"פ שאמר יוסף אל בית פרעה לאמר דברו נא באזני פרעה וראי מילין כאלו לא ממסרן לשליח והיו מדברים פא"פ. אבל לפי נוסחת ס"ש נראה שלא דיבר יוסף עם פרעה כמו שנראה מן הפסוק רק שהרגיש לו בתיבת השביעני והי' די לו ברמז זה.

וכן ברא"ם הנוסחה לפי שהי' אומר לו יוסף, וג"כ יתפרש שפרעה הבין שיאמר לו כן, ובספר יוסף דעת הביא נוסחה לפי שיאמר לו א"כ וכו', וזהו ג"כ מתפרש שהבין פרעה שיאמר לו כן.

שמות

קאפ' א' פסוק י"ב.

וכאשר יענו אותנו, ככל מה שהם נותנין לב לענות, כן לב הקב"ה להרבות ולהפריץ: כתב הרא"ם, וראוי לגרום ככל מה שהם נותנים לב לענות, עם כ"ף הרמיון, כדי שתפול אחרי' מלת כן במאמר כן ירבה וכן יפרוץ. עכ"ל. ובאמת כן היא הגירסא בדפוס הראשון, והגאון כוון לזה מרעתו הרחבה. ובספר יוסף דעת הגיה ג"כ שצ"ל ככל בכ"ף, וזה הוא הגהת הרא"ם כמ"ש שם עה"ג, וההגה זו היא רק השערת הגאון הרא"ם, אבל דפוס זה קדם לו הרבה, וכך היתה הגירסא.

קאפ' ג' פסוק א'.

אחר המדבר, להתרחק מן הגזל שלא ירעו בשדות אחרים: והקשה ביפ"ת מאי רבותי' דמשה הא אמרינן בב"מ (דף ה' ע"ב) דרועה בהמות אחרים אין אדם חוטא ולא לו ובשביל הנאת אחרים אינו חוטא להרעות עד שיגיע למרעה המופקר לכל. וכאן שהיו צאן יתרו מאי רבותי' דמשה שהי' מוליכם למקום הפקר, ועל מה שתירץ דהי' לו חלק בצאן בשכרו כמו יעקב בצאן לבן, כתב התפארת יוסף וז"ל אין ספק שלא ראה מ"ש בוותר כאן בהדיא שלא הי' לו למשה חלק בצאן זה ע"ש.

אמנם התוס' כתבו בב"ק (דף ע"ט ע"ב ד"ה אין) דהא דאמרינן דרועה בהמות אחרים כשר דאין אדם חוטא ולא לו היינו דוקא בהמה גסה שמותר לגדל אבל דקה דאסור לגדל בא"י או בכבל לרב אין נראה לחלק בין שלו לשל אחרים עיי"ש והנה האיסור שאסרו לגדל אינו משום גזל רק משום שמפסידות השדות ובמקום

שלא חששו להפסד שדות כגון בסוריא או בח"ל מותר ע"י רועה הרועה צאן אחרים, שאין בו חשש גזל. וא"כ צ"ל הא דמשה נהג את הצאן אחר המדבר לא ה' משום שלא ירעו בשדות אחרים דעל זה ה' יכול לשומרן ככל רועה בהמות אחרים רק שה' חושש שלא יפסידו השדות ואף שלא גזרו רק בא"י מ"מ ה' חושש משה בשעתו אף בח"ל והיינו רבותי. ועפ"ז יבוא לנכון נוסחת דפוח"ר שלא כתוב שם שלא ירעו בשדות אחרים רק „שלא ירעו בשדות“, משום הפסד, ויש בזה ג"כ ריחוק מן הגזל כמ"ש שם, דלפעמים משמטת והולכת בשדות אחרים. ובדפוס אלקבץ הנוסחה הוא, שלא ירעו בשדות ובכרמים. ומנוסחה זו בולט עוד יותר שהפירוש הוא שלא יפסידו השדות והכרמים של בעליהן.

קאפ' ד' פסוק ז'.

ויוציאה מחיקו והנה שבה וגו' מכאן שמדה טובה ממחרת לבוא ממדת פרעניות שהרי בראשונה לא נאמר מחיקו; ובדפוח"ר הנוסחה, מחיקו, שבה כבשרו מכאן שמדה טובה וכו'.

ראיתי לנכון להעתיק כאן מה שכתב בזה הגה"ק משינאווא זי"ע ונדפס בספרו דברי יחזקאל וז"ל, ויאמר השב ירך אל חיקך וגו' ויוציאה מחיקו והנה שבה כבשרו, פרש"י מחיקו והנה שבה כבשרו מכאן שמדה טובה ממחרת לבא ממדת פורענות שהרי בראשונה לא נאמר מחיקו עכ"ל. בס"י (בספרים ישנים) ליתא לתיבת והנה ברש"י והוא בכוונה מהכוונות כמו דאיתא במזרחי לפרש דברי רש"י אלו, בעודה בחיקה שבה דמלת מחיקו דבוקה עם והנה שבה כאלו אמר והנה שבה כבשרו בחיקו דאל"כ מאי מחיקו לימא ויוציאה והנה שבה כבשרו דומיא דויוציאה דלעיל, ובעוה"ר כל מי שרוצה שולח יד בספרים כי בכל החומשים הציון ברש"י רק על מלת מחיקו, ושבה כבשרו הביא, ללמד מאין נדע שמדה טובה ממחרת (מכ"י ק) עכ"ל. ק.

וארא

קאפ' ז' פסוק ג'.

ואני אקשה, מאחר שהרשיע והתרים כנגדי וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות עז"א לתת לב שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו למען הרבות בו אותות וכו'. לנוסחה זו יקשה אם רק מטעם שגלוי לפניו שכן דרכן של אומות למה לו להקדים שמאחר שהרשיע, ובכלל קשה הלשון שאין נחת רוח לשוב. ובנוסחת אלקבץ הוא כן, מאחר שהרשיע והתרים כנגדי וגלוי לפני שאין לו נחת רוח באומות לתת לו לב שלם לשוב לי, טוב שיתקשה לבו למען רבות מופתי.

שם פסוק ט'.

מופת, אות להודיע שיש צורך כמי ששולח אתכם. הרא"ם והגו"א הגיהו שצ"ל צורך במקום צורך ופירשו צורך כח ויכולת כדמיתרגמינן יזבחו לשרים וגו' דלית בהון צורך כלומר אם יבקש מהם אות שיוודיענו שיש יכולת באותו ששולח אתכם לשנות את הטבע ורוב הנוסחאות נשתכשו וכתבו צורך במקום צורך כי לא ידעו מהו והפסידו הכוונה עכ"ל הרא"ם.

ושם ברש"י כתוב ג"כ כתרנומו דלית בהון צורך אלו ה' בהם צורך לא היתה קנאה כפולה וכו' אבל בדפח"ר כתוב שם, אלו ה' בהם צורך, וכן כאן הנוסחה בדפח"ר הוא ג"כ, צורך, ולא צורך. אמנם מדברי הרמב"ן בפ' אחרי (י"ז ז') בפירוש דברי התרגום דבחו לשרין דלית בהון צורך, וז"ל יאמר שאין בהם שום צורך כי לא ימנעו הנזק העתיד ולא יעשו שום תועלת וגם לא יודיעו ברחוק שישתמר ממנו האדם בדעתו והוא לשון הכתוב ג"כ לא אלוה כאילו אמר לא כח וממשלה אליהם, ויאמר שאין בשמים אילות ושום כח ולכך אין צורך להם כי לא ירעו וגם היטב אין אותם עכ"ל הרמב"ן, הרי מפורש יוצא מדבריו שהכוונה בצורך או צורך אחת היא. ואינו מפרשו מלשון יכולת, וכן הרא"ם עצמו כתב שם וז"ל ומפני שמלת צורך משמע שאלו ה' בהם שום צורך ושום הניי' לא ה' מקפיד הוצרך (רש"י) לפרש שאלו ה' בהם צורך לא היתה קנאתו כפולה כמו שהוא עכשיו אבל עכשיו שאין בהם שום צורך וכו' הרי שהוא בעצמו מפרשו שם מלשון צורך והניי'.

כא

קאפ' י' פסוק י'.

באה"ד אמר משה בתפלתו למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם, זו היא שאמר להם ראו כי וכו'. לפי נוסחה זו דיבר רש"י בלשון קצרה ולא פירש מי שאמר להם, והול"ל זו היא שאמר להם פרעה. ובדפח"ר הנוסחה הוא, זו היא שאמרו להם ומוסב על למה יאמרו מצרים זו היא שאמרו להם. ובספר יוסף דעת הביא נוסחה, זו היא שאמרו להם.

שם פסוק י"ד.

ואחריו לא יהי' כן, ואותו שהי' בימי יואל שנאמר כמוהו לא נהי' מן העולם למדנו שהי' כבוד משל משה (כי של יואל הי') ע"י מינין הרבה שהיו יחד, ארבה ילק חסיל גזם, אבל של משה לא הי' אלא של מין אחד וכמוהו לא הי' ולא יהי': עיין ברמב"ן מה שמען ע"ז לפי הבנתו שגם בימי משה הי' מספר המינים כמו בשל יואל, ותירץ הרא"ם שאותו של יואל הי' גדול במספר מחמת מין גזם שהי' שם ולא הי' בימי משה עיי"ש באורך. ובספר הואיל משה (להרב בעל משה משה) הביא בשם רבו מהרש"ל ז"ל שבאמת היו בימי משה כל המינים שהיו בימי יואל, וכהבנת הרמב"ן, רק שבימי יואל באו המינים יחד בערבובי', וכאן במשה בזה אחר זה, היום ארבה, ולמחר חסיל וכן כולם כל מין ומין שימש יום א' וכו'. ולא ידעתי איך יפרנס המהרש"ל את דברי רש"י ביואל (ב', ב') בפסוק כמוהו לא נהי' מן העולם, לבא כל המינים הללו זה אחר זה, אבל מין ארבה לבדו לא הי' כמו אותו של מצרים שנאמר ואחריו לא יהי' כן, עכ"ל ק. הרי שבימי יואל באו בזא"ז ולא בערבוביא, ודברי רש"י ברור מללו כמו שפי' הרא"ם, והכתוב מסייע, דכתיב יתר הגזם אכל הארבה ויתר הארבה אכל חילק וגו', הרי דבאו בזא"ז.

קאפ' י"ב פסוק מ'.

בא"ד והוזקת לומר על כרחך שאף שאר הישיבות נקראות גרות אפילו בחברון

בכברון כענין שנאמר אשר גר שם אברהם ויצחק וכו'. צריך להבין מהו אפי' בכברון מהיכי תיתי לומר שחברון עדיפא משאר ישיבות. אמנם בדפ"ה ר' הנוסחה היא, הוזקקת לומר על כרחך שאף שאר הישיבות נקראו גירות כענין שנאמר ויגר אברהם בארץ פלשתים, וישיבת יצחק נקראת גירות, ואפי' חברון, שנאמר אשר גר שם אברהם ויצחק וכו'. לפי נוסחה זו שפיר יתיישב לשון אפילו חברון, מפני שהראיות שהביא, הם על ארץ פלשתים כי גם מה שכתב וישיבת יצחק נקראת גירות הוא כמ"ש גור בארץ הזאת, והי' אפשר לומר שרק ארץ פלשתים שאינה מארץ שבעה אומות, כמ"ש רש"י בפסוק ויזרע יצחק בארץ ההיא אע"פ שאינה חשובה כא"י עצמה, לכן הוסיף שאפילו חברון שהוא מא"י עצמה, נקרא ג"כ גירות.

הנאהבים והנעימים

(מדר זה מוקדש להרפסת חידו"ת בפלפול ואגדה שירידי אש שנשארו לפליטה מחידושי האברכים והבחורים תלמידי ישיבות „עץ חיים" דבאבוב בגאליציע, שנהרגו ונשרפו על קידה"ש בשנות הזעם ת"ש-תש"ה לפ"ק).

שתי הערות

מהב' המופלג כמר יוסף חנינא סג"ל קארנגוט הי"ד
ממישלעניץ⁽¹⁾

(א) התוס' שבת דף קנ"ז ע"א ד"ה חלקטי כתבו דלשון סדוקה לא שייך אלא בנסדק מן הצד. ודבריהם תמוהים ממשנה פ"א דאהלות דאיתא שם, הבית שנסדק, ופי' הר"ש והרא"ש ז"ל בנסדק הגג. ואולי מש"ה פי' הר"מ ז"ל דגם הכתלים נסדקו. אבל הרב רחוק.

(ב) הרמב"ם ז"ל פסק בפ"ו מביאת המקדש הלכה ו' במומין שאין שוה בזרעו של אהרן שהוא בל"ת ואינו מחלל העבודה, וקשה לי מהא דאיתא בזבחים דף ט"ז דיליף מבקעל מום וטמא בהצד השוה שמוזהרין ואם עבדו חללו אף אני אביא זר. וקשה דנימא בעל מום שאינו שוה בזרעו של אהרן יוכיח שמוזהר ואינו מחלל עבודה, ולרש"י ניהא דאינו מוזהר רק קאי בעשה, אך להרמב"ם ז"ל קשה לפענ"ד הקלושה.

(1) נולד בשנת תרע"ט בערך לאביו הרבני החסיד המופלג צנא מלא ספרא מו"ה יצחק זאב סג"ל קארנגוט הי"ד. הי' תלמיד מובהק אצל הרה"ג מוה"ר מרדכי יהודא פריינד הי"ד ר"מ בישיבת עץ חיים דבאבוב סניף מישלעניץ. שקד על דלתי תורה, וידיו רב לו לפלפל ולחרש, ועמד בחליפת מכתבים עם גדולי הדור ותלמידי חכמים מובהקים. נוסף לזה הי' ירא שמים מרבים נועם המדות ומתנהג בחסידות. — נהרג עקב"ש בשנות הזעם ולא נודע מתי ואיפה. הי"ד ותנצב"ה.

ב' הערות הללו הועתקו מתוך מכתביו המונחים תח"י ידידנו הנכבד הרבני הנגיד החסיד המפואר מו"ה שאל הוטמערער נ"י מאנטווערפן.

לקט ענינים שונים בשם הגה"ק משינאווא זצ"ל

(לרגלי יומא דהילולא — ו' טבת)

(א) בס' דעת תורה (להגאון מהרש"ם מבערוזאן זצ"ל) על יו"ד סי' ס"ד סעיף א' כ' וז"ל: אבאר דיני נרות הנהוגים בזה"ז, ויש מהם הנקראים נרות של נפט, וחקרתי מבקאים ואין בהם שום חלב וכו' ויש עוד נרות טובים הנקראים פארפין נרות, ויש נקראים מילער נרות, וזה כמה שנים שמעתי בשם הגה"ק ר' יחזקאל זלה"ה אבד"ק שינאווא שאמר שנודע לו שאין בהם איסור.

(ב) בספר גליוני הש"ס (להגאון מוה"ר יוסף ענגיל זצ"ל) במס' כתובות דף ז' ע"א, כ' וז"ל: ושמעתי בשם הרב הצדיק מהו' יחזקאל האלבערשטאם ז"ל משינאווא שהי' נזהר ביו"ט בעישון מיטון שדרך אנשי מעשה להדליק חתיכת ניירי בשלהבת נר חלב וממנו מדליקין הטיטון, ואין מדליקין בשלהבת עצמו מחשש בליעת חלב, ושמעתי על הצדיק הנ"ל ז"ל שביו"ט לא הי' עושה כן, משום דכיון דמעיקר הדין מותר להדליק בנר עצמו הו"ל הבערת הנייר שלא לצורך⁽¹⁾.

(ג) במטה אפרים סי' ת"ר סעיף כ', ואין להציבור להתפלל ערבית עד שיהי' לילה ממש וכו' עד שיראו ג' כוכבים קטנים רצופים. ובקצה המטה שם, וז"ל: מה נקרא רצופים אינו מפורש, ולשון הירושלמי הוא שיתחמו תלתא כוכביא כמין חדא כוכבתא, וכ' הריטב"א כלו' רצופין במקום אחד ע"ש, ושמעתי מת"ח א' ששמע מפ"ק של מרן הגה"ק מהרי"ש משינאווא וצללה"ה שאם רואין בחד רא' בפעם א' הג' כוכבים וא"צ להביט ולחפש אנה ואנה, זהו רצופים.

(ד) בשו"ת פרי השדה (להנאב"ד באניהאד"ר זצ"ל) ח"ג סי' ק"ה כ' וז"ל: סיפר לי האי סבא קדישא הרבי ר' יחזקאל משינאווא זי"ע, האך הי' מורגל בפי העם שיש סכנה בחליצה, ולא ידעו כי שומר מצוה לא ידע דבר רע⁽²⁾.

(ה) בס' חמודי אפרים סוף חלק א' (עמוד רכ"ו) כותב הרה"ג מוה"ר ישראל וועליץ ז"ל ששמע מחותנו הרה"ג מוה"ר חיים אפרים באלאישי דומ"ץ דק"ק טארנאליא ששמע בשם הגה"ק משינאווא זצ"ל, כי מה שאומרים תורה להמלוה אחר תשלומי מעות הלואה של גמ"ח אין בזה איסור, עיי"ש.

(1) כן נהג גם כ"ק מרן אדמו"ר מהרב"צ זצוק"ל הי"ד בכל יו"ט, חוץ מחג הפסח שהדליק את המעשן עיי' נייר, כי הנרות לא היו נשמרין מחמץ, נמצא דהוי הבערה לצורך, דהיינו זהירות חג הפסח.

(2) עיין גם בשו"ת צמח צדק (להגה"ק מליובאוויץ זצ"ל) חאהע"ז סי' שיי"ט שכתב וז"ל: וע"ד אשר שאל ממני שבנו הגדול מוהר"מ שי' בעותי קא מבעית בענין החליצה מפטפטיי החמון, יפה כ' מעל' אשר נפלאות זאת מאין להם הדברים הלא היא מצוה גדולה מתרי"ג מצות דאורייתא, ובאמת הרי מקרא מלא כתיב שומר מצוה לא ידע דבר רע וכו' יעוי"ש. ועיין עוד בשו"ת צפנת פענח (דווינסק ת"ש) סי' ס"ד.

תמיהות וישובים

תמו' בדברי מהרש"א

בח"א מהרש"א (סוטה י"א ע"א) בהא דאמרו שם חד אמר פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס וכו', נראה דלמדו לומר כן שהוא פיתום הוא רעמסס דכבר הו' רעמסס בימי יעקב דכתיב ויושב את אביו בארץ רעמסס וכו'. — ג.ב. נפלאתי עד מאד ששגג הרב ז"ל במ"כ וחשב שרעמסס הכתוב כאן הוא הנזכר בפ' ויגש, ולא זו העיר הנזכרת כאן, כי שם היא ארץ רעמסס ונקראת העי' בשו"א נח, והכתוב כאן היא עיר ונקראת רעמסס העי' פתוחה, והיא כשגגה שיוצא מלפני השליט, שלא השגיח לראות הנקוד וכסבור שהם שוין גם בנקודתם. (הגאון מוה"ר יעקב מעמדן זצ"ל*)

פליאה בס' בני יששכר

בספה"ק בני יששכר במאמרי חודש כסלו-טבת מאמר י"ד אות ב' כתב וז"ל, בספר יצירה המליך אות ס' ברוג"ז וצר בו וכו' וטבת בשנה וכו' ע"כ בעת הרוגז אירע בזה החודש סמ"ך מלך בבל וצר על החומה אשר ה' סביב בדמות אות סמ"ך וכו'. והיא פליאה עצומה דבס' יצירה איתא בהדיא המליך אות ע' ברוגז וכו' וטבת בשנה, וכן העתיק הבני יששכר בעצמו לעיל במאמר א' אות ג' עיי"ש, ולא שייך בזה ט"ס כאשר יראה המעיין, ומצוה ליישב.

ברוך חנה גרינפעלד

קרית כאבוב, בתיים

(*) הועתק מגוף כתי"ק בגליון ספר חידושי מהרש"א עה"ת פ' שמות. — והנה בעיקר תמיהתו ראוי להעיר, דהן אמת דהאבן עזרא בפ' שמות סובר כן דשתי רעמסס הן, אבל הרבה מפרשי התורה כתבו בדברי המהרש"א. ומשינוי הנקודות אין שום הכרח, כי כמה פעמים מצינו כן בתורה.

כוס תנחומין

משתתפים אנו בצערך של ידידנו היקר

האברך הנעלה מו"ה אהרן אלי' קינרייך נ"י

בהלקח ממנו אמו החשובה ע"ה

המקום ינחם אותו בתוך שאר אצו"י ומחה ד' דמעה מעל כל פנים, אמן.

המערכת

תקנות החברא קדישא דק"ק טשענאגער יע"א

(המשך מקונטרס העבר)

לב

ברצות אחד מבני קהילתנו יצ"ו (מה) [מי] שהי' ער הנה חוץ לחברה, להיות נמנה במנין קודש דח"ק, היינו ער וועלט זיך וועלין איין קויפען בתוך חברתנו, לזה צריך [הסכמת] וידיעת כל בני חברתנו, ע"כ אין לזה שעת הכושר המוכשר לקבל טהרה כ"א זיי"ן אדר או ער"ח אדר או בחה"מ פסח, אז יתאספו כל בני החברה, וכפי שיבינו רוב בני הח"ק בצירוף הנבאים שיתן אינקויף געלט לא יחסר אפי' פרוטה אחת, ואם ישקוד אחד על זה שלא בזמנים אלו, אין ווערט זיך וועלן איינקויפען, אזי מחויב איש הנ"ל צו בליהגען אצל הג"ץ דח"ק קודם ח"י פנים לצדקה, ובעד אלו הח"י פנים מחויב הג"ץ דח"ק להתאסף כל בני החברה, אמנם אלו ח"י אינם באים לכלל חשבון איינקויף געלט, זולת יקרא בשם שער אסיפת וועד קודם.

לג

חזקה אין אדם טורח בתעודה ומפסידה, ע"כ מדי שנה בשנה בעת התחדשות, מחויב אחד מבני חברתנו יצ"ו היודע ספר, להקרות התקנות אלו ככתבם וכלשונם ולתרגמם בלשון אשכנז לעיני כל העדה חברתנו קדישא יצ"ו, כי שמא יש אחד שלא שמע אותם או שמא שמע ושכח ודין גרמא שיעבור על אחד מהתקנות האלו ויבא אח"כ לקלון ולחרפה, ע"כ צריכין קריאה מדי שנה בשנה, ובזה לא יוכל עוד אנוש לטעון טענת שכחת אומר.

* * *

ונתחזק! בשנת תקע"ו, בהסכמת רוב מנין עם חבר העיר להוסיף על תקנות הנ"ל, שהנבאים ישלחו לקרות לבני החברה תיכף אחר חצות בשמיני עצרת ואין רשאין לשהות יותר עד זמן קריאת שמע של ערבית, ואז ילכו כל בני החבורה לבח"כ להתפלל כרת **משה** וישראל, מפני המכשולת והמחלוקת אשר גברו, ונתקן בתקנה זו קבועה, לבל תזוז אפי' זיז כל שהוא.

הק' משה שפיץ סג"ל חופ"ק הנ"ל ואנפי'

* * *

(1) קטע זה הוסיף הג"ר משה שפיץ זצ"ל אל התקנות. (ואנב טעות נזקק לנו במה שכתבנו בכר"ש קונטרס שעבר, שפטירת הג"ר משה שפיץ היתה בשנת תקפ"ב — וכן כתבו רושמי תולדותיו — כי נזכחנו לדעת מהקטעים שהוסיף לתקנות הללו, שחי עוד בשנת תקפ"ז לפ"ק. חקרנו שנית, ונודענו כי באמת במצבתו נחקק שנת משה"ה על"ה א"ל האלקי"ם באהב"ה = תקפ"ז).

לחק בישראל, מפני המחלוקת בח"ק, נתקן מהיום ולמחר יום ח' אדר תקפ"ו לפ"ק, שאם יהי' טעורות או אסיפות ח"ק, שלא ישב הראש הקהל אשר יהי', רק במקום שראוי לו לפי הפנקס החברא קדישא לפי אשר יעלה עליו המקום כנ"ל. הק' משה שפיץ

* * *

תכתב זאת לדור אחרון דבר טוב שעשה ה"ה האלוף המרומם ר' פנחס בהר"ר קלונימוס, ויחשב לו לצדקה שנרב ונדר מרצון לבו ונתן מיד ולא לתר כמתנה גמורה ספר תורה אחת לבני חברתינו יצ"ו חברה קדישא, והרי היא כב"ה בהיכל הקודש, ומעתה הס"ת הנ"ל הידועה שייכא לבני ח"ק רפה לחלוטין ולצמיתות עלמין, ואין לו ולבאי כחו ויורשיו אחריו שום טענה ומענה ופ"פ ודו"ד שבעולם על ס"ת הנ"ל, ובכרי שיהי' לראי' ביד בני ח"ק יצ"ו, בא ה"ה כ"ה פנחס הנ"ל והורה לפני כפה מלא לפני ולפני כל בני ח"ק יצ"ו וצווה כל הנ"ל לכתוב בספר למען יעמוד למשמרת, ואני לעשות רצון הר"ר פנחס כ"ה קלונימוס הנ"ל חפצתי, והנני כותב וחותם שמו. יום א' אסרו חג דשבועות שנת ותחשב לו לצדקה לדור ודור עד עולם לפ"ק.

הק' חיים יחיאל כמ"י סטריזב פק"ק טשענגר יע"א.

* * *

באסיפת האלופי ח"ק כ' באדר שנת תקפ"ז לפ"ק באו בתוך המנויים לבני ח"ק רפה דהיינו ר' מאנים בר"י בעד שמנים זהובים כסף, ור' יהודה יכונה ליב כ"ר זאב סג"ל א"פ בעד ארבעים ושמנה זהובים כסף, וה' משה כ"ר אפרים בעד עשרים זה' כסף. זמן פרעון מעות הנ"ל קודם חג הפסח הבע"ל והסמוך, חמישית, ובכל חצי שנה מאז, החמישית, עד תום סך הנ"ל, ומעות הנ"ל הותנה בת"כ מכל בני ח"ק שלא יהא רשות להוציא לשום דבר רק לדבר מצוה והותנה בפירוש בעת אסיפה הנ"ל, רק יהא חתום בחותם הקהל ובחותם הרב נ"י אצל בעל תיבה שיבחרו בני ח"ק, ואני הכותב בהסכמת כל אלופי ח"ק הנ"ל פה ק"ק טשענגר. הכ"ז הטרוד ועבר הלוי הוא הק' משה שפיץ

עוד בהסכמה כנ"ל, שאם יעברו האנשים הנ"ל שבאו בתוך הח"ק כנ"ל, ולא ישלמו כפי מפורש לעיל, אז המעות שנתנו להם יהי' לח"ק והם לא יהיו בתוך הקהל ובשום חברה. יום הנ"ל פה ק"ק הנ"ל.

הק' משה הנ"ל

* * *

הן היום דלמטה התאספו יחד י' ב"ה (= בעלי הכתים) הבאים עה"ח המה אשר בביתם פה, יען כי תמול ביום ש"ק עורר על לכינו רועינו אדמ"ו הרב אב"ד רפה נ"ו להביט ולהקשיב בקול רעש ומהומה אשר הסתעף בגלילותינו², ובמחוז הזה (2) בקיץ שנת תקצ"א הי' נפוץ בגלילות ההם מחלת החולירע ל"ע ורבים חללים הפילה ר"ל. (ראה כר"ש שנה ב' קונט' ז' עמוד י"ח).

יותר, וטוב לנו לתקן בתיקוני נפש על הציבור ולקבל דבר א' עלינו עוד כל ימי עולם בשגם המתים בקברם כשירדו צער קרוביהם החיים ישתתפו בצערם ובמטותא מהם יעוררו כבוד אבותם ועד לאבות יפגיע למליץ יושר למעלה בכסא, ויצא מפיו בתוקף גזירת נחש וארור כדת של תורה בדבר מצוה, לקבל עלינו שבכל ער"ח לשלוח על בית עלמין דפה ג' אנשים עניים מרודים ושבורי לב להקיף את כל ב"ע מראשית ער אחרית ולבקש מנוחה נכונה להם כש"כ בס' החיים או מענה לשון, ועבור טרחתם יותן להם מקופת הח"ק ח"י פנים דהיינו ח"י צ"ל לכל א' מהעניים, ואם בעת החורף לא יוכל להיות מרוב שיט ורפש או מגשם ושטף ושלג, אזי עכ"פ ביום ט"ו לאותו חודש, ואם גם ביום ההוא יהי' אונס גמור, אזי יושלם בערב ר"ח הסמוך לו מיד אחריו או מופלג בכפל אנשים כמו מקדם, ודבר הזה קבלנו עלינו כפי חומר ארור שבד"ת ובתוקף אשר יצא מפי רועינו הנ"ל עלינו ועל דורותינו ולדורות עולם בלי עיכוב ומניעה עד עת קץ ויבולע המות לנצח אמן. נעשה יום א' פ' אלה הדברים שנת א"ת ק"ץ לפ"ק פה ק"ק טשענגר. לראי' בעה"ח ולהעתרתם שגם אנכי אחי' על החתום למען חזק הדבר יותר ותהא שרירא וקיימא לכן תמלא משאלותם. והנני עה"ח, הטרוד הק' יהונתן בנימין אוסטרייך

הק' יחיאל ב"ה מאיר ר"ה

ליב בהר"ץ

הק' בנימין זאב סג"ל ט"ה

הק' אהרן יהודא ב"ה יקותיאל

הק' אהרון יהודא ב"ה יחיאל ז"ל

הק' שמואל יהודא ב"ה ג"ץ ז"ל

הק' עקיבא ב"ה יוסף שווארץ

הק' מאיר בן כ"ה אהרון יהודא סג"ל

הק' יהודא בן כ"ה זאב סג"ל

הק' יעקב שווארץ

* * *

היום יום דלמטה³, היינו יחד כל בני החברה והסכמנו הכל יחד בתקנה גדולה, שמי שאינו קונה עצמו להיות בשם בעלי בתים כמו שאר אנשי קהלה להיות לו הרמנא ורשותא לקנות מצות בשבת וי"ט ולבא בגורל הקהל, גם החברה אינם רשאים ליקח אותו בתוך החברה אפי' בממון הרבה, וכן מי שאינו נוהג בדת ישר כדת ישראל גם הוא בכלל זה שהוא מן אסורים לבא בחברה, כל זה נעשה בתקנה גדולה בהסכמת כל בני חברה . . . יום ג' זי"ן אדר השני תרי"א לפ"ק פה טשענגר. הק' אשר אנשיל בהר"ר מוהר"ש הלוי ז"ל אבדק"ק טשענגער יע"א

(3) עיין בס' הדרת קודש (ארדעא תרצ"א) דף כ"ז ע"ב ד"ה ואציע.

מכתבים אל המערכת

לכבוד מערכת כרם שלמה.

בקובץ לחודש חשון שנה זו בעמוד מ"ד ר"ה ומדאיירינן הקשה הרב יעקב חיים סופר נ"י על מש"כ הגאון ר' חיים ב"ר בצלאל זצ"ל בספר החיים (חלק א' פרק ד') שביכורים אינם באים רק מן החיטים, ותמה ע"ז שהרי בכורים באין מכל שבעת המינים ולא דוקא מן החיטים. — ובאמת לא קשה מירי, דאין כוונתו על מצות כיכורים הכתוב בפ' תבוא, רק על מצות שתי הלחם שנקראת לחם בכורים, ואותם אינם באים אלא מן החיטים. ומקרא מלא הוא בפ' פנחס (במדבר כ"ח, כ"ו) וביום הבכורים וגו' ופירש"י חג השבועות קרוי בכורי קציר חטים ע"ש שתי הלחם שהם ראשונים למנחת חטים הבאה מן החרש. (ועיין מנחות ס"ח ע"ב).

מאיר ישראל איסר הכהן פרידמאן

רב דקהלת שערי חיים-קרעניץ

ברוקלין, ניו יארק

ב"ה. י"ז לחודש מנחם אב תש"מ.

כבוד מערכת „כרם שלמה“.

אחדשה"מ, קבלתי היום „כרם שלמה“ קונטרס ט' (שנה ג'), וזה עוררני לטייל קצת בתוך כל הכרם שקבלתי זה מומן בתור מתנה מאת דודי היקר הרה"ח המפורסם דורך צדקה וחסד ר' משה עליאם שליט"א. וזה החלי:

(א) בקונטרס א' (שנה א') ראיתי מ"ש הרב ר' משה אהרן הלברשטאם הי"ד לבאר קצת טעם אהא דאיתא בקידושין „חציך מקודשת לי אינה מקודשת“, עפ"י דברי הר"ן בנדרים רהאשה מפקירה את עצמה להבעל, ובשם"ק ב"מ הביא בשם תוס' שאנץ דאין הפקר מועיל למקצת חפץ, ולפי"ז שפיר מובן אמאי אינה מקודשת דאין הפקר מועיל על חצי דבר ע"ש.

ולפענ"ד צ"ע בדבריו, דלפי דבריו שתפס שענין ההפקר בקידושי אשה הוא ענין של הפקר ממש, א"כ יקשה אפי' בשקידש האשה לגמרי ג"כ לא תהי' מקודשת, דהא זהו דבר הפשוט שהאשה מפקירה א"ע רק לאיש זה שרוצה לקדשה, דאל"כ הרי כשהאשה מפקירה א"ע יוכל כל איש שבעולם לבוא ולקדשה בע"כ, ודבר זה לא שמענו, (ועי' ג"כ בגליון הש"ס לנדרים על דברי ר"ן אלו), ובהכרח שהיא מפקירה א"ע רק לגבי איש זה, וא"כ קשה הא קי"ל דהפקר לאיש א' לא הוה הפקר (כמבואר בנדרים לגבי הפקר לעניים ולא לעשירים), ואמאי מקודשת. ובהכרח לומר דאין ענין ההפקר בקידושין ענין של הפקר ממש, ולכן אע"פ שהיא הפקירה א"ע רק לגבי איש זה מהני, וא"כ גם בנוגע לדין, אע"פ שבהפקר ממש לא מהני הפקר לחצאין, מ"מ בקידושין מהני.

(ב) בגליון ב' (שנה א') במכתבו של הרב הגאון ר' נחום וויידענפעלד לענין קריאה בב' וה' במנחה אם לא קראו בשחרית, יש להעיר בזה מס' פרי השרה סי' א' שכתב עפ"י דברי התוס' ב"ק דף פ"ב ע"א דמשו"ה תקנו לקרות בשני וחמישי משום דהם ימי רצון ע"ש, וידוע דבשעת מנחה שולטת בכל יום מרת הדין חוץ משבת בשעת מנחה, א"כ י"ל דדווקא בשבת בשעת מנחה עת רצון הוא לא כן בשאר ימים, ע"כ אין לקרות במנחה. וכתב שם עוד, דעכ"ז באקראי מותר ע"ש.

ועי' ג"כ בספר עטרת זקנים או"ח סי' קל"ה דכתב דאם בטלו קריאה בשני בשבת

יכולים לקרות ביום שלישי כדי שלא ילכו ג' ימים בלא תורה ע"ש. ובפשטות נראה דהא דכתב דיכולים לקרות ביום שלישי ולא כתב דיכולים לקרות במנחה לחידושא נקט ביום שלישי, דלא רק במנחה יכולים לקרות כ"א גם ביום ג'. או אולי הפי' הוא משום דבמנחה אין לקרות וכנ"ל, וצ"ע עוד. ועי' ג"כ בטורי אבן פי"ב מהל' תפלה ה"א שחולק על העט"ז, שכתב שם שמשמע מדברי העט"ז דיכולים לקרות בברכה, והטורי אבן חולק שם ע"ז.

ג) בגליון ג' עמוד ט' חידש בעמח"ס, "ים התלמוד" דגבי שליח שקידש את האשה ויש שני שלוחין שקדשו נהי היכא דהיא כופרת שלא קיבלה את הקידושין ל"א דהן הן שלוחיו וכו' משום דהוי נוגעין בעדותן, מ"מ היכא דהיא מודה אז מהני עדותן לצרף שניהם ביחד הודאתה והעדאת עדים השלוחים שבקידושין הוי קידושין מעליא ע"ש. יש להעיר שכדבריו מפורש בחידושי הרשב"א על אתר בקידושין שם, אלא שכנראה שהרשב"א לא ס"ל חידוש זה, דז"ל הרשב"א שם (ברף מ"ג ע"א בר"ה והלכתא): ובשאינה מכחישתן איכא למימר דאפ"ה אינה מקודשת דאע"ג דהשתא לאו נוגעין בעדותן הן דהא מודה, מ"מ אינם נאמנים מתורת עדות אלא מדין הודאה ועדים אין כאן וה"ל כשניהם מודים דאינה מקודשת. וזה עיקר. וי"ל דמקודשת דהשתא לאו נוגעין בעדותן הן וכו' ע"ש. הרי להדיא דגם הרשב"א חידש דבר זה, אלא דהרשב"א לא ס"ל חידוש זה וכמ"ש באופן הראשון, וזה עיקר.

ד) בגליון ה' (שנה ב') עמוד ל"ח הביא דברי המ"מ שכתב דכיון דפסק רב ברשא"מ כר"י ע"כ פסק כוותי' גם במשאצ"ג וא"כ סבר רב דמשאצ"ג חייב, וכתב שם ע"ז דאין דבריו מוכרחים וכו' ע"ש. ובהערת המערכת הביאו דברי הפנ"י בכתובות דף ה' דמצדד לומר ג"כ דלרב לא תלוי זה בזה. ויש להעיר בזה דגם ארמו"ר בעל התניא והשו"ע ס"ל כסברת המ"מ, עי' מ"ש בזה בקו"א לס"י ש"ב. ועי' ג"כ בצמח צדק לארמו"ר מלובאוויץ בחידושי' על מס' שבת דס"ל ג"כ כסברת המ"מ ע"ש.

ולפענ"ד הוי אפשר לבאר סברת פלוגתתם בזה. דהנה המ"מ הוכיח זה מהגמ' בשבת דף מ"ב דמשמע שם דמאן דמחייב בדבר שאינו מתכוון כ"ש שמחייב במשאצ"ג, דהא משאצ"ג חמיר טפי מדבר שאינו מתכוון, ע"ש. אמנם בתוס' שם הסבירו דרק המקשן ס"ד דרשא"מ ומשאצ"ג תלויים זב"ז משא"כ התרצן של הגמ' ס"ל שאינם תלויים זב"ז, וי"ל דבזה הוי' תלוי סברת פלוגתתם, דהפנ"י ס"ל דהתרצן ס"ל דמשאצ"ג ודרשא"מ אינם תלויים זב"ז וא"כ שמואל הגם דס"ל כר"ש בדבר שאינו מתכוון ס"ל כר"י במשאצ"ג, וא"כ גם רב הגם דס"ל כר"י בדרשא"מ יכול לסבור כר"ש במשאצ"ג. (וכן משמע פי' דברי התוס' ברשב"א שבת שם). והיינו דלהפנ"י הא דשמואל ס"ל כר"י במשאצ"ג הגם דס"ל כר"ש בדרשא"מ, אי"ז משום דמשאצ"ג חמיר טפי, וא"כ אין מזה שום ראי' דרב יסבור כר"י במשאצ"ג.

אולם המ"מ והרב והצ"צ ס"ל דפי' דברי התוס' הוא דהא"נ דרשא"מ ומשאצ"ג אינם תלויים זב"ז, מ"מ משאצ"ג חמיר טפי מדרשא"מ, ולכן ס"ל לשמואל במשאצ"ג כרב אע"פ שברשא"מ ס"ל כר"ש, וא"כ רב דס"ל בדרשא"מ כר"י כ"ש דיסבור כותי' במשאצ"ג, ולא מטעם שהם תלויים זב"ז כ"א מטעם דמשאצ"ג חמיר טפי.

ה) בגליון ח' (שנה ב') עמוד י"ב ביאר הגאון ר' אליעזר סג"ל לאנדא זצ"ל האי כלא דכל מילתא דאיהו לא מצי למיעבד לא מצי משוי שליח, והביא שם דגם באינו יכול לעשות מחמת חולי וכדומה אי נקרא לא מצי משוי שליח (בית מאיר אבהע"ז סי' קי"ט). והנה הכית מאיר הביא ראי' דאם אינו יכול מחמת חולי מיקרי לא מצי עביר ולא מצי משוי שליח, מהמבואר בב"ק דף ק"ט דאיתא שם ואם הוי חולה או זקן נותנו לכל כהן שריצה, ופריך הגמ' היכי דמי אי דמצי עביר וכו' ואי דלא מצי עביר עבודה שליח היכי

מצי משוי ע"ש, דמשמע להדיא דגם מצד חולי מיקרי לא מצי עביר. אולם הנודע ביהודה כבר דחה ראי' זו במהדורה תנינא אבהע"ז סי' ס"ט ע"ש.

ולהעיר בדבר זה כבר דברו הרבה אחרונים, עי' שו"ת מהר"ם שיק או"ח סי' ט"ו, ועי' ג"כ בחוסן יוסף להגר"י עניגיל ס"ק ע"ד, שכתבו דאם אינו יכול מחמת חולי נקרא מצי עביר. אולם בשו"ת המהר"ם שי"ק סי' ט"ו ובשו"ת זכרון יהודה סי' י"ז כתבו דנקרא לא מצי עביר. ועי' ג"כ באבני נזר חלק או"ח סי' י"ג שהביא ראי' מדברי התו"י בעירובין דף י"ג ע"א דגם מחמת חולי נקרא אינו יכול, וראה בקובץ הערות סי' ע"ו מה שהקשה על דברי התו"י הנ"ל, ובמ"א הארכת ו"אכ"מ.

ולסיכום, ראיתי שיש בהכרם מדור „תמיהות וישובים“, ולכן רציתי לכתוב פליאה שיש לי כבר זמן רב על דברי הגרע"א בחידושי למס' כתובות דף ז' ע"א אהא דאיתא בגמ' שם, דא"ל רב פפי לרב פפא מה דעתך דאמרת משמ' דרבא דרק ביו"ט שרי למיבעל בתחלה אבל בשבת לא. וכתב ע"ז הגרע"א וז"ל, תימא הא בריש פרק הנחניקין (סנהדרין דף פ"ד) מכואר דשגגת סקילה אסור ושגגת לאו מותר א"כ דילמא רבא ס"ל כשמואל דהלכה כר"ש ברשא"מ וכו"י במשאצ"ג, וס"ל דלא הוה מקלקל אצל הפתח ומש"ה בשבת אף דלא הוי פסיק רישא אסור, דשמא לא יטה כראוי ויבעול בענין דיהי"פ"ר, ובשבת דאיסור סקילה אסור, וביו"ט דאסור לאו שרי, עכ"ל הגרע"א. וצע"ג כמה שכתב דרבא יסבור דהל' כר"י במשאצ"ג, דהא להדיא מכואר בשבת דף קמ"א ע"ב דרבא ס"ל כר"ש דמשאצ"ג פטור, וצע"ג.

שלום שפאלטר

ר"מ בישיבה הק' תומכי תמימים ליובאוויץ

מאריסטון, נ. דו.

* * *

בס"ד. במוצאי יום מנוחה לס' וישלח תשמ"א.

כבוד עורכי המערכת כרם שלמה הע"י.

כאשר הגיעני כרמכם של חודש חשון, ראיתי במדור תמיהות וישובים, שהק' שם הרב מו"ה נחום מאיר גערמאן שליט"א על תשו' מהרי"א מגמ' מפורשת, והגדתי היום הקושיא לידידי הרה"ג אליקים געציל פריעד שליט"א, והראני שכבר עמד ע"ז בספר קצה המטה על המטה אפרים דף נ' מדפי הספר ובהשמטות שם*). ובאמת כבר נמצא קדוש אחד מדבר ה"ה הר"ח ב"ר ויצא לענין משאצ"ג במעביר ד"א יעו"ש. ועי' עוד בס' אבן שלמה להנאון משאמלוי וצ"ל על הראב"ד מס' ראש השנה קע"ח וקע"ט מדפי הספר, ומביא הקושיא בשם קובץ תל תלפיות מחברת ב' אות ל"ט, עיי"ש שהאריך לחלק בין העונש והאיסור יעו"ש.

ידידכם דושח"ט,

הק' יודא ליכטער

שיכון סקווירא יע"א

(*) נתעוררני גם מהב' המופלג והנעלה כמר ירמ' שמואל מרדכי בראכנפעלד נ"י תלמיד במתיבתא עץ חיים דבאבוב, שכבר עמד בקושיא זו בילקוט הגרשוני על שו"ע או"ח סי' שמ"ה.

ואלה יעמדו על הברכה

ברכת מזל טוב

להרב המפורסם וכו' מוה"ר אברהם יהושע העשיל באראן שליט"א מירושלים

קאמינקא להולדת הנכדים

להאברך היקר ר' אלי' פערל נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' דוב גליק נ"י מקרית באבוב להולדת הבן

להנה"ח מו"ה יוסף שעלער נ"י מבני ברק להולדת הנכד

להאברך היקר ר' ליכוש אלטר ראזענפעלד נ"י להולדת הבן

להאברך היקר כנש"ק ר' מנחם נפתלי טייטלבוים נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' משה פערלמוטער נ"י מבני ברק להולדת הבן

להנה"ח מו"ה נחמ' גוטטער נ"י להולדת הנכד

להאברך היקר ר' נחמן מנחם פייג נ"י להולדת הבן

להאברך היקר ר' שמואל רייפער נ"י להולדת הבן

יזכו לגדלם לתורה ולחופה ולמעש"ט מתוך נחת והרחבת הרעת לאויט"א.

המערכת

ברכת מזל טוב

להאברך היקר ר' אברהם חיים שניטצער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' חיים שמואל ציזנער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' חיים הלוי פאזנער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' יוסף אלימלך וויזנער נ"י להולדת הבת

להאברך היקר ר' שלמה שטיעל נ"י להולדת הבת

יזכו לגדלן לבע"ת ולחופה ולמעש"ט ולשבוע מהן רב נחת ועונג כל הימים.

המערכת

ברכת מזל טוב

להרב מו"ה יצחק גראסס שליט"א ר"מ במתיבתא עץ חיים דבאבוב לנישואי
נכדו נ"י

להאברך היקר ר' יוסף דוד לנדא נ"י תלמיד ישיבתנו לנישואיו
יעזור השי"ת שיוזכו לבנות בית נכון ונשא על דרך ישראל סבא
מתוך עושר ואושר והצלחה מרובה.

המערכת

ברכת מזל טוב

להנה"ח מו"ה יעקב הויפשטעטער נ"י ממאנטרעאל לאירוסי בנו הב' הח'
הנעלה כמר שלמה נ"י תלמיד ישיבתנו
להנה"ח מו"ה שלמה זלמן גרטייל נ"י לאירוסי בנו הב' הח' הנעלה כמר אהרן
יהודה נ"י תלמיד ישיבתנו

בורא עולם בקנין השלם זה הבנין עדי עד
למזל ולברכה לשם ולתפארה.

המערכת

נחל דמעה

שבך לן חיים לכל חי ירדנו היקר איש הדגול מרבבה
עסקן נמרץ ונלהב בלב ונפש לטובת מוסדותינו הק'
ה"ה מו"ה חיים משה ב"ר איתמר פרידמאן ע"ה
נשיא הכבוד דישיבתנו הקדושה

המקום ינחם את כל משפחתו ואת כל המתאבלים עליו
ומחה ד' דמעה מעל כל פנים, אמן.

המערכת

הרוצה להשיג קובצי „כרם שלמה“, וכן בכל עניני המערכת,
לפנות אל האדרעסין דלהלן:

בארץ ישראל

כרם שלמה
שע"י אוצר הספרים
דישיבת קדושת ציון
קרית באבוב ת.ד. 204 בתיים

במאנטרעאל

KEREM SHLOMA
c/o Goldberg
5659 Hutchison St.
Montreal H2V-4B5, Canada

בטאראנטא

KEREM SHLOMA
c/o Lemel
127 McGillary Ave.
Toronto, Ont. M5M-2Y7, Canada

בארצות הברית

KEREM SHLOMA
1533 - 48th St.
Brooklyn, N. Y. 11219

בענגלאנדר

KEREM SHLOMA
c/o Hirsch
10 Rookwood Ct.
Castlewood RD.
London N. 16, 6-D.R.

בבעלגיע

KEREM SHLOMA
c/o Kwadrat
28 Nervier St.
Antwerpen 2000, Belgium

דמי החתימה לקובץ „כרם שלמה“

בארה"ב = 15 דאללער לשנה

בִּקְאֵנֶאֱדֶע = 18 דאללער לשנה

בבעלגיע = 600 פראנק לשנה

בענגלאנד = 10 פונט לשנה

בשאר ארצות = בדואר רגיל 18 דאללער לשנה

בדואר אויר 25 דאללער לשנה

From:

KEREM SHLOMO

B.Y.B.Z. of Bobov

1533 - 48th Street

Brooklyn, N.Y. 11219

Non-Profit
Organization
U.S. POSTAGE
PAID

PERMIT No. 6579
BROOKLYN, N.Y.

ADDRESS CORRECTION REQUESTED

FORWARDING & RETURN POSTAGE GUARANTEED

(Please send P.S. form 3547)

קובץ

נרם שלמה

ע"ש ב"ק מרן הגה"ק אדמו"ר מוהר"ש מבאבוב זצ"ל

קובץ מוקדש למסלול ולהלכה ואגדה ומילי רחסידותא
ואגרות קודש וענינים שונים מגאוני וצדיקי קשישאי ו"ל
ולהבחל"ח מרבנים ות"ח ובחורי חמד חו"צ.

שנה ד' קונטרס ד' שבט תשמ"א ברוקלין, נ.י.

יוצא לאור ע"י תלמידו ב"ק
מרן אדמו"ר מבאבוב שליט"א

1533 48th Street

Brooklyn, New York

Tel. 871-6623

התוכן

מדרש אמרי קודש

ח ב"ק מרן אדמו"ר שליט"א 1

מדרש זכרון לראשונים

י הנאון בעל קונטרס חספיות וצ"ל 2
 יד הנאון מנח"ם משה הלוי אב"ד צעהלים וצ"ל 3
 כ הנאון מהרש"ם מבערזאן וצ"ל 4
 יז הנאון בעל הרי בשמים וצ"ל 5

מדרש אנרות קודש

כא הנאון מנח"ם משה"ר שלום מקאמינקא וצ"ל 6

מדרש זכרון לאחרונים

כה הג"ר דוב בעריש ווידענפעלד וצ"ל 7
 כב הג"ר מאיר דן פלאצקי וצ"ל 8

מדרש פלמיל והלכה

כו הרב חנני' יוסף אויענבאך נ"י 9
 ל הרב חיים אהרן צבי היילפרין נ"י 10

מדרש שבת בשבתו

לב המערכת 11
 לה הר"ר מנחם בראכפעלד שליט"א 12

מדרש תמוזות וישועים

לז 13

מדרש הנאהבים והנעמים

מ הר' מנחם סג"ל מאנדל הוי"ד 14

מדרש זכור ימות עולם

מג הנאון מנח"ם משה הלוי אב"ד צעהלים וצ"ל 15
 מד 16
 מה מו, מו, 17
 מט 18

כל הזכויות שמורות להמערכת

Copyright © 1981

by Cong. Shaare Zion

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש
לעילוי נשמת

הנה"ח מו"ה שלמה יוסף כמו"ה אהרן אלי' קינרייך ע"ה
נפטר ביום ט' סיון שנת תשל"ג לפ"ק
האשה החשובה מרת פעסיל בת ר' יוסף הלוי קרעמערמאן ע"ה
נפטרה ביום א' טבת שנת תשמ"א לפ"ק
תהא נשמתם צרורה בצרור החיים
הונצח ע"י בנם,
אהרן אלי' קינרייך

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש לעילוי נשמות

אבי מורי הרה"ג מו"ה חיים כמו"ה נח וועג ע"ה
נפטר ביום י"ד אדר ראשון תשכ"ב לפ"ק
ואמי מורתי מרת פייגא בת מו"ה צבי הירש ע"ה
נפטרה ביום י"ח אדר שנת תש"ד לפ"ק
ובניהם הרב אברהם אליעזר וזוגתו ומו"ה אהרן ומשפחתו הי"ד
היאה"צ נקבע ליום ערב ראש השנה
חותני מו"ה אברהם בן מו"ה אליהו ע"ה
וחותנתי מרת מאטיל בת מו"ה שלמה ע"ה
נהרגו עקה"ש ביום כ"ו סיון שנת תש"ב לפ"ק
אשתי מרת רעכיל בת מו"ה אברהם ע"ה
נפטרה ביום י"ח לחודש אדר תש"מ לפ"ק
רודי מו"ה שמעון כמו"ה נח וועג הי"ד
רודי מו"ה דוד כמו"ה מנחם מענדל הלוי רובינפעלד הי"ד
ת. נ. צ. ב. ה.
הונצח על ידי,
ברוך וועג

מזכרת נצח

לעילוי נשמת

מו"ה דוב כמו"ה חיים שמואל רייכער ע"ה

מעיר צאנז

נפטר בשם טוב

כ"א יום לחודש שבט שנת תשל"ז לפ"ק

ומ"כ במעלבורן, אויסטראליע

ת. נ. צ. ב. ה.

הונצח ע"י בנו,

משה צבי רייכער

מעלבורן

כעת בפישסבורג

מזכרת נצח

הקובץ הזה מוקדש

לעילוי נשמת

זקנינו הרבני החסיד הישיש והנכבד

מו"ה אברהם אביש כמו"ה יהושע לארעניץ ע"ה

נפטר ביום ה' לחודש שבט שנת תשל"ב לפ"ק

תהא נשמתו צרורה בצרור החיים

הונצח על ידי נכדיו,

יעקב פירער

יצחק מאיר שלום פליישער

משה שמואל פאסטען

יהושע פירער

אמרי קודש כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

(לנתינת ס"ת*)

במצות כתיבת ס"ת כתוב לאמר, ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם למען תהי' לי השירה הזאת לעד בבנ"י, כי אביאנו אל האדמה אשר נשבעתי לאבותינו וגו'. המפרשים דקדקו במקראי קודש האלו כמה דקדוקים, וזה יצא ראשונה, על הלשון כתבו לכם בלשון רבים, מה נשתנה מצוה זו מכמה מצות שבתורה שנאמרו בלשון יחיד כגון תפילין וציצית שנאמר בהם והי' לאות על ירך, גרילים תעשה לך, הלא מצות כתיבת ס"ת מוטלת על כל יחיד מישראל כמש"כ הרמב"ם בהל' כתיבת ס"ת (פ"ז ה"א) מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ס"ת לעצמו. עוד דקדקו כתיבת את השירה דכל אתין שבתורה רבויין הם מה בא כאן תיבת את לרבות, גם דקדקו מדוע קורא הכתוב כאן את התורה בלשון שירה הול"ל כתבו לכם את התורה הזאת, והלשון ולמדה את בנ"י, שימה בפיהם, הוא לשון כפול, ובפרט יש לתת לב על הלשון שימה בפיהם, יותר הי' שייך לומר שימה בלבם כמ"ש והיו הרברים האלה על לבבך, והאחרון הכביד, המשך הפסוק כי אביאנו אל האדמה אשר נשבעתי לאבותינו לפסוק הקודם צריך להבין השייכות של ירושת א"י ללימוד התורה. והנה מנהג קדמונים לומר בשעת נתינת ס"ת לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה וגו' צל"ד למה הנהיגו לומר מזמור זה, ומה שייכות יש לפסוקים האלו לנתינת ס"ת.

וליישב את כל זה נקדים הגמ' במס' נדרים (דף פ"א ע"א) אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דיבר פי ה' אלו ויגידה על מה אברה הארץ וגו' דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים (ולמלאכי השרת) ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו דכתיב ויאמר ה' על עזבם את תורתי וגו' והקשו בזה הלא אמרו בגמ' (יומא דף ט' ע"ב) מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני ג' דברים שהיו בו, ע"ז וג"ע וש"ד, ולמה לא פירשוהו החכמים והנביאים, הלא מקרא מלא דבר הכתוב השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועברתם אלהים

(*) אמרי קודש הללו השמיע כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א, בהיותו באה"ק, על ימי חנוכה שעברו לעורר ולחזק את אנ"ש באה"ק ובעיקר להרחיב גבולי הקדושה בקרינתו קרית באבוב בבתים. במשך זמן שהותו באה"ק נתאספו קהל גדול של רבנים וראשי ישיבות חסידים ואנשי מעשה להסתופף בצל קדשו וליהנות ממנו עצה ותושי'. כל הדיברות ושיחות קדושות הכו שורש בלכות השומעים והשאירו רושם כביר עליהם. ביום א' פ' ויחי נסע כ"ק אדמו"ר שליט"א לעיר בני ברק לרגלי הכנסת ס"ת שניתנה ע"י ירידנו החשוב הנה"ח הנכבד מו"ה ראובן ראזנער נ"י לבהמ"ד בית משה אהרן דחסידים באבוב. טרם הכנסת הס"ת נתאספו קהל רב בבית מדרשו של הנאב"ד דזכרון מאיר מוה"ר שמואל הלוי וואזנער שליט"א, ושם השמיע כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א אמרי קודש הללו.

אחרים וגו' ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה וגו', ומה גם שהקב"ה בעצמו לא פירש שאבדה הארץ על ג' ראשי עבירה רק על עזובם את התורה, וכי ביטול לימוד התורה חמור מעבירות הללו. והאלשיך הקדוש (בפירושו על איכה) מסביר את הענין ע"פ משל למלך שהי' לו מנגן בכינור שהי' אומן נפלא, והי' מנגן לפני המלך, והמלך התענג מאד ממנגינותיו, ויהי היום ויבא המגיד ויאמר למלך הנה המנגן הרג את הנפש, ויאמר המלך אל תגעו בו, עוד זה מדבר וזה בא ויאמר הנה המנגן טימא את אשת רעהו בזמה, ויאמר המלך השמרו לכם מדבר עליו משוב ועד רע, ויהי כי ארכו לו הימים בתועבות ומעשים רעים והמלך מכסה על כל פשעיו, והנה איש בא ויספר למלך שהמנגן שלו אשר אהבו בעת התקוטטו עם איש אחד עמד האיש עליו וקיצץ את ידו, ויאמר המלך תלוהו, ויתלו את המנגן על עץ. ותהום כל העיר על המלך, הנה בעשותו כל רע רחמהו המלך, ועתה כאשר הרעו לו צוה לתלותו, ולא ידעו פשר דבר, עד שהמלך במסכו עם שריו הסביר להם, ויאמר, אל יעלה ברוחכם שאני הייתי נושא לו על כל פשעיו, כי צרור הי' עונו אצלי, רק שהארכתי לו כל זמן שהוא מנגן ביד וייטב לי, עכשיו שנקטעה ידו ושוב לא ינגן, פקדתי עליו עונותיו הראשונים וצויתי לתלותו, שיקבל עונש שנתחייב בו כבר. וכן הדבר הזה אשר הגם שחטאו ישראל כעבירות חמורות, מ"מ כל זמן שהקול קול יעקב נשמע בעסק התורה וערבה לה' תורתם והתענג בה, לא פקד על עונותם, אך עתה שעזבו את התורה פקד עליהם על כל עונותיהם. והנה ההסבר והמשל הזה הוא נעים ונחמד, אך אכתי לא יצאנו מן המבוכה כי אין המשל דומה לנמשל, דבשלמא מלך כו"ד המתענג בתענוגים אינו משגיח על המנצח בנגינותיו אם הוא איש ישר או רוצח ומנוול, כל זמן שהנגינה שלו יפה הוא מתענג מן הנגינה. לא כן במלך מלכי המלכים הקב"ה, וכי הקב"ה מקבל תענוג מתורת הרשעים, והלא הכ' צווח, ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי ותשא בריתי עלי פיך, ואתה שנאת מוסר ותשלך דברי אחריו וגו', ואיך יעלה על הדעת שתורתו של רשע עו"ז רוצח ומנוול תהי' עריבה לפני הקב"ה עד שתהי' כתרס מפני הפרענות, אדרבא תורתו נעשית לו סם המות, ואין המשל דומה לראי' כלל.

אמנם דבריו נכונם מאד כשנעמיק בדברי המשל מדוע נשא את משלו במנגן בכנור שנקטעה ידו, כי לפי נושא הענין יותר הי' לו להמשילו לאיש יודע נגן כפה בגילת ורנן, דעיקר שירה כפה המשמח א' ואנשים בקול ערב ובשעת הקטטה נחתך רוב המדבר שבלשונו אשר שוב לא ירנן, ואז הי' המשל דומה לנמשל שהקב"ה מתענג בקול קול יעקב קול התורה אשר ישננו בקול. ונקדים עוד דצריך להבין הלא בשעת החורבן היו גם ת"ח צדיקים שהי' כח בזכות תורתם להגין ולהציל בפני הפרענות שלא תאבד הארץ, ומדוע פסקו ממשנתם גם הם. ויבואר בהקדם דברי המדרש בפתיחתא לאיכה (פ"ב) על הפסוק הנ"ל ר' אבא בר כהנא פתח, מי האיש החכם ויבן את זאת וגו' תני ר"ש בן יוחאי אם ראית עיירות נתלשות ממקומן בא"י דע שלא החזיקו בשכר סופרים ובשכר משנים (פי' מלמדי משניות) שנאמר על מה אבדה הארץ ויאמר ה' על עזבם את

תורתי. ופירשו המפרשים דנרמז בפסוק ענין החזקת התורה, באמרו על עזובם את תורתי, שהמחוסר לחם נקרא נעזב כמאה"כ ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם וכמש"כ רש"י בפ' ויצא (כ"ח כ') עה"פ ונתן לי לחם לאכול, כמו שאמר לי כי לא אעזובך, וזהו על עזובם את תורתי, שלא החזיקו בשכר מלמדים ותמיכת ת"ח ונעשו נעזבים מבקשי לחם ופורס אין להם. וזכינו בזה כי גם מה שפירש הקב"ה שהעונש הגיע להם על עזובם את תורתי, היינו שלא החזיקו את ידי לומדי תורה שהיו לומדים בקדושה וטהרה ולא שלמו שכר הסופרים והמשנים המלמדים תורה לבנ"י המה התנוקות של בית רבן הבל פה שאין בו חטא שערכה משנתם לפני הקב"ה, וכל זמן שקבל תענוג מקול התורה שנלמד בטהרה עכב את הפרענות מעל המחזיקים בהם, וכאשר נקצצה יד המחזיקים אז גם הת"ח הצדיקים ביטלו מן התורה כי אם אין קמח אין תורה, ואז פקד עליהם את כל עונותיהם הראשונים ואבדה הארץ.

וזהו כוונת האלשיך בנשאו את משלו על המנגן שנקטעה ידו, כי תיבת יד מורה על תמיכת כסף, כמאה"כ פתוח תפתח את ירך, לא תקפוץ את ירך ועוד, וא"כ י"ל שלא על תורת הרשעים ה' הקב"ה קובל, כי לא חפץ בתורתם כלל, רק על התורה שהיתה נלמדת בקדושה ע"י הת"ח הצדיקים ותינוקות של בית רבן, ועכשיו ע"י שקפצה ידם מלהחזיק בהם, הוא קציצת יד המנגן, לא ה' להם עוד התרים להגן עליהם.

ויותר מזה, כי כל עוד שהיו מחזיקים בידי לומדי תורה, אף שהם היו בעלי עבירה היתה תקוה טובה נשקפה להם שישובו מדרכיהם הרעים ויחזרו בתשובה כמו שאמרו בפתיחתא דאיכה מצינו שויתר הקב"ה על ע"ז ועל ג"ע ועל שפיכת דמים ולא ויתר על מאסה של תורה שנאמר על מה אבדה הארץ, על ע"ז ג"ע וש"ד אין כתיב כאן אלא על עזובם את תורתי ר"ה ור' ירמ' בשם רחב"א אמרי כתיב אותי עזבו ואת תורתי לא שמרו הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו מתוך שהיו מתעסקין בה המאור שבה ה' מחזירן למוטב, וכבר צווחו קמאי במאמר זה מה תועלת יש בתורה לעוזבי השם הלא בתורתם עוד נותנים כח לקליפות שחוטפין תורה כזאת, אמנם גם כאן פירושו מאסה של תורה היינו שהיו ממאסין את הלומדי תורה ושמירתה הוא שהיו שומרין שתהי' תורה בישראל והיינו דקאמר המדרש מתוך שהיו מתעסקין בה, לא אמרו מתוך שהיו לומדין בה כי לימוד כזה לא יועיל, רק אם היו מתעסקין ודואגים שהתורה תתקיים היינו שיעיינו בהצטרפות הלומדי תורה בקדושה לספק להם הצטרפותם ברחבה כדי שיוכלו ללמוד תורה, אז זכות הזה והמאור של התורה הקדושה ה' מועיל להם שיחזרו למוטב. ולפ"ז לא רק שהחזקת התורה עכבה את הפרענות כל זמן שהי' הקב"ה משתעשע וחדרי פילפולא דאורייתא, רק שהי' הקב"ה מצפה לתשובת הרשעים בעלי העבירות שיחזרו למוטב, אך אחר שנשברה היר התומכת אבדה מהם כל תקוה ובא העונש והחורבן (וכמ"ש נשתתק הסניגור והקטיגור עומד ומקטרג מיד ויבואו המלאכים וגו').

ועפ"ז נבוא לפרש הפסוקים בלדוד מזמור. דהנה על הפסוק (בפ' ויחי)

זבולון לחוף ימים ישכון, כתב רש"י (ומקורו ממדרשי חז"ל) שזבולון הי' עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה הוא שאמר משה שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך ואמרו במדרש יעקב קדמו לזבולון ומשה קדמו, כי זהו יסודה של תורה שמתקיימת רק ע"י התומכי אוריינתא. והאלישך כתב בפסוק כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור, כי יתן איש זה הקב"ה אל רעהו היינו בני ישראל שנקראים אחי ורעי, כסף או כלים, היינו שנותן לו שפע כסף וכלים, צריך הוא לידע שהוא רק לשמור, שנתנו לו בתורת פקדון לשמור ולעשות ככל המצווה עליו לעשות בממונו לפרנס עניים ולהחזיק ידי לומדי תורה לא להרע ולהשתרר בממונו. ואיתא בספרים על הפסוק ונקרב בעל הבית אל האלקים אם לא שלח ידו במלאכת רעהו, דהכוונה שכשנקרב בעל הבית אל האלקים לתת דין וחשבון מפעליו לפני יוצרו, אז העיקר מה שדורשין ממנו הוא אם לא שלח יד בפקדון אשר הפקד אתו חלקו וחלק רעהו העני, אם הי' שומר נאמן ולא שלח ידו במה שמוכן לחברו אצלו ולא לקחו לעצמו רק נתן מן הכסף להחזיק ידי ת"ח לומדי תורה. ובוזה תירצו המפרשים קושיית התוס' בסנהדרין (דף ז') שאמרו שם בגמ' אין תחלת דינו של אדם נדון אלא על דברי תורה, והקשו בתוס' דבמס' שבת (דף ל"א) אמרו ששואלין אותו נשאת ונתת באמונה, ואח"כ קבעת עתים לתורה, ותירצו המפרשים על פי הנ"ל, דהנה שני שותפים שעוסקים בשותפות וחלקו העבודה ביניהם כשבאין לתת דין וחשבון, שואלין לכל אחד על חלקו בעבודה אם עשה בשלימות, וכן הוא בשותפות הבן תורה והבעל בית, שואלין לבן תורה אם עשה חיובו בשלימות, וזהו שאמרו אין תחלת דינו של אדם היינו אדם המעלה הת"ח, תחלת דינו הוא על דברי תורה אם עשה חלק שותפותו בשלימות, ובמס' שבת מייירי בבעה"ב המחויב להחזיק את התורה, אותו שואלין, נשאת ונתת באמונה, אם הברכה אשר נשא מאת השם שהשפיע לו כסף וכלים אם נתנו למי ששייך לו, באמונה זו שמאמין שהקב"ה נתן לו את השפע לשמור ולעשות את המצווה עליו.

וכל הענין האמור יש להעמים בפסוקי לרוד מזמור, לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה, שכל קנייני העולם הם של הקב"ה והקב"ה נתנו בפקדון להסוחר העוסק בפרקמטיא ומפליג בספינות בימים ונהרות לעשות סחורה כדי שיחזיק בו את הלומדי תורה כי כן יסד המלך מלכו של עולם שתהא התורה מתקיימת באופן השותפות, וזהו כי הוא על ימים יסדה וגו' שיסוד התורה הוא בבעלי פרקמטיא יורדי ימים ונהרות כמאה"כ זבולון לחוף ימים ישכון. ואמר אל יהי השותפות הזה קל בעיניך כי מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו, היינו כשיקום לפני כסא הכבוד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים, אז תחלת דינו יהי' אם הוא נקי כפים, היינו אם לא שלח ידו במה שמוכן לחבירו הנפקד אצלו, ובר לבב, אם נשא ונתן באמונה שלימה הזו בלב שלם, אשר לא נשא לשוא נפשו (כתיב), כלו' כשהפליג בימים ונהרות ששם נפשו במקום סכנה, כמ"ש בפסוק ואליו הוא נושא

את נפשו, מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן שהוא מסכן נפשו ליפול מן הכבש וליתלות באילן, הסוחר הזה לא נשא לשוא נפשו לדבר של מגן ומה בכך, היינו לאסוף עפרות זהב להתענג בתענוגי עוה"ז שהם שוא ומגן, רק שנשא נפשו להחזיק ידי ת"ח, ועי"ז לא נשבע למרמה בכואו לעולם, כשהשביעו אותו תהי צדיק. ומסיים הפסוק כי בזכות זה, ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלקי ישעו. ומובן שפיר מה שאומרים פסוקים אלו כשעת נתינת ס"ת, לעורר ולהזכיר את התומכי תורה את חיובם המוטל עליהם וגודל זכותם שהם היסוד שקיום התורה עומד עליו.

וע"פ הרברים האלה נבוא לבאר הפסוקים במצות כתיבת ס"ת שהתחלנו, ועתה כתבו לכם וגו', שדקדקנו למה נאמר בלשון רבים, רבא להורות דמצוה זו של לימוד התורה לא תתקיים כי אם בשנים, היינו המחזיק והלומד, כשותפותם של יששכר וזבולון, כי אלמלא עליא לא איתקיימו אתכליאי (חולין צב ע"א). וזהו כתבו לכם את השירה, את לרבות הסחורה עם התורה, וצריך לרבות תומכים הרבה להחזקת התורה להעמיד ישיבות וחדרים שיתחנכו בהם בני ישראל על ברכי התורה וצריך להעמיד כוללים רבים שיצאו מהם מורי הוראה בישראל וגדולי תורה, וקרא להתורה שירה כי הוא השירה המשמחת אלקים ואנשים בחדוותא דשמעתתא דהקב"ה חדי בה ואין לנו שירה המשמחת יותר מנינוני נמרא ותוס', שזוהי השמחה שממלאת את כל העולמות, ועל כוונה זאת ממשיך הפסוק ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם, ודקדקנו על כפל הלשון, ומה הלשון אומרת שימה בפיהם ולפי דברינו שהתורה מדברת אל שני השותפים שישנם בתורה, וזבולון ויששכר, ע"ז אמר ליששכר ולמדה את בני ישראל שהת"ח ילמדו וילמדו וירביצו תורה לבני ישראל, ולזבולון אמר שימה בפיהם, וכלשון רש"י בפסוק שמח וזבולון בצאתך שזבולון יוצא לפרקמטיא ומשתכר ונותן בפיו של יששכר, וזהו שאמר שימה בפיהם היינו לפרנסם בכבוד ובהרחבה, וכך הוא הלשון של זוה"ק בפרשתנו (ויחי דף רמ"ד). אמאי אקדים בכרכאן וזבולון ליששכר והא יששכר אשתדלותי באורייתא ואורייתא אקדים בכל אתר וכו' אלא וזבולון זכה על דאפיק פיתא מפומי' ויהיב לפומי' דיששכר בגין כך אקדים לי' בכרכאן עכלה"ק, וזהו כונת הפסוק שימה בפיהם, ומסיים הפסוק למען תהי' לי השירה הזאת לעד בבני ישראל, כי רק ע"י שימת הפרנסה כפי הלומדי תורה והחזקת מוסדי התורה תהי' קיום לתורה ולבני ישראל. ואמר כי אביאנו אל האדמה, ודקדקנו מהו ההמשך, ועפ"י המדרש הנ"ל שאמר רשב"י אם ראיתה עיירות נתלשות בא"י דע שלא החזיקו בשכר סופרים ומשנים, מכלל זה אתה למד שאם יקימו את השימה בפיהם לא יהיו עוד ח"ו עיירות נתלשות, אדרבא זהו הגורם לקבץ נדחי ישראל ולהביאן אל אדמתם אשר נשבעתי לאבותי כביאת גואל צדק במהרה בימינו ונאמר אמן.

בדין חזקת אשת איש

מהגאון מוה"ר יהודה הכהן זצ"ל בעל קונטרס הספיקות⁽¹⁾

יבורך מן שמיא, חד מן קאמיא, חד חר נחית לעומקא דדינא, חריפא ושנינא, מוריני ופסקנא, חכימא כהימן, מוה"ר זלמן⁽²⁾, ה"י לעד.

היות שתשובתו הברורה מסרתי להעתיקה, וגם הודעתי לרב אחי ומורי ש"ן⁽³⁾ הימנה, ומיד פקר עלי לשלוח אותה אליו, והוכרחתי לקיים מאמרו, ואף שההעתק עדיין לא נגמר וחפצי הי' מאוד להשתעשע באמרותיו הטהורות כי עיינתי בהו מילין זעירין, ואינן יקירין, וכעת מהודענא עוד שרום מעלות תורתו התקזק ברעת מוהרי"ט ופ"י ז"ל דסברי דהיכי דאיכא ריעותא לפנינו לא אזלינן בתר חזקה קמייטא, וכבר נליתי דעתי העני' בחיותי בביתו נאווה ק' להסכים עם הפר"ח ז"ל, וכפי פירושו שפירש בלשון הר"ן ז"ל דריש קידושין, וגם תליתי כיפי בסיום לשון הר"ן ז"ל הלז אשר לא פירשו הפר"ח ז"ל הטבתי אשר דברתי, אך הוכרח הפי' שאמר לי מעב"ת בשמו מהאי דאשת חרש דקאמר ביבמות דלר"א מביאין אשם תלוי עלי' ואמאי לא מוקים לה בחזקת פנוי', זו ודאי קושיא חזקה וצריכה לפנינו, אבל בשבילה לא אוכל לשויא נפשיא הדרנא, ולומר דבמאי דקידשה לפנינו איתרע החזקה וכמ"ש הפ"י, משום דאנכי רואה ... שרוב החזקות הנאמרים בש"ס איתרעי ככה"נ, ואפ"ה אזלינן בתרייהו בין לקולא בין לחומרא, שהרי השוחט בסכין ונמצאת פגומה אסרינן מטעמא דבהמה בחיי' בחזקת איסור עומדת, והרי השור שחוט לפניך והספק על הסכין נופל, ובמקוה שנמדד ונמצא חסר דמטמאין כל הטהרות למפרע, מטעמא דמוקמינן לאדם והכלים שטבלו בה בחזקת טומאה, ואף שטבלו לפנינו, ובתינוק הנמצא בצד עיסה דסובר ר"מ סמוך מעוטה לחזקה, פרש"י התם רוב תינוקת מטפחין בשרצים, ומדבריו למדנו דבעיסה ודאי נגע אבל הספק הוא על התינוק אי נגע בשרצים, ואפ"ה קאמר התם דעיסה זו בחזקת טהורה עומדת, ואף הרמב"ן ז"ל שנחלק שם

(1) הגאון מוה"ר יהודה כהנא העללער הוא בנו של הג"ר יוסף הכהן מקאליש. ראשית נשיאותו הי' כדומ"ץ בק"ק מונקאטש, ואח"כ נתמנה לאבד"ק סעליש ומשם נתקבל בשנת תקס"ב לאבד"ק סיגעט. נדפס ממנו ספר המופלא קונטרס הספיקות וס' תרומת הכרי על חו"מ, גם אחיו הגאון בעל קצוה"ח מביא כמ"פ חידושים משמו. — נפטר בסיגעט ביום ה' כ"ז ניסן שנת תקע"ט לפ"ק ושם מנ"כ.

תשובה זו הועתקה מגוכתי"ק הגאון הנ"ל, המונח אצל ידידנו האברך היקר והחשוב נודע לתהלה מאוד נעלה מו"ה אברהם אהרן לעזער נ"י. אלף עולות יעלה שלומו. — פאקסימיליא מגוכתי"ק להלן בעמוד מ"ו.

(2) הוא הגאון מוה"ר אפרים זלמן מרגליות זצ"ל בעל בית אפרים. — כתבנו אודותו בכר"ש שנה ד' קונט' ד' עמוד י"א.

(3) הוא הגאון בעל קצות החושן זצ"ל, כמה חליפת מכתבים ממנו עם הגאון מוה"ר אפרים זלמן נדפסו בשו"ת בית אפרים.

על רש"י וסובר דכל דודאי נגע פקע ל' חזקת טהרה מן העיסה, אין טעמו משום דלא אזלינן בתר חזקה דאיתרעי כהנ"ל, אלא משום דספיקן של התינוק והעיסה מעין אחת היא, והיא דררא דטומאה, ומה שהטמא מטמא [דבר] שנוגע בו נמי הוא מחמת טומאתו שעושה להנוגע בו כמוהו, הילכך כיון דעיסה דודאי נגע בהתינוק כבר נעשה כמוהו, זוהי טעמא של הרמב"ן, כמו שביארתי במ"א.

ואף בזה הבאתי רא' לדברי רש"י ז"ל דאף בכה"ג אזלינן בתר חזקת הטהרות מהא דעירובין דקאמר דגבי' נגע בא' בלילה וא"י אם חי אם מת איכא שני חזקה לקולא, והיינו חדא דהעמד המת על חזקתו, ואידך דהעמד האדם הנוגע על חזקתו, הרי דאף היכי דודאי נגע, לא פקע חזקת טהרה מינ', וצ"ע. ובחולין דף י"א כתבו התוס' דלולי דרובא עדיף מחזקה לא הי' הטמא יכול ליטھر באפר פרה אדומה, דדילמא טרפה היא, והטמא יש לו חזקת טומאה, ואף שודאי הוזה [עליו] מי חטאת, וכן יש הרבה כיוצא באלו, ואם נזדקק לעשות חילוק והפרש לכל דבר ודבר, יצטרך חילוקים מרובים ודקים, ולא תמצא שום חזקה ברורה, אשר ע"כ נראה ברור דבכל גוונא מוקמינן אחזקה קמייתא מדאורייתא.

וע"ד קושיותו מהאי דאשת חרש, לכאורה נקל ליישב ע"פ דברי הירושלמי שהביא הש"ך ז"ל בס' קכ"ז וזוהו תוארו, שנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה ר' יונה מדמי לה לחלבים, אלו ב' אומרים אכל חלב וב' אומרים לא אכל מביא אשם תלוי מספק, והכא יתן גט מספק א"ל ר' יוסי לא תדמינ' לחלבים שכן אפי' אומר לבי נוקרני מביא אשם תלוי עכ"ל. הנה מפשיטות הירושלמי הלז יראה שאף היכי שהדבר מותר מצד הדין אפ"ה מביא אשם תלוי דהוה כאומר לבי נוקרני, וכן נראה שפירשו הש"ך שם שהרי העלה דע"א בהכחשה לא כלום הוא אפי' הבע"ד שותק, ואפ"ה מביא אשם תלוי ע"י, מטעם הנ"ל, ונוכל לומר ג"כ הכין באשת חרש אף שהיא מותרת מ"מ מביאין אש"ת [= אשם תלוי]. אבל הדבר תמוה מאוד כיון שהיא מותר מצד הדין למה יביא אשם תלוי והוא לא חטא, ובפ"ב ברכות דמקשה הבא עלי' באשם תלוי קאי, מאי קושיא, אם מביאין אפי' היכי שהוא מותר מצד הדין, והרמב"ם ז"ל דסובר דספק שרי מן התורה, הקשו עליו הראשונים שהרי מביאין אשם תלוי על ספק, וכמה דיות נשתפכו כישוב קושיא ההיא. ולפי"ז [מה] הי' הקושיא מעיקרא, שאף שהוא מותר אפ"ה מביאין אשם תלוי.

והנה זה כמו ששה שנים שנתקשיתי בדברי הירושלמי הלז, ושאלתי לרבים וכן שלמים ואין פותר, זולת שהרב דק' באלחוב ש"ץ הגיד לי שבאמת נכד הגאון מוה"ר יהונתן תירץ כן לקושיא הראשונים, אבל לא נתקדשה דעתי בזה, כי תלה לנעלם כנעלם ממנו, ואין הישר הולך יוכל לכלכל זאת, שהדבר שמצד הדין מותר, יתחייב עליו קרבן.

וכעת נתיישבתי בדבר, ות"ל מצאתי מקום לנוח מקושיתי, כי ידוע שזה שציוותה התורה לילך אחר חזקה אין הדבר משום אומדנא דמסתמא היא כמו שהיתה, דזה ליתא, אחר שהספק שקול לפנינו, אבל עיקר הדבר הוא, שכך גזרה

התורה ואמרה שכל שיש לו חזקת היתר לא נוציאנו מהתירו מספק, ואף שאפשר שהוא אסור אפ"ה התירה התורה, והוא מגזירת השם יתעלה, וכן להיפך לענין חזקת איסור.

ועפ"ז ארון ואומר, דהיכי דשנים אומרים נתקדשה ושנים אומרים לא נתקדשה, ולמ"ד תרי ותרי ספיקא דרבנן, האי איתתא שריא לאיתנסבא לכל גבר דיצבי [יתנה?], מטעמא דחזקת פנוי, ולא יצרך להביא אש"ת ע"י, ואף דאם אומר לבי נוקרני מביא אש"ת, הכא אין לבו נוקרהו כלל, שהרי אפי' אם הב"ד של מעלה יודעים שהיא אשת איש, לא יענישו אותו, אחר שהתורה התירה אותה לו, אבל אם נשאה אותה בחזקת פנוי עד שלא נולד הספק, ואח"כ באו שני כתי עדים והם מכחישים אלו את אלו, שנים אומרים שהיתה אשת איש מקדם וב' האחרים מכחישים אותם, בכה"ג מחויב להביא אש"ת שפיר, דאף דאיכא הכא חזקת פנוי מ"מ הרי לבו [נוקרה] [נוקרן] שהרי אם האמת כדברי אלו שהיתה אשת איש, הב"ד של מעלה יענישו אותו כעל שאר שוגג, שהרי בעת ההיא עדיין לא נולד הספק, ובשביל שעכשיו באו אלו השקרנים ואומרים שהיתה פנוי, לא הותרה למפרע, וזהו שאמר אל תדמיני לחלכים שאפי' אומר לבו נוקרהו מביא, כלומר שהתם שייך להיות לבו נוקף, אבל הכא אין לבו נוקף כלל, שאפי' אם האמת שהיא אשת איש, מותרת היא לעלמא, אחר שהדבר ספק לפנינו והתורה התירה לספק היכי שיש לו חזקת טהרה. ודבר זה ברור בעיני.

וזהו נראה לי ג"כ בדעת התוס' דריש פרק ספק אכל, שכתבו שם דאפי' בספק ספקא מייתי אש"ת, ודבר זה יפלא בעיני הרואה, שהרי ס"ס לכתחילה שריא ואיך יביא עליו אש"ת. וכמדומה לי שהרב בעל פני יהושע בק"א לכתובות נסתייע מדבר זה לשיטתו שמחליש שם כח הס"ס מכל וכל, ואין ספרו לפני כעת, ולא נקטינן כוותי' בהא, כי כל רבותינו הושוו בדבר, דכל איסורין, קלין וחמורין, ע"י ס"ס ניתרין, אבל עפ"י האמור, דיבור התוס' הנ"ל אתיא שפיר, שכתב שם על האי דספק אכל, כלומר, שהי' שני זיתים מונחין לפניו א' חלב וא' שומן ואכל א' מהן וא"י איזו, וגם א"י אם אכל בה כזית, דשפיר יתחייב להביא א"ת בכה"ג מטעם לבו נוקפו, דנהי דס"ס הוי כמו רובא, רובא גופא נמי גזירת המלך לחור הוא ולא מתורת אומדנא, תדע דבממון לא אזלינן בתר רובא, ובתר אומדנא אזלינן, אלא ע"כ גזירת המלך הוא, וכמ"ש לעיל לענין חזקת, והלכך ה"נ אילו הי' נולד הס"ס קודם שאכל לא הי' מצטרף להביא אש"ת שהרי התורה התירתו ואין לבו נוקפו, אבל התם הספק דילמא חצי זית אכל לא נולד עד אחר האכילה, ואפשר דגם ספק חלב ספק שומן לא נולד עד אחר האכילה, ומקורם היו החתיכות ניכרין איזה חלב ואיזה שומן, אבל איני נזקק לזה, דאפי' דהספק הא' נולד אחר האכילה שפיר מחייב אש"ת, כיון שבשעת אכילה לא הי' אלא ספק א', ואותו לחורא לא התירה התורה, ואותו ס' דחצי זית ודאי לאחר האכילה נולד, דמקורם לא שייך בזה ספקא כלל, והרי זה נכון.

ולפי"ז קושיית הראשונים שהקשו על הרמב"ם, הוא, משום דחזינן דחייב

אשם תלוי אפי' היכי שהספק נולד מקודם כמו דר"א מחייב האוכל חלב כוי וכיוצא בו.

אבל מעתה עדיין לא יועיל דברי הירושלמי לתרץ קושיית הפ"י בהאי דאשת חרש, שהרי התם נמי כבר נולד הספק בעת הקידושין ושוב אין לבו נוקפו אחר שהותר, ואין הב"ד של מעלה מענישין על המותר.

ע"כ יראה לי לתרץ באופן אחר, והוא עפ"י מ"ש מהרי"ט בח"א סי' מ"א בנידון קטנה שנסתפקו במספר שנותי', שכתב שם שאין להעמידה בחזקת פנוי' דכיון דמ"מ לכל הפחות קידושי רבבן אית עליה, אלא שבאתה להפקיעה במיאון, לא תתירנה מספק שהרי יש כאן ספק של תורה, שמא גדולה היתה כשקידשה כו', וכוונתו, דכי אמרינן אוקי אחזקת (א)היתר היכי שעדיין לא נשתנית כלל, וכמו שהיתה מקודם כן היא גם עכשיו בלי שינוי כלל, אבל הכא עכ"פ נשתנית, שהרי מתחילה לא הי' עלי' קידושין כלל ועכשיו איכא עלי' קידושי רבבן מיהת, שוב לא הוי חזקה קמייטא חזקה, ואמת שזה הוא כלל מחודש מאוד ולא הקדמני מי שישתמש עמו, אבל אני מצאתי חבר למהרי"ט בזה, הוא הרב בעל פני משה שסובר דאפי' מאן דמכשיר ספק פסול לעדות, היכי שמדרבנן הוא בודאי פסול אזי הוא פסול אף מדאורייתא מכח ספק, דאין ל[א]וקמה בחזקת כשרות כיון דמדרבנן הוא פסול, הביאו המשנה למלך בהלכות עדות.

ואחר הוצעה זו אומר, כיון דחרש תקנו לי' רבנן נישואין, מטעמא דלעולם לא אתי לכלל נישואין כדאמרינן בריש פרק חרש, ולא תאמר שהוא לרבנן אבל לר"א לא איצטריך לתקן, ליתא, דגם לר"א לעולם לא אתי לכלל נישואין, שלעולם נוקים לאיתתי' אחזקת פנוי', הילכך איצטריך רבנן לתקוני נישואין, וכיון דרבנן תקנו לי' נישואין שוב מיחייב הבא על אשתו אש"ת, דתו ליכא לאוקמה אחזקת פנוי' כיון דמדרבנן עכ"פ לאו פנוי' [היא] וכסברת מהרי"ט.

ויותר אין הפנאי מסכים להאריך כעת מחמת שאני עוסק כעת בענין אחר שהוכרחתי לבטל רצוני מפני רצון אחרים והתחלתי מסכת ב"מ, וכל עיוני בה והשייכים לה, ומה שאבקש מן מעכ"ת שיראה להשיב על אנרות הזאת, ואם יכנסו דברי אלה באוזנו יודיעני, ואם שנית יוריני, ואודה על האמת, ושומר חסד ואמת, יעמדני על האמת.

כ"ד דו"ש המוכן ומזומן אליו לשרת ולכהן,

יהודא באמו"ר מוה"ר יוסף הכהן זלה"ה

בל יתרעם מעכ"ת על כותבי בקנה רצון ובלעגני שפה, כי לא ביופי המליצה יתאמת הענין, ובטוח אני שאם ישים מעכ"ת עיונו עליו ימצא טעם לשבח. אודות גוף התשובה מאת אחי ומורי ש"ן, עדיין לא הי' לי ידיעה ממנו, ומה שיגיע מידו לירי, אראה לשלוח למעכ"ת.

כ"ד יהודא הנ"ל

והנני נוטה כנהר שלום, לנופך ספיר ויהלום, ה"ה בר אחבוהי דמר, צני מלי ספרא המפורסם כבוד מוה"ר שמואל ש"ן⁴), ומחמת שבעל הדרך ירט לנגדי לא יכולתי ליחד אליו דיבור של חיבה לפי רוב כבודו וגדלו הרמה, ובגודל ענוותנותו יענה ויאמר סלחתי.

ולאבות דמר הרב המאור, אדיר ונאור, המפורסם החריף נ"י ע"ה כבוד מוה"ר מאניש⁵), אומר שלו וישע רב ולכל כ"ב הגדולים, והקטנים גדולים יהיו. וכפרס לבנו הנחמד והנעים, תמים דעים הרבני המופלג מוה"ר געצל שי'.

בסוגיא רחולין דף י"א ע"ב

מהגאון מוה"ר משה הלוי זצ"ל אבד"ק צעהלים¹)

מס' חולין י"א ע"ב בתר"ה ודלמא הך דאסחירו בי' טריפה הוי וא"ת רחובשין אותו יב"ח וכו'. והנה כ' (עלי) [אלי] בעהמ"ח טעם המלך בעורני היותי אב"ד בק"ק ליבנא וז"ל, אכתוב לו קושיא קטנה ככף איש בתוס' הנ"ל דמקשין על רבינא דנחבשינהו יב"ח, הלא הגמ' מסיק בפ' אלו טריפות לקמן דף מ"ג ריאה שניקבה ואח"כ סביך בבישרא כשירה, וקרי ל' הגמ' שם שהוא פסול החוזר לכשירו, וא"כ לפי הה"א דנחוש למעוטא הוכיח הגמ' שפיר דניחוש דלמא הך דאסחירו בי' טריפה הוי, ואי רחובשין אותו י"ב חודש, מאי אהני, דלמא בשעת עדותן ה' (להם) [לו] נקב בצד הריאה ואח"כ סביך בבישרא ויכול לחיות יב"ח, ואפ"ה בשעת עדותן גברא קטילא ה', עכ"ד הנ"ל.

וזה אשר השבתי לו. — מש"כ לתמוה על התוס' הנ"ל, הנה אני אוסיף תמי' על תמיהתו, מה שלא חלי ולא מרגיש, עמש"כ הפלתי בס' מ"ד להוכיח דהתוס' לעכאווין, וגרידינג.

(4) הוא הג"ר שמואל מרגליות בנו של הג"ר סנדר מרגליות זצ"ל אבד"ק סאטינוב.

(5) הוא הגאון מוה"ר מנחם מאניש מרגליות זצ"ל אבד"ק וויטקוב, דינאוויץ, לעכאווין, וגרידינג.

(1) הוא בנו של הג"ר יחיאל מיכל הלוי אבד"ק אייזענשטאט, וחתנו של הגאון בעל אור חדש זצ"ל. בתחלה ה' אב"ד בק"ק ליבנא הסמוך לפראג (כנזכר כאן כראש דבריו). ומשם נתקבל לאב"ד בק"ק מעסטין, ואח"כ נתמנה לאב"ד בק"ק צעהלים. נרפס ממנו ס' שער הקטן עה"ת בתוך ס' חוט המשולש עה"ת וכותב שם בהקדמתו שחיבר ס' אהל משה, והלכה למשה, ועוד הרבה חיבורים. פלפול ארוך ממנו נרפס בסוף ספר אור חדש עמ"ס קידושין מחותנו זצ"ל ועוד חידו"ת ממנו נמצא בסוף ספר חקר הלכה מחותנו זצ"ל. — נלב"ע ביום י"ב תשרי שנת תקצ"ה לפ"ק ומנ"כ בצעהלים.

חידו"ת הללו הגיעו לידינו מאת הרבני הנגיד הנכבד מו"ה יעקב קליין נ"י, והועתקו מתוך חיבור גזכתי"ק הגאון הנ"ל עמ"ס חולין שבועות ונדה. יברכהו ר' בעוז ותעצומות. פאקסימיליא להלן בעמוד מח.

לא ס"ל כשיטת רש"ל בכוליא שהקטינה מחמת חולי ואח"כ גמרה לכלות ולהמק חוזרת לכשרותה דא"כ לא מקשה התוס' מירי בקושיהם הנ"ל דנחבשינהו יב"ח כנ"ל, ואיך נעלם מהפלתי גמ' בפ' אלו טריפות הנ"ל. ומתוך כך נ"ל לומר דדברי הפלתי עולין כהוגן, אבל קושייתו ליכא, עפמ"ש"כ הט"ז סי' מ"ד גבי כוליא שהקטינה ואח"כ נישלה כ"כ המחבר דאיך טריפות חוזרת לכשרותה וכו' וז"ל, ול"ד לריאה שנקבה וסביך לדופן דדבר ברור הוא כל שהדר בריא לא מטרפינן ואלו ה' לנו בוודאות שכל ריאה שנעשה בה נקב תהי' סביך לבשרא אח"כ לא היינו מטרפינן אלא הכיון דאין זה בכירור אסרינן בניקבה אבל כאן כל שהקטינה מחמת חולי שנרקבה קצת הכוליא למה נטריף הא סופה לרקוב כולה וממילא הדרא בריא וע"כ דגם בנרקבה כולה טריפה וא"ש קושיית המחבר עכ"ד, וכן משמע שם מהש"ך ע"ש. ולפ"ז קושיית הפלתי א"ש מכוליא שהקטינה, דע"כ התוס' לא ס"ל כשיטת הרש"ל דחוזרת לכשרותה בכוליא שהקטינה דאל"כ בוודאי מאי אהני דחובשין, דאי חוזר לכשרותה א"כ מתחילה י"ל דטריפה ה' ואח"כ חוזר לכשרותו, אע"כ דאינו חוזר לכשרותו כלל דגם אח"כ בנרקבה כולה טריפה, משא"כ בקושייתו מריאה שניקבה ואח"כ סביך בבשרא דבאמת חוזר לכשרותו משום דאי חזינו דאח"כ סביך בבשרא א"כ מתחילה לא ה' טריפה כלל כס' הט"ז דאלו ה' מתחילה ידעינן לא ה' טריפה כלל וק"ל.

וע"פ דברינו הנ"ל יש לבאר מש"כ התוס' לקמן דף מ"ח דנראה כרב שר שלום גאון דרבינא חולק על ר"נ מדפריך ר"י לרבינא ולא לר"נ ע"ש, והנה להנך פוסקים דס"ל דרבינא בא לפרש דברי ר"נ הדרא קושיא לדוכתי' למה לא פריך לר"נ, גם יל"ד למאי מדייק כלל א"ל ר"י לרבינא, הא נדע דהקושיא לרבינא, ועפ"ד הנ"ל מבואר בדרך חידוד, דהנה לכאורה ק' מאי מקשה מאי לאו למעוטי כה"ג הא י"ל דאתי למעוטי כוליא שהקטינה ואח"כ נשלה, ע"כ נראה דלכך מדייק א"ל ר"י לרבינא, דייקא לשיטתו דרבינא מתרץ לעיל דילפינן דאזלינן בתר רוב מעדים זוממין, וק' קושיית תוס' דנחבשי' יב"ח, וצ"ל דס"ל כשיטת רש"ל וכת' הפלתי הנ"ל, וא"כ ק' ממנ"פ זהו למעוטי מאי, אבל לר"נ ל"ק כלל די"ל כקושייתנו דאתי למעוטי כוליא שהקטינה וק"ל.

עוד נ"ל לתרץ קושיא הנ"ל בדרך פשוט, דלמא חובשין אותו יב"ח, ואי משום דס"ל דלמא ניקבה הריאה ואח"כ סביך בבשרא, ק' למה המתין ר"י לקמן דף מ"ח להקשות על רבינא, הו"ל להקשות בכאן על תירוצו דיליף מעדים זוממין דמוכח כנ"ל בניקבה הריאה ודופן סותמו דבעי סביך בבשרא, וגם למאי הוכפל רבינא לאשמעינן לקמן דבעי סביך בבשרא הלא כבר מוכח מתירוצו דהכא דיליף מעדים זוממין, ולכך הוצרכו לתרוצם וק"ל.

עוד נ"ל לתרץ קושיא הנ"ל בדרך חידוד, עפמ"ש"כ התוס' שם דף מ"ח דרב שר שלום גאון פסק כר"נ ולא כרבינא והוא בתראה ושמא אין זה רבינא סתמא שהוא בכל הש"ס חברו של רב אשי מדבא ר"י להשיב על דבריו יע"ש, וכ"כ הרא"ש להדיא דזה רבינא הוא קדמא מהאמוראי ולא בתראה, (וזה סותר

למש"כ לעיל דקושיית הגמ' הוא רבינא לשיטתי', והנה בסוגייתנו פה דרבינא מתרץ דילף מעדים זוממין הוא רבינא בתראה, דהא תיכף עלה תי' רב אשי אח"כ משחיטה עצמה שהי' חברו של רבינא בתראה, ולפ"ז מקשה התוס' שפיר לרב שר שלום גאון דפסק כר"נ ולא כרבינא קדמאה ק' על רבינא דהכא דדלמא בחובשין אותו יב"ח, ואי נימא דגם רבינא בתראה ס"ל כרבינא קדמאה ויש לחוש דלמא ניקב הריאה ואח"כ סביך בבשרא, א"כ למה פסק כר"נ ולא כרבינא קדמאה ובתראה, ולכך הוצרכו לתרוצם, וק"ל.

ועפ"ד הנ"ל יש ליישב קושיית התורת חיים בתוס' דלעיל ד"ה וכו' דברקינן ל', דמקשין דנילף מרוצח גופא וכו', והקשה דהא התוס' הקשו על רבינא דלמא חובשין אותו יב"ח ותירצו דס"ל טריפה חי' וא"כ מאי מקשה על רב כהנא דלמא ס"ל טריפה א"ח וא"כ ברוצח גופא י"ל דחובשין אותו יב"ח, די"ל דקושיית תוס' דלעיל קאי לשיטת רבינו נחשון לקמן דף מ"ז דס"ל דרבינא בא לפרש דברי ר"נ וליכא חולק כלל דכ"ע ס"ל דבעי סביך בבשרא, והקשו שפיר דנילף מרוצח גופא דל"ש לומר דחובשין אותו יב"ח, די"ל כקושיא הנ"ל דלמא אח"כ סביך בבשרא ובשעת הריגה הי' ניקבה הריאה וק"ל.

והנה כל זה כתבתי דרך חידוד להבחורים, [ו]לפי קט שכלי קושיא זו וגם קושיית הפלתי הנ"ל לשיטת הרש"ל מעיקרא לק"מ, דנחזי אנן, דטעמא מאי דאם ההורג הי' טריפה לא מקיימין גבי עדים כאשר זמם, משום דאמרינן גברא קטילא בעי למקטלא, ולפ"ז אם יש לו טריפות שי"ל תיקון כמו כוליא שהקטינה או ריאה שניקבה איך שייך לומר גברא קטילא בעי למיקטלא הא לאו פסקא דגברא קטילא הוא, ומכש"כ השתא דנחבש יב"ח וחזינן דחי לא הי' למפרע גברא קטילא בשעת עדותן שהם רצו לחייבו מיתה מהיכי תיתי לא נקיים בו כאשר זמם וק"ל.

ואזכיר עוד מה שתי' אא"מ הגאון זצ"ל²) על קושיית הפלתי ועל קושיא הנ"ל, עפ"מ שמתרץ התוס' על קושיא הנ"ל דחובשין אותו יב"ח דאין הורגין העדים אלא לאחר יב"ח, א"כ גם אותו שמעידין עליו אין להורגו עד אחר יב"ח, וא"כ אין לדבר סוף דגם לפ"ד העדים לא יהרגו אף לאחר יב"ח דלמא נעשו טריפה בסוף יב"ח ע"ש, ולפ"ז י"ל דוודאי התוס' בקושייתם אסקו אדעתיהו מזה דגם אותו שמעידין עליו אין להורגו אלא לאחר יב"ח רק (מזה) לא אסקו אדעתיהו מזה דניחוש דלמא נעשה טריפה בסוף יב"ח, ולפ"ז אין לחוש דלמא בשעת עדותן הי' טריפה ואח"כ חזר לכשרותו, אעפ"כ שפיר מקיימין בהו כאשר זמם דהא הם באו לחייבו לאחר יב"ח, והשתא חזר לכשרותו, ודו"ק.

(2) הוא הגאון מו"ה יחיאל מיכל הלוי אבר"ק אייזענשטאט בנו של הגר"ר אשר לעמיל הלוי אבר"ק א"ש (ראה כר"ש שנה ג' חו' ב' עמוד ו'). נדפס ממנו ס' שער המים בתוך ס' חוט המשולש עה"ת. נלב"ע ביום ט"ז מרחשון שנת תקע"ט ומנ"כ באייזענשטאט.

חידושים בענינים שונים⁽¹⁾

מהגאון בעל הרי בשמים זצ"ל⁽²⁾

ב"ה רשום לזכרון. מה שאמרתי בדרך לימודי בחולין עב. במשנה, בהמה המקשה לילד והוציא עובר את ידו כו' שחט את אמו ואח"כ חתכה, הבשר מגע נבילה דברי ר"מ וחכ"א מגע טריפה שחוטה כו' א"ל ר"מ לא אם טיהרה שחוטה טריפה אותה דבר שגופה, תטהר את האבר דבר שאינו גופה. עי' ס' מלא הרועים מערכת הע' עובר ירך אמו דמוכיח מהא דס"ל לר"מ עובר לאו ירך אמו דאל"ה למה ל"ה גופה כיון דעובר ירך אמו והו"ל כאבר מאברי' ע"ש.

לכאורה צ"ע מהא דב"ק מז. דאמר רבא פרה שהזיקה גובה מולדה מ"ט גופה היא, ובתוס' שם ובחולין נח. מחלקים דבעלמא עובר ירך אמו ורק בטריפות ל"ה ירך אמו כיון דטריפה אינה חי' ועובר יש לו חיות בפ"ע. ובמלא הרועים שם כ' דחכמים דפליגי וס"ל דשחיטת האם מטהר אבר העובר שיצא מידי נבילה, ע"כ ס"ל דעובר ירך אמו, וצל"ע לפענ"ד ממשנה ערכין ז. האשה שיצאה ליהרג אין ממתנין לה עד שתלד האשה שישבה על המשבר ממתנין לה עד שתלד, ומפרש בגמ' מ"ט כיון דעקר גופא אחרינא הוא ופרש"י דכיון דיושבת על המשבר ועקר ונע ממקומו גופא אחרינא הוא, וא"כ הא במתני' קתני בהמה המקשה לילד, א"כ הולד עקר ונע ממקומו, הו"ל גופא אחרינא.

עוד יש לעיין לפי"ד התוס' בע"ז כו. שכ' לענין הא דאמרין הושיט ידו למעי בהמה ודלדל עובר שבמע' חייב משום עוקר דבר מגידולו, דזהו דוקא בלא כלו לו חדשיו דעדיין העובר דבוק בגידולו להאם, אבל בכלו לו חדשיו כבר נעקרו גידוליו ע"ש, א"כ יש לנו לחלק גם כאן, דבלא כלו לו חדשיו דעדיין הוא דבוק בגידולו הו"ל העובר עם האם גוף אחד, דומיא דאמרין בחולין נח. דאפי' מ"ד עובר לאו ירך אמו מודה בכיצת טריפה כדשיחלא קמא מ"ט גופה היא, ופרש"י כיון דאגידא ב' דמעורה בגידין כגופה דמיא ע"ש, וה"ה בלא כלו חדשיו דעדיין מעורה ודבוק בגידוליו גופה היא, ויורה ר"מ דמטהר שחיטת האם את אבר העובר שיצא מידי נבילה, וצל"ע בזה.

* * *

ב"ה לזכרון. בדרך לימודי ברא"ש פ"ב דפסחים אות ה' כ' שם ומצאתי כתוב בשם הר"ר יונה ז"ל לענין תערובת חמץ שעע"ה פ' דפסיק רבא הלכתא דר"ש לא קנים בתערובות כ' הר"ר יונה דאפי' ערבו במזיד מותר, וכ' ע"ז הרא"ש ולא נהירא לי דרבא לא שרא אלא כשנתערב ממילא, והוי בכלל שאר איסורין

(1) הועתק מעלים בודדים גוף כתי"ק שקבלנו מאת ירידנו האברך היקר והנעלה ר' בעריש לעזער נ"י. זכרה לו אלקי לטובה. פאקסימילא להלן בעמוד מ"ז.

(2) כתבנו אודותו בכר"ש שנה א' קונט' ד' עמוד ט'.

שאם בטלן במזיד אסורין. ונ"ב בשם הק"נ דמזה יליף הטור בסי' תמ"ז דחשעעה"פ דשרי בתערובות בנתערב בשא"מ צריך ששים מדהו"ל כשאר איסורים לענין ביטל במזיד ה"ה בתערובות שא"מ צריך ס'. ולפענ"ד צ"ע מש"ס חולין ו. דקאמר ולא גזרו על תערובות דמאי והתניא הנותן לשכנתו עיסה לאפות כו' ואם א"ל עשי לי משלכי חושש לשאור ותכלין שבה משום שביעית ומשום מעשר שא"ה כיון דקא"ל עשי לי משלכי כמאן דעריב בידים דמי, א"כ חזינן דבתערובות דמאי אף דשרי, בכ"ז לערב בידים אסור, אף דא"צ בתערובות מבשא"מ ס', ואין לפני כעת גוף הספר קרבן נתנאל לעיין בו.

* * *

לזכרון. בענין מה שפלפלתי במק"א אי שייך לפ"ע באיסור עשה, הרבר מפורש בסוכה מ' דאין מוכרין פירות שביעית לע"ה משום לפ"ע אע"ג דל"ה רק איסור עשה, ועתו' יבמות עז: לענין חלל מחייבי עשה.

* * *

רשום לזכרון. בענין מה שפלפלתי במק"א בענין גרדומי תכלת גרדומי אוזב³, יש להביא מדברי התוס' ב"ק סו. בהא דאמרינן התם לענין ראשית הגז דאם לא הספיק ליתן לכהן עד שצבען פטור, כ' התוס' שם דאפי' כשגזו שיעור חמשה רחלות יחד שחל עליו החיוב דראשית הגז פטור כשצבען כראשכחן בב"ק צד. גבי פאה דמצותה בקמה וכשנשתנית למ"ד שינוי קונה פטור, והק' מהא דמייתי התם גזו ראשון וצבעו פטור מאי אריא ראשון ראשון אפי' כולן יחד נמי ותי' דבצבע ראשון דלא בא לכלל חיוב פטור אפי' הנשאר שלא צבעו כיון דאין בו כשיעור ראשית הגז, אבל גזו מתחלה ביד כשיעור חיוב ראשית הגז אינו נפטר רק כשצבען כולו אבל הניח מקצת מה שהניח חייב אעפ"י שא"ב כשיעור כיון שכבר נתחייב ע"ש, וי"ל דהוא מטעם שירי מצוה דומיא דגרדומי תכלת.

* * *

רשום לזכרון. בענין מ"ש במק"א בדבר ספיקת הפנ"י והחת"ס אי נשים מצווין על לאו הבא מכלל עשה שהו"ג. וצ"ע דא"כ אמאי נדונ"ד אין קריבין ביו"ט, הרי יכולין לשחוט ע"י נשים שהשחיטה כשרה בנשים כרתנן ר"פ כל הפסולין, ובתוס' ריש חולין הוכיחו מהך מתני' דאפי' לכתחלה שוחטות, וכיון דל"ה רק לאו הבא מכ"ע, לכם ולא לגבוה, ואין לוקין כמ"ש בתוס' ביצה יב., הרי אפשר לשחוט ע"י נשים, והקטרת האימורין ה' בערב, והזריקה אינה רק שבות.

* * *

לזכרון. בענין הא דחשיב בנדה יז. שאסור כשעבר עליה הלילה משום רוח

(3) עיין בספרו שו"ת הרי בשמים מהרורא תנינא סי' קל"ט ד"ה איברא.

רעה, ומסתפק בשו"ת בית שלמה חיו"ד סי' קפ"ט לענין דיעבד, ומביא שם דברי תשו' שב"י סי' ק"ה לענין אוכלין ומשקין שתחת חמטה שאין איסור בדיעבד ומחמיר שם, ולפענ"ד מדברי התוס' נראה שאינו אלא זהירות לכתחלה⁴, והוא בשבת קמא. ד"ה הני פלפלי כ' שם וז"ל, ושומין הנדוכין ביו"ט נראה לר"י דשרי אפי' ידע מאי קדרה בעי בשולי לפי שמפיגין טעמן יותר מדאי כו' אבל הפגת טעם שומין א"י לתקן מידי דהוי השוחט ואופה ומבשל וגם רוח רעה שורה עליהן אם דכן מעיו"ט אפי' במדוך של אבן או של ברזל שרי עכ"ד. ומדכתבו הא דרוח רעה שורה עליהן רק לסניף, ועיקר ההיתר משום הפגת טעם, ואי איתא דמשום הא דרוח רעה יש חשש גם בדיעבד הלא איכא טעם פשוט להיתר.

* * *

לזכרון. בשבת צד: ואר"א מחלוקת לעצמו אבל לחבירו ד"ה פטור פשיטא צפרניו תנן ס"ד ר"א לחבירו נמי מחייב והא דקתני צפרניו להודיעך כחן דרבנן קמ"ל. עי' ח' חת"ס שכ' משום דכחא דהיתרא עדיף. אמנם לפענ"ד הלא כ' הפנ"י בשבת ה: גבי המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב וכן עזאי פוטר, הק' הפנ"י אמאי לא [קתני] המוציא מחנות לסטיו דרך פלטיא דרבנן פטרי משום מהלך לאו כעומד דמי והכי הוי שפיר טפי למיתני כחא דהיתרא דרבנן דהלכה כוותיהו, ותי' הפנ"י דכיון דלכ"ע עכ"פ אסור הוא, דפטור אבל אסור, והפלוגתא היא רק לענין חיוב חטאת, בזה הוי רבותא טפי דרבנן מחייבי חטאת ול"א דמיייתי חולין בעזרה יעו"ש, א"כ ה"נ בנוטל צפרניו הא ג"כ לא [קאמר] רק לענין חיוב חטאת אבל לכ"ע אסור, א"כ הוי מאן דמחייב חטאת רבותא טפי דל"א קמיייתי חולין לעזרה.

* * *

כ"ה רשום לזכרון. בענין מה שמסתפקים בדברי התוס' בכורות יח: ועבודה זרה עא. ועירובין פ. דבמקום מצוה אפי' בלא קנין קני דגמר ומקני, אי אמרינן כן גם בדבר שאינו ברשותו דבמקום דאיכא מצוה כיון דל"ב קנין מהני, ענובי"ק ח"מ סי' כ"ח ועת"ס יו"ד סי' שי"ג. לפענ"ד יש להעיר בזה מדברי התוס' שבועות ד: שהקשו ל"ל קרא למעט שטרות שאין פודין בהן הרי מכירת שטרות לאו דאורייתא עיי"ש, ואפשר לומר עפמ"ש בתוס' כ"ב ע"ז דהטעם דמכירת שטרות ל"ה, משום שאינו ברשותו, א"כ י"ל דבמקום מצות פה"ב קני מדאורייתא ולכן בעי' קרא דאפ"ה אין פודין בהן משום דלאו גופן ממון. עי' אב"מ סי' ל' סס"ק ג' שכ' בביאור דברי הר"ן כיון דרעתו לקדש אקנויי מקני לה מקום באותו סלע דכיון דאיכא מצוה א"צ קנין.

* * *

(4) גם בשו"ת קרן לדוד סי' א' ד"ה אלא הביא ראי' מדברי התוס' הללו דבדיעבד לא מיתסר משום רוח רעה, יעו"ש.

ב"ה לזכרון. בענין מה שפלפלתי בספרי הרי בשמים מהר"ת סי' רכ"ה אי היכי דעשה מעשה חיישינן שמא ימלך. יש לעיין בריטב"א סוכה דף ד: שכ' בטעמא דמ"ד דצריך ביטול לעולם גבי מיעוט בסוכה וגובה ד' משום שמא ימלך מביטולו אי לא בטיל לעולם, ובשו"ת תועפת ראם חא"ח סי' ז' מיישב כזה דברי רש"י שכ' דבעינן ביטול בפיו בפירוש, ועפר שאינו עתיד לפנותו כיון דלא אמר בפירוש ל"מ, ותמה הריטב"א דמה לי אם אמר או לא דבהא ליכא למימר דברים שכלב אינן דברים שאין אומרים כן אלא בנדרים והקדשות ותי' דרש"י סובר דלהכי בעינן ביטול לעולם משום דילמא ימלך מביטול וכיון שאמר הביטול בפיו בודאי הסכים בלבו בהסכמה גמורה ולא יחזור מביטולו, אבל כל שלא הוציא הביטול בפיו חיישינן שמא ימלך מביטולו ע"ש.

בדין שחיטה כלילה נגד אור הלאָמפ

מהגאון מהרש"ם אבד"ק בערזאן זצ"ל⁽¹⁾

ב"ה ה' וישב תרמ"א בוטשאטש.

לה"ה השו"ב המופלג מ' מענדל בק' טלוסט נ"י.

מכתבו הגיעני, וע"ד שאלתו אם מותר לשחוט כלילה נגד אור הלאמפ אי הוי כאבוקה, הנה כבר נשאלתי בזה מאיזה שו"ב והשבתי להתיר, דהא בטעמא דבעי' אבוקה לשו"י רש"י ורשב"א ושאר פוסקים הוא רק כדי שיהי' אורו רב וא"כ הרי החוש מעיד שאור הלאמפ מאיר יותר מב' נרות, והרי גם התב"ש סק"ח כ' בעצמו כמה דצריך שיהיו הפתילות פרודות ושלחבת נוגעין להדרי מפני שאורן רב כידוע במוחש ע"ש, הרי שהביא מן החוש.

ומ"ש התב"ש בשם א"ז דמשמע דהטעם משום שמא יכבה וכ"כ הכר"ו דמשמע כן מד' מהרי"ל, מלבד דרוב הפוסקים לא ס"ל כן ואין הכרח כלל לומר דמהרי"ל סובר הכן, ויותר נראה שלא יחלוק ע"ד רוב הפוסקים וכמ"ש בה"ג הט"ז בח"מ סי' קל"א ס"ד ע"ד מהרי"ו ע"ש. וגם יש לתמוה לפמ"ש הט"ז יו"ד סי' ב' דהיכי דשרי בדעבד אין לגזור גזירות, וה"נ הרי גם אם יכבה שרי דיעבד כמ"ש התב"ש, ואף דהשב"י ח"ב סי' ס"א מחמיר, הנה גם הכר"ו פסק להקל, ועתוס' גיטין ג' ע"ב ד"ה דתנן יעו"ש באמצע הדיבור, — ובפרט דגם הלאמפ קשה להיכבות.

ולכן נ"ל להקל גם לכתחלה בלא פקפוק, ולא ידעתי מדוע חשש רומ"מ ונסתפק גם בשעה"ד אם יש להקל, ולפענ"ד הדבר פשוט כמ"ש.

(1) כתבתו אודותיו בכר"ש שנה ג' חו' ג' עמוד י"ב. — תשובה זו הגיע לידינו מאת ירידנו הרב המפורסם וכו' מזה"ר דוד זינגער שליט"א רב דקהל אנשי ספרד בבארא-פארק. זכרה לו אלקי לטובה.

מכתב מהגה"ק מהרצ"א מדינוב זצ"ל¹

אל הגה"ק מוה"ר שלום הלוי מקאמינקא זצ"ל²

בעזה"י יום ב' וא"ו למנחם יהא שלמא רבא (תק"צ) לפ"ק דינוב.

הנני נוטה כנהר שלום לכבוד יידי הרב הגדול המפורסם בישראל לתורה לתעודה כלי חמדה יקר רוח איש תבונה בשפעת יקרת אור תורתו בחכמה ובונה כבוד ק"ש מו"ה שלום הלוי נ"י רבא דעמי מדברנא דאומתי בקהל עדת ישורין יארטשוב יע"א.

שלום שמו רב שלומים לו ולתורתו ולכיתו ולזרעו ע"ע.

אם אמנם מאת י' היתה זאת אשר זה עידן ועידנים נפשי בחלה בי להתראות פנים עמו, אבל היודע תעלומות הוא לבדו היודע עתותיו ורגעיו ולכל יש זמן ועת לכל חפץ תחת השמים, והנה הן היום שזכיתי עכ"פ לראות גיה"ק, אקוה להיווצר כל, הוא אלקיני, במהרה נזכה להתראות דורים בחמד שעשועי אהבה. ובנידון השאלה ששאל בע"פ ע"י הציר נאמן הי ניהו ידיר נפשי גיסו דמעכ"ת, מאוד מאוד צריך להתיישב בדבר כאשר מסרתי הדברים מפה לאוזן לידידי כבוד גיסו הנ"ל, והנה הוא מבין דבר מת"ד ואינו דומה שמיעה לראי', והנה הגם שאין אני מרחיק את הדבר ויוכל להיות שהמסבב סיכות ב"ה וב"ש יעשה למען כבוד שמו לטובה לשאר עמו, אבל כעת מעכ"ת יהי' מתון מאוד בדבר, חוששני לכבוד תורתו כאשר יודע ועד כבוד גיסו הנ"ל. והנה בקרב הימים

(1) הגה"ק מוה"ר צבי אלימלך שפירא זצ"ל נולד בשנת תקמ"ד בערך לאביו מו"ה פסח. הי' תלמיד מובהק להגה"ק מוה"ר מענדלי מרימאנוב זצ"ל והגה"ק החווה מלובלין זצ"ל. שימש ברבנות בקהלות קדושות האלשיץ, ריבאטיטש, סטריזוב, מונקאטש, ודינוב. נדפס ממנו הרבה חבורים, בני יששכר, מגיד תעלומה, והי' ברכה, דרך פקודיך, אגרא דכלה, אגרא דפרקא, ריח דודאים, מעין גנים, ועוד. — נפטר בעיר דינוב ביום ח"י טבת שנת תר"א ושם מנ"כ.

העתק מכתב קודש זה קבלנו מאת הרב המפורסם וכו' מוה"ר מאיר ישראל איסר הכהן פרידמאן שליט"א רב דקהלת שערי חיים קרעניץ. תח"ח לו. — ההעתק הוא בכת"י האברך המופלג מו"ה וואלף שטיינפעלד הי"ד מאושפצין (ראה אודותיו בכר"ש שנה ב' קונט' י' עמוד ל"ח) והוא העתיקו מכת"י שהי' מונח ברשות רבו הרח"ג החסיד המפורסם מוה"ר יעקב דוד בארנפריינד הי"ד מאושפצין.

(2) הגה"ק מוה"ר שלום הלוי ראזענפעלד זצ"ל נולד בשנת תק"ס בערך לאביו הקצין מו"ה יעקב יוסף מראווא. עוד בנעורו נתפרסם כהעילוי מראווא. רבו המובהק הי' הגה"ק מראפשיץ זצ"ל ואחר פטירתו נסע אל הגה"ק מוה"ר ש"מ מבעלזא זצ"ל ולצדיקים אחרים. ראשית נשיאותו הי' כאבר"ק יארטשוב, ואח"כ נתמנה לאבר"ק קאמינקא. — כ"ק מרן אדמו"ר הראשון מוה"ר ש"מ זצ"ל הי' חתן בנו הגה"ק מוה"ר יהושע הלוי אבר"ק קאמינקא זצ"ל. — נפטר בקאמינקא ביום כ' חשוון שנת תר"ב לפ"ק ושם מנ"כ. — ליקוטי חידו"ת ממנו בצירוף תולדה מפורטת מוכן לדפוס בקרוב אי"ה ע"י ידידנו הרב נחום מאיר גערמאן נ"י.

אקוה להתראות פנים עם אנשי בריתנו ואראה לעשות הכל עצהיו"ט ואז חפץ ה' בידו יצליח, וכעת כבוד ידידי לא יבלבל מחשבתו בדברים הללו, ובפרט כי הן קרבו הימים המקודשים להש"י הנה כל באי עולם יעברון לפניו כבני מרון ונכתב כ"א באחמתא*) דמלכא ולכל אשר יחפוץ ישנו. מסרתי הדברים בהרחבה לכבוד גיסו הנ"ל הוא יאמר לו דברי שלום ואמת, אחכה להש"י בקרב הימים פא"פ אדבר בו. ומחמת דמשי עידן צלותי דאברהם קצרתי. והי' בזה שלום שלום לו ולתורתו ולביתו ולכל הנלוים אליו, כנפש הדורש טוב לעמו מצפה להרמת קרן ישראל.

צבי אלימלך האב"ד דק"ק הנ"ל

הגהות על שו"ת הרשב"א וס' בית מאיר על הש"ס

מהרב הגאון מוה"ר מאיר דן פלאצקי ז"ל אבד"ק דוואהרש"י⁽¹⁾

(² בתשובות הרשב"א ח"ה סי' נ"ו להחכם מר"א מעכו ז"ל בסודה"ק (= בסוף דבריו הקדושים) שכ' דעיקר היא הרשות לענין חלה ואין נפ"מ מי המגלגל, וכ"נ דעתו לענין מרוח, ולפ"ז ה"ה מרוח ישראל כתבואת עכו"ם אינו מחייב, ואיפכא שמענה לה מדר' הרשב"א כחידושי קידושין פ' האיש מקדש מ"א ע"ב ד"ה ולר"ש דפטר, דנראה מדבריו דבכה"ג אין המרוח פוטר ע"ש, אעכצ"ל דכונת הרשב"א כמ"ש רי"ט אלגזי שילחי פ"ב מהל' בכורות עיי"ש באות נ"א. ואמנם מה שקשה לי עוד ע"ד הרשב"א מה שהוסיף במרוח הקדש ומרחן הגיזבר, משמע הא אם אחר מרחן יהי' מחויב, ואולי ג"כ ע"ד הנ"ל. וע' ברש"י שכתב ג"כ ומרחן הגיזבר, איברא דלא אדע עדיפות הגיזבר, ומכ"ש מה שהוסיף

(*) מלשון הכתוב עזרא ו' פסוק ב'.

(1) נולד בשנת תרכ"ו בעיר קוטנא לאביו מו"ה חיים יצחק. בתחלה למד אצל הגאון בעל ישועות מלכו וחתנו הגאון בעל נפש חי, ואח"כ אצל הגאון בעל אבני נזר. — אחר חתונתו נתיישב בעיר דוואהרש, ובשנת תרנ"א נתקבל שם לאב"ד. בשנת תרע"ח נתמנה לאב"ד בק"ק אוסטרוב. — נרפס ממנו ס' חמדת ישראל על סה"מ להרמב"ם, כלי חמדה עה"ת, שאלו שלום ירושלים (נגד הירושלמי על סדר קדשים), והרבה חידו"ת ממנו נרפס בקובץ אור המאיר שנרפס על שמו (ווארשא תרצ"ו). — נפטר בווארשא ביום ו' לחודש ניסן שנת תרפ"ח לפ"ק.

הגהות הללו נרפסו מגליוני ספריו, שו"ת הרשב"א חלק ה', וס' בית מאיר על הש"ס. הגיע לנו מאת הב' המופלג בנש"ק כמר נפתלי חיים הלברשטאם נ"י, לעי"נ זקינו הרה"ג מו"ה משולם דוב קאליש הי"ד ממונקאטש. — האותיות המודגשות הם דברי הג"ר מאיר דן פלאצקי ז"ל.

(2) זה הי' כתוב ברף שבראש הספר.

הרשב"א דהקדש בשל ישראל אינו פוטר, אין לו מוכן לענ"ד הקלושה, דזה דבר שלא צריך לומר, ומכ"ש לכתוב. ועי' היטב בתוס' חצוניות שהובא ברי"ט אלגזי שם, ובמח"כ הריט"א אשתמיט לי' ד' הרשב"א אלו, והאמת כי בס' אור זרוע הגדול לר"י מווינא מחלק בין מרוח לגילגול, והארכתיו בזה בח' לפ' ר"י (= ר' ישמעאל) ואכמ"ל, ורשמתי לזכרון דברים.

שו"ת הרשב"א חלק ה' סי' ב'. שאלה. המוצא פרעוש בחיקו בשבת ואין רואה אותו מהו להורגו. תשובה. אם כשהכניס ידו ראה והבין שהוא פרעוש אסור להורגו, ואם לא ראהו והכיר ולא נתכוין לפרעוש, אפילו שהכיר לאחר שהורגו אין עליו כלום שלא נתכוין להרוג פרעוש וקי"ל דבר שאינו מתכוין מותר.

נ.ב. צע"ג הא ה' מתכוין להרגו, אך כאמת גם ר"י מודה בזה משום דהוי מתעסק והוי כמו נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר, ודו"ק.

הגהות בגליון ספר בית מאיר על הש"ס

במס' חגיגה דף ב' ע"ב תוס' ר"ה לא תוהו בראה, יש מפרשים דעבד לא מיפקיד אפרי' ורבי', ולא מילתא הוא וכו', ועוד פרו ורבו אכולהו בני נח כתיב אף לנענן. — ומה שנלענ"ד הפשוט, היינו משום דמ"ט דעבד אינו מצווה על פ"ו, אך היינו טעמא משום דאמרין ה' לו בנים בעבודתו וכו', ור"ל כיון דאין לו חיים להכי אינו מצווה אבל לא רצו לומר כיון דאינו מצווה כ"א במצות שאשה חייבת בהן ואשה הלא פשוט שם דאינה מצווה על פ"ו כמבואר ביבמות, והיינו משום דאשה לא נפקא דאינו מצווה כ"א מרדכיב וכבשוה ואשה אין דרכה לכבוש משא"כ עבד דררכו לכבוש וא"כ מ"ט עבד אינו מצווה, אך טעמו משום דאין לו חיים, וע"ז סתרו הענין מדפרו ורבו קודם מתן תורה בזמן שהי' נאמר לב"נ אף על כנען שהי' עבד אז נמי נאמר, אף שגם משעה שנתקלקל עבד עבדים תהי' כבר לא ה' לו חיים אלא ש"מ דזה אין סברא כלל, וזה פשוט לענ"ד וק"ל.

נ.ב. גם אני רציתי לומר כן בכוונת התוס', אבל כאמת ז"א, דהרי בשעה שאמר הקב"ה לב"נ פרו ורבו עוד לא נתקלל כנען לעבד, וי"ל דאה"נ דלאח"כ שנעשה עבד פקע חיוב פו"ר ממנו, ויש לדחוק דא"כ לא ה' קללו נח להפקיעו ממצות, וצ"ע.

במס' יבמות דף ל"ג ע"ב, אי בשחיטה שחיטה בזר כשירה. ופירש"י ז"ל ואין בו משום זרות, משמע הא משום שבת ודאי חייב, וצ"ע למה, אחרי ששחיטה כשירה בזר וקרבן צבור הוא דרחי שבת לירחי נמי לגבי שחיטה אף בזר, וע"כ כיון דלא אפשר לו לגמור העבודה דהיינו הזריקה מפני הזרות תו לא אשתרי שבת לגבי' אף לגבי השחיטה, וכן מוכח להדיא בסנהדרין דף נ"א דאיתא שם, היא כיון דלא אשתרי שבת לגבה בעבודה, והרי השחיטה אף בנשים כשירה אלא ש"מ כנ"ל, והטעם כנ"ל.

נ.ב. תמי' מאוד דא"כ ביוה"כ דכל עבודות רק ככה"ג ואעפ"כ איכא למ"ד

דפרו של כה"ג כשירה בזר משמע מותר לזר לשחוט, ואפי' א"נ דהכונה כהן הדיוט, מ"מ כיון דלא יכול לגמור העבודה אמאי יהי' מותר לשחוט, ועי' בתוס' יומא ל"ב ב' ד"ה א"ב, וע"כ צ"ל דלזר לא הותר כלל שבת לענין עבודה וממילא לכהנים דהותרה עבודה כשבת להם, אף כהן הדיוט ביוה"כ מותר לשחוט, אע"ג דא"י לגמור, וכמו לבר קפרא דסובר לכל הותרה רוצה לומר דאפי' זר ששימש בהקטרה אינו מחויב מצד שבת, ויש בזה מבוכה גדולה, ואכמ"ל³). והראי' מסנהדרין י"ל בנקל.

במס' כתובות דף ל"ג ע"ב, אלא מהכא אם יקום וכו', אי דלא אתרו ב' אמאי מיטיל. אין להקשות, לעולם דלא אתרו ב' והא דחובשין אותו כדי להאכילו לחם צר כדאיתא בסנהדרין פ"א ע"ב, די"ל זה אינו דין תורה, שהרי אין לנו לימוד למיתה זו מן התורה, וק"ל.

נ.ב. במחכ"ת ל"נ כלל, ועי' בחידושי הר"ן סנהדרין שם, וגוף קושיתו תרצתי לנכון בעזה"י בחי' ואכמ"ל.

(3) עיין עוד בזה בספרו כלי חמדה עה"ת כפ' יתרו סוף אות ב', ובספרו חמדת ישראל ח"ב בקונטרס דרך החיים סי' כ"א אות ב'. ועיין גם בספר יד שואל (להנאכד"ק לבוב זצ"ל) על יו"ד סי' רס"ו אות י"ג.

אזהרה חמורה

הננו אוסרים בכל תוקף ועוז להדפיס שום חידו"ת או אגרות קודש ומאמרים המתפרסמים בקובצים הללו בלתי קבלת רשות מאת המערכת. ואיסור זה חל הן במדינה זו והן במדינה אחרת.

פני' דחופה!

הקוראים שלא שלמו עדיין דמי החתימה לשנה זו מתבקשים לשלחם במוקדם האפשרי בלי שום שהיות.